FINANSIJE: I OVCE I NOVCE | MITOLOGIJA ŠPANSKOG GRAĐANSKOG RATA

BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 RSD

01164

9 770353 802002

VREME

broj 1169

30. maj 2013.

ZAKON I POSLEDICE

Samoodbrana u odsustvu vlasti

THE SPARKLING EXPERIENCE

Hotel Park is located at the heart of the city, on the corner of the most beautiful Belgrade streets.
Its attractive location and excellent position surrounded by greenery provides isolation from the city noise and offers the same key elements as the real park does - rest, relaxation and peace.

Renovated in 2012, Hotel Park proudly wears its three star by international standards and excellent quality of service of each of its segments.
The special values of Hotel Park are its staff and high quality services that give guests a reason to come back and honestly recommend Hotel Park.

Hotel Park nalazi se u samom centru grada, na uglu najlepših beogradskih ulica.
Svojom atraktivnom lokacijom i odličnom pozicijom, okružen zelenilom i izolovan od buke, omogućuje sve ono što nudi i pravi park – odmor, mir i relaksaciju.

Renoviran 2012, s ponosom ističe svoje tri zvezdice po internacionalnim standardima i odličan kvalitet svakog segmenta usluge. Posebnu dragocenost Hotela Park čini ljubazno osoblje i visok nivo servisa koji će gostima pružiti ugodan boravak i razlog da ponovo posete prestonicu Srbije.

PARK | HOTEL ★★★
BELGRADE

Njegoseva 2, 11000 Belgrade, Phone: +381 11 3640-383
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to the Brand New Park

VREME

BROJ 1169
30. maj 2013.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić (međuvreme), Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
korektori: Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje
www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

06 Zoom: Zamrzavanje vlade

08 Kriza javnih finansija:
Dinkić bi i novce i ovce

10 Stanje državnih finansija:
Gde je ona lepa zemlja Grčka

12 Srbija 2013: Mehanizam jedne vlasti

18 Policija u Srbiji: Uniforma čini policajca

20 Zakon i posledice:
Samoodbrana u odsustvu vlasti

24 Matura: Poslednja proslava nezrelosti

28 Profesionalna orijentacija:
Mladi biraju budućnost

32 Reforma psihijatrije:
Iskustvo jednog pacijenta

35 Vreme Beograda

43 Nuspojave: Što ne ide, ne ide

48 Ljudi i vreme

47 Lisica i ždral: Pismo o namerama

KULTURA

48 Izložba: "Meksički kofer"

52 Španski građanski rat u umetničkoj mitologiji: Neman je pred vratima

54 Jugoslovenski interbrigadisti: Naši španci

56 Intervju: Tanja Šljivar

60 Intervju: Dejvid Laski

61 Reč o delu:
Koncerti Đorđa Balaševića i Green Daya

SVET

62 Nemačka:
150 godina Socijaldemokratske partije

**68 Švedska: Eksplozija nasilja –
Hladno oružje i usijane glave**

MOZAIK

70 Debata Savulesku vs. Heris:
Protiv greha i slobode

73 Moj muški život: Papučić

74 Pošta

76 Strip: Čovekomrzac

78 Vreme uživanja: Zaljubljenost

Iz današnje perspektive i sa stanovišta podrške koju uživaju i SNS i njegov predsednik, cinik može da zaključi da optužba za krađu mora biti istinita: uprkos pobedi, malo su glasova dobili, s obzirom na to ko sve danas tvrdi da je za njih glasao

PIŠE: JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Početkom 20. veka, polaganje maturskog ispita bilo je vrlo ozbiljna stvar i na ispitu se i te kako moglo pasti. Mladić koji bi položio maturu na poklon je od roditelja dobijao štap i šešir, rekvizite koji su pripadali odraslom muškarcu

PIŠE: VLADAN STOŠIĆ

Bes imigranata izazvala je policijska brutalnost, ubistvo jednog starijeg čoveka, a iza toga se kriju očaj, beznađe i siromaštvo dela stanovništva u državi poznatoj po socijalnoj pravdi i blagostanju

PIŠE: SANJA ZRNIĆ

Na naslovnoj strani: Ilustracija (model: Mirko Rudić)
Fotografija: Aleksandar Anđić

Koncert tajne muzičke grupe javnog nedeljnika "Vreme" održan je nasred polutajnog mesta usred Beograda uoči Dana mladosti, u petak 24. maja, u neodređeno vreme, između oko 21.00 i sutradan. Svi su bili veseli.

FOTO: Ivan Šepić

PROGNOZA VREMENA ZA PERIOD 30. 5. 2013 — 5. 6. 2013.

28/05/13 *http://www.meteos.rs*

min°C max°C	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDELJA	PONEDELJAK	UTORAK	SREDA
Beograd	15 22	12 20	12 23	14 22	12 20	11 22	12 24
Vojvodina	14 20	11 19	11 22	12 21	12 19	10 21	10 24
centralna i južna Srbija	15 26	12 21	9 23	10 23	10 22	9 23	10 26

Usled sniženog pritiska i vrlo promenljivog vremena, u većini dana nepovoljna biometeorološka situacija usloviće povremene tegobe kod većine meteoropata i hroničnih bolesnika. Najčešće će se javljati glavobolja, reumatski bolovi i nervoza.

Famoso
café pizzeria
Braće Ribnikar 65, Novi Sad

ZORAN STANOJEVIĆ

Otvaranje mobilnog

Laganje na zvezde

Povremeno sa nekim mladim ljudima razgovaram o internetu i društvenim mrežama i obično sam imao potrebu da ih upozorim da zli serveri trajno čuvaju sve što se na njih postavi. Tako da svaka "ekstravrh" fotografija ili status postavljeni sa osamnaest godina mogu da budu strašan teret kada napunite trideset. Zvučim im kao neki deda, naravno, jer vidim da klimaju glavom s nerazumevanjem, jedva čekajući da zabodu još neki zarđali ekser u svoj budući CV. S vremenom sam razumeo da od te rabote nema ništa i došao do zaključka da je privatnost prevaziđena, da ćemo ubuduće živeti paralelno sa svim svojim glupostima i da je jedina prava bitka ona za dostojanstvo. Nebitno je šta si radio, nema razloga ni da se to krije, samo da se nađe način kako da to uklopiš u svoju sadašnju sliku. Zato se nisam uopšte iznenadio kada sam pročitao da je doterivanje onlajn reputacije već (odavno) lepo plaćen posao. I ubeđen sam da će pi-ar agencije u Srbiji uskoro početi da zapošljavaju eksperte za izbeljivanje mrlja na internetu. Kako to izgleda?

Recimo, želite na letovanje u Grčku ili Tursku, odaberete agenciju, grad, hotel, kliknete da vidite kako će vam lepo biti, a onda se na Guglu kao treći ili četvrti link pojavi priča nekog nezadovoljnog klijenta koja vas zabrine. Agencija ga je obmanula, u hotelu često nema vode, hrana očajna. Taman da počnete da se preispitujete, iako ste do tada čuli dosta lepog o aranžmanu. To znači da agencija mora da nađe način da ovu rđavu kritiku nekako ukloni ili potisne tako da to ne bude prvo što pada u oči kada se pretražuje. Naravno, ne možete zvati sajtove, ponajmanje blogere, i ubeđivati ih da tekst skinu sami. Postoje posebne tehnike kako se na pretraživačima postiže da se neželjeni sadržaji potisnu niže, makar na drugu ili treću stranu, jer istraživanja pokazuju da 95 odsto ljudi ne gleda dalje od prvih deset odgovora. Šta tu vide, to je to, veruju. Isto važi i za društvene mreže, oni koji ih dobro poznaju umeće i da vas razvežu od neželjenih sadržaja. Oni su i dalje prisutni, negde u memoriji servera, samo se do njih ne dolazi lako. Kompanije koje se bave ovim poslom kažu da su dve trećine njihovih klijenata obični ljudi, relativno anonimni. Jer, lako je Severini da izađe na kraj sa svojim mladalačkim vragolijama kada svake nedelje proizvodi nove vesti koje smenjuju one stare. Nešto sasvim drugo je kada je jedina stvar koju su mediji ikada objavili o vama to da ste bili privedeni tokom istrage o malverzacijama u nekom preduzeću. A vest da ste oslobođeni odgovornosti nije objavio niko.

Problem sa reputacijom postojao je uvek, samo se sada taj problem arhivira i nudi zainteresovanima besplatno, za koju milisekundu. Mister Hajd u meni već zamišlja drugi unosan posao, onlajn reketiranje. Neko ko vadi sočne detalje iz vašeg života i gura ih visoko na pretraživače, a onda vam nudi doktora Džekila da vas te muke reši. Cena, prava sitnica.

AUTFIT

Autfit (engl. *outfit*) je ono što smo nekad zvali garderoba, odelo, ili komplet (kod ženski' osoba). Komplet je sada aut (*out*), a *in* je autfit (*outfit*), što bi opet trebalo da označava komplet odevnih predmeta i nakita koji čine skladnu celinu (kao što je sugerisao i raniji žargonski izraz "skockati se").

Nekada bi rekli nošnja, ruho (Slobodan Antonić voli taj izraz), odora, oprema, oprava, mundir, roba, haljine (muške i ženske), odejanije, obuka (spoljni, gornji deo odeće za razliku od preobuke, rublja i donjeg veša). Kasnije se to u žargonu zvalo konci, ambalaža, krpice i perje.

"Bebi je i ovog puta imala nesvakidašnji autfit koji je začinila roze krilima. 'Baš me žulja ovo perje', požalila se pevačica publici u jednom trenutku, te je ubrzo skinula krila, kao i sandale..." Naslov: "Bebi Dol ostala bez perja".

Izraz nadire sa estrade, gde modu, taj mit svakodnevice (Bart) i kćer slobodnog tržišta, karakterišu hirovitost (Marks) i bizarnost, o čemu svedoči žuta štampa:

"Mnogi su se pitali da li je pevačica stilisti dala otkaz, jer je njen autfit bio potpuni promašaj..."

Autfit se zagrlio i sa autofagijom (gladovanje, mršavljenje, jedenje samog sebe) i anoreksijom (potpuni gubitak apetita):

"Pevačica V. M. neosporno mnogo ulaže u svoj celokupan autfit na nastupima. Međutim, kada se nedavno vratila na scenu, svi su pohvalili njenu doteranu liniju, ali su se i zabrinuli zbog njene poprilične mršavosti..."

Žargonski izraz iz 60-ih "nabaciti tamnjak" (biti dobro obučen) svedočio je o još prisutnoj mačo dominaciji, mada moda tada više nije bila upućena ženskom kaćiperstvu, već je dobrano zahvatila i mušku populaciju. I sada izraz autfit, koji se koristi i u vojnoj terminologiji (sprema, pribor, jedinica), iz nekih razloga (možda kulturna regresija?) češće u medijima vezuju za ženske osobe. "Izaberite savršen autfit!", zvoni sa svih frekvencija, uputstvo tipa "obučena da ubije!" (*dressed to kill*, po erotskom krimiću iz 1980).

"Izašla je u grad, i odabrala modernu haljinu sa zanimljivim detaljem, pa je njena guza dobila 'krila'. Svoj autfit upotpunila je srebrnom torbicom..."

Autfit skriva, a otkriva: "Stanija je ovoga puta bila zakopčana do grla. Ipak, njen autfit nije sprečio mnoge muškarce da joj upućuju poglede i pića..."

MILAN MILOŠEVIĆ

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Zamrzavanje vlade: Sad kad nam je Aleksandar Vučić saopštio da je ekonomija njegova noćna mora, i ostatku političke elite otvorile su se oči, što ne znači da svi gledaju u istom pravcu

Jedini izlaz biće u prodaji porodične srebrnine, gotovo kao za vreme velikog rata kad se klavir menjao za dva džaka brašna. Telekom, EPS, ima tu još ponešto, biće zalozi održanja životnih funkcija Srbije i to se teško može izbeći

VREME OBRAČUNA: LET NAD TIŠINOM

Čim naši političari potegnu narodne izreke, znajte da je đavo odneo šalu. Tako tumačim i izjavu Mlađana Dinkića, ministra privrede i finansija, da će biti muzike koliko i para. Kako je krenulo, zavladaće grobna tišina jer para nema.

Do pre neki mesec bilo je obrnuto – biće muzike, obećavali su nadležni i ljutili se na trezvena upozorenja, poput martovskog alarma Fiskalnog saveta, da se ovaj tempo pada budžetskih prihoda i održavanja javnih rashoda bez velikog zaduživanja ne može izdržati.

Sad kad nam je Aleksandar Vučić saopštio da je ekonomija njegova noćna mora, i ostatku političke elite otvorile su se oči, što ne znači da svi gledaju u istom pravcu. Pokazuje se da je vladajuća koalicija razroka: jedni su da se zamrzavaju plate u javnom sektoru i penzije, a drugi su protiv toga.

Na tim ekonomskim merama štednje će se dokazivati i čvrstina vladine koalicije, ali će to biti i test izdržljivosti glasačkog tela i to će tek biti prava noćna mora za političare. Do oktobra će se gurati, ovako ili onako, ali kad stigne jesenji talas povećanja cena – od komunalija do akciza – kad deca krenu u školu i kad se u punoj snazi pokaže da nije fer što je Bog ovoliku sirotinju kaznio s četiri godišnja doba, glasno će se čuti muk s početka ovog teksta, prekidan povremeno probijanjem zvučnog zida dok sveže ugovoreni ruski MIG-ovi budu nadletali palanačko groblje.

Ako ljudi na vlasti ocenjuju da su učvrstili položaj poslednji je trenutak da preduzmu radikalne mere – ljuta trava na ljutu ranu. To podrazumeva ozbiljno kresanje svih državnih troškova, hitnu rekonstrukciju javnih poslova i preduzeća... od zamrzavanja plata do transformacije penzijskog sistema. Problem je, međutim, što će vlada morati da se obračunava sa sopstvenim klijentima i dobrim delom stranačkih dočasnika koji su poverovali da im je upala sekira u med kad je njihova izborna lista dobila priliku da upravlja Srbijom.

Sva ta kresanja potrošnje koja se najavljuju i promene u poreskoj politici (vidi tekst "Dinkić bi i novce i ovce" na stranicama koje slede) očajne su mere, ali su posledica očajne situacije u kojoj se Srbija nalazi. Faktičko smanjivanje zarada u javnom sektoru (zaposleno između 450.000 i 500.000 ljudi) i smanjivanja penzija (gotovo milion i po ljudi) uticaće na pad prihoda u privatnom sektoru koji ionako ima muku da bilo šta proizvede i proda. Budžetski prihodi smanjiće se procentualno smanjivanju rashoda. Promet u maloprodaji već je ove godine manji za oko 12 odsto nego u istom periodu lane.

To je prosto jurcanje za sopstvenim repom. Bićemo udruženi u siromaštvu, a ono malo domaćeg kapitala bežaće još brže nego sada.

HALO, DRUGARI: VUČIĆ NA VEZI S NEMCIMA

Čini mi se, s druge strane, da su male nade da ubrzano rešavanje kosovskog pitanja ima tesnu vezu s ubrzanim investicijama u srpsku privredu. To jeste jedan od preduslova političke stabilnosti (ako bude postignuta), ali politička stabilnost ne povećava sama po sebi zainteresovanost stranog i domaćeg kapitala da uđe u poslove. Da ne idemo daleko. U Evropi kojoj težimo sve zemlje imaju elementarnu političku stabilnost, ali ih to ne čini imunim od ekonomskog kolapsa.

Foto: A. Anđić

Vučić je lepo rekao da će drugare iz Nemačke zvati svaki dan da nešto ovde investiraju, ali nije jasno koga će zvati ti njegovi drugari, jer, bez obzira na tesnu spregu krupne politike i privrede, tamo ipak ne vladaju burazerska pravila po kojima politički tok diktira tokove novca; nisu to, kad smo već kod muzike, koncerti Ane Bekute i druga domunđavanja na liniji vlast i pare.

Pa i ako nas krene u tom pravcu neku korist od toga nećemo brzo videti, tako da će, bez obzira na jogunjenje socijalističkih elemenata u vladi, neko kresanje potrošnje morati da se obavi što bi već bio razlog za raspisivanje izbora u nevreme. Startni pucanj za izbore mogao bi biti već u julu kada se očekuje predlog rebalansa budžeta.

Pretpostavimo da Vučić i njegovi, poneti trenutnom popularnošću, osvoje toliku većinu da sami formiraju vladu (što najavljuju kao mogućnost, možda u funkciji pretnje koalicionim partnerima), morali bi te izbore dobiti na Dinkićevoj replici narodne izreke o muzici i parama, a to se glasačima nikako ne bi dopalo. Iskorak iz populističke politike u svet realnosti lakše je postići na terenu već prežaljenog Kosova nego na hlebu i mleku.

Jedini izlaz biće u prodaji porodične srebrnine, gotovo kao za vreme velikog rata kad se klavir menjao za dva džaka brašna. Telekom, EPS, ima tu još ponešto, biće zalozi održanja životnih funkcija Srbije i to se teško može izbeći.

Pošteno je reći da SNS nije takvoj situaciji dao odlučujući doprinos. Ali, njima je zapalo da vlast preuzmu u trenutku svođenja računa i patriotska je dužnost da im se u tom raščišćavanja Augijeve štale pomogne, pod uslovom da ne vređaju narodnu inteligenciju jeftinim populizmom i partijskim kadrovanjem u svakom poslu i preduzeću.

CARSKA SE NE PORIČE: BUDŽET I TELEVIZIJA

Evo i primera za gotovo sve gorenavedeno. Pošto se Aleksandar Vučić zakleo, valjda u predizbornoj kampanji, da će ukinuti televizijsku pretplatu, na tom koloseku se ubrzano radi. Kad je Mlađan Dinkić zakukao ovih dana da tih para nema u budžetu, Vučić je ponovio nešto što se svodi na iskaz "carska se ne poriče." Od obećanja da će pretplata na javni servis biti ukinuta, prihod RTS i RTV naglo se strmoglavio, sada tih 500 dinara plaća samo 30 odsto domaćinstava. Narod jeste osiroteo, ali i oni koji nisu neće da ispadnu budale. Što bi plaćali dva puta – pretplatom i participacijom u budžetu.

I zvaničnici Evropske unije upozoravaju da je budžetsko finansiranje javnog servisa loš potez. Kažu da je trebalo da država vodi kampanju da se plaćanje pretplate poveća, kao da ne znaju da je lakše dobiti izbore ako narodu kažeš da nešto neće da plaća nego ako apeluješ na njega da zavuče ruku u džep, mada se sve svodi na priču o mostu i ćupriji.

Aleksandar Tijanić, direktor RTS-a, kao i Dinkić, istina drugim rečima, na kritike programa odgovara izrekom "koliko para toliko i muzike" pa gotovo svakodnevno gledamo kako se jedan veliki i ozbiljan sistem urušava držeći se noktima za sims prozora u Takovskoj ulici.

I bez mnogo natezanja može se napraviti analogija između televizije i Srbije. Plate su smanjene i nisu redovne. Najbolji merkaju gde će da odu. Roje se kandidati za nove direktore, urednike, novinare... Ambicije su veće što su bliži stranci na vlasti, a neki se i otvoreno preporučuju. Javni servis istina ne može da se proda kao EPS, na primer, ali zar ovakva situacija neće voditi brutalnoj komercijalizaciji programa, što je oblik prodaje. Komercijalne televizije uzimaju inače primat u gledanosti... i da dalje ne nabrajam.

U intervjuu za "Blic" Tijanić je na pitanje oko modela finansiranja javnog servisa rekao. "Najbolja je pretplata, kad je moguća. Ako nije, a budžet može da izdrži, onda državno finansiranje da bi se olakšao položaj građana... Ovde je procenat naplate oko 30 procenata i postaje besmislen. No, ako je rukovodstvo RTS preljubazno prema bilo kojem režimu, vlast može sve, bez obzira na oblik finansiranja."

Razumem čoveka. On balansira na brodu koji se opasno ljulja, ali ako javni servis postane budžetska ustanova, onda se i onaj slogan "Vaše pravo da znate sve" može dopuniti sa "o njima." ¶

DINKIĆ BI I NO

Svako rešenje u smeru "velike štednje" predstavlja veliki politički rizik za vladajuću koaliciju, koja uglavnom okuplja stranke populističke retorike

Proteklog vikenda, u trenutku kada interventni prolećni paket izmena poreskih zakona još nije bio ni usvojen, kao "velika politička tema" eksplodirao je problem da nikakvo moguće povećanje ili rokiranje javnih prihoda ne može zakrpiti brzorastući budžetski deficit – te da se vladajuća koalicija mora odlučiti na radikalnije mere štednje kako bi se predupredilo bankrotstvo Srbije.

Tako se na dnevni red, pod pritiskom Fiskalnog saveta, MMF-a i Svetske banke, ekspresno vratilo pitanje "zamrzavanja" plata i penzija, kao i "seča" subvencija privredi – jer se ispostavilo da Vlada Srbije nema nikakav dobar i brz plan oživljavanja privredne konjunkture, koja bi omogućila veće prilive u državnu kasu.

Svako rešenje u smeru "velike štednje", međutim, predstavlja veliki politički rizik za vladajuću koaliciju, koja uglavnom okuplja stranke populističke retorike – pa se sada traga za rešenjem koje bi bar izgledalo kao pravedno, ali po sistemu da vladajući političari dobiju "i ovce i novce", što deluje logički nemoguće. To jest, da se prištedi najmanje 20 milijardi na budžetskim rashodima, zatim da se znatan deo javnih prihoda prerokira sa opština u državnu centralu, i da se od leta, navodno privremeno, "zamrzne" standard stanovništva – a da se ništa ne izgubi na popularnosti kod naroda, u slučaju nekakvih prevremenih izbora (ako ne parlamentarnih, onda onih u Vojvodini i Beogradu). Ministar finansija Mlađan Dinkić je u tom pravcu već lansirao stav o "vezivanju sudbine" plata u javnom i privatnom sektoru – ako to prihvate i ostale stranke iz vladajućeg kruga.

Dinkić je, naime, na kraju skupštinske debate o promena poreskih zakona (27. maj) rekao: "Moramo da smanjimo budžetski deficit, ne možemo crediti 'suvu drenovinu', moraju da se krešu rashodi. Treba da se razmotri odnos plata u javnom i privatnom sektoru, na šta ukazuju Fiskalni savet i MMF. Moj predlog je da vežemo sudbinu zaposlenih u javnom sektoru za sudbinu zaposlenih u privatnom sektoru." On je pritom nagovestio da će vladajući lideri veoma brzo "sesti i usaglasiti" svoje stavove o tom pitanju – kako bi se, verovatno, ta "formula" unela u očekivani rebalans budžeta za 2013. godinu, o kome će se raspravljati u julu.

Zašto će se morati menjati budžet za 2013. godinu? Zato što je, kako je izneto u skupštinskoj raspravi, za prva četiri meseca ove godine budžetski deficit Republike dosegao 78 milijardi dinara – što teorijski znači da bi on na kraju godine mogao biti i

NEMOGUĆ IZBOR: Mlađan Dinkić

VCE I OVCE

Foto: FoNet

dvostruko veći od planiranog (120 milijardi). Uz to, javni dug je u stalnom porastu – u samo četiri meseca, prema proračunima Fiskalnog saveta, povećan je sa oko 18 na oko 19,5 milijardi evra i trenutno je na visini od 57,7 odsto godišnjeg BDP-a Srbije, ali će se do kraja godine popeti na preko 65 odsto BDP-a, što može sasvim da smanji kreditni kapacitet države (istina, ova računica uključuje neki, Fiskalnom savetu poznat, "realan kurs" dinara iz prošle godine). Dakle, to su osnovne cifre navodne "katastrofe javnih finansija Srbije" i "pretećeg bankrotstva".

S tim u vezi valja razmotriti i tugaljivo pitanje za koga politički radi "teorija bankrotstva Srbije", mada Ministarstvo finansija tvrdi da već danas ima spremljene pare za državne troškove u narednih šest meseci. Na prvi pogled teorija katastrofe radi za opozicione snage, jer bi one mogle da se oslone na stav da nova vladajuća koalicija nije u stanju da reši finansijske probleme Srbije. Na drugi pogled, ako do katastrofe ne dođe, a ona se verovatno neće dogoditi dokle god je referentna kamata Evropske centralne banke u Frankfurtu samo 0,5 odsto i dokle god svetom i Evropom kolaju hiljade milijardi evra "vrućeg novca" koji traži zaradu – onda se vladajuća koalicija može pred narodom prikazati kao spasilac Srbije. Dinkić je to jesenas već pokušao, izjavom da je Srbiju spasao nasleđenog bankrotstva. Treće, podgrevanje "teorije dolazećeg bankrotstva" omogućava vladajućoj koaliciji da doista izvrši i najbolnije reformske rezove, uz oprobano opravdanje da se "u datim prilikama više nije moglo postići" u pregovorima sa MMF-om i Svetskom bankom, pa će i u tom slučaju nova vladajuća koalicija moći da se prikaže kao politička snaga koja je spasila Srbiju, jer je uradila ono o čemu su oni prethodni političari samo pričali.

No, pošto su porezi "najkonkretnija stvar na svetu", te načelne teorije ne objašnjavaju potpuno političke probleme koje vladajuća koalicija već ima i sa "poreskim paketom" koji se ove sedmice usvaja u Skupštini Srbije. Prvi problem je što se, manevrom oko promena osnovice poreza na zarade i povećanjem doprinosa za penzijsko osiguranje – od opštinskih administracija se oduzima i seli u centar države stotinak milijardi dinara javnih prihoda. Pritom, pošto se opštine upućuju na jače oporezivanje lokalne imovine, da bi nadomestile ono što gube kod poreza na zarade, ide se zapravo na povećanje nepopularnosti zatečenih političkih vrhuški na lokalu, jer one i dalje često nisu "u skladu" sa strukturom vladajuće koalicije u Vladi Srbije. To zasad ne ostavlja dublje političke posledice na uspešan trend porasta moći vladajuće koalicije na terenu (SNS svuda i dalje pobeđuje na prevremenim izborima u opštinama u kojima se oni raspisuju) – ali siromaštvo provincije ume da se osveti, kad-tad, što su pokazali i prošlogodišnji parlamentarni izbori.

Kad je reč o spomenutom aktiviranju poreza na imovinu, kao većem izvoru prihoda opština, taj potez susrešće se sa nekoliko krupnih realnih problema. Naime, većina građana Srbije ima više nekretnina nego prihoda s kojim bi se one ekonomski racionalno mogle koristiti. Uprošćeno, vlasnici nekretnina u najvećem broju slučajeva neće biti u stanju da podnesu povećano oporezivanje, pa će tržište nekretnina biti u dodatnom padu – što će opet onemogućiti "restrukturiranje" imovine građana Srbije. Istina, cene nekretnina su godinama bile prenaduvane, jer su svi drugi oblici imovine ostali suviše rizični zbog nerazvijenosti i nesigurnosti tržišta finansijskog i realnog kapitala – ali ništa od toga ne može se brzo popraviti, kako bi novac iz nekretnina krenuo u produktivnijem smeru.

Ova okolnost, uprošćeno, da nećeš moći prodati ono što te opterećuje rastućim porezom, većim od prihoda na koji si računao i daleko većim od prihoda koje realno možeš da ostvariš – frustriraće najveći deo srednje klase i može se dogoditi da takve prilike okrenu političko raspoloženje birača protiv vladajućih »

Eksperti o finansijama

Gde je ona lepa zemlja Grčka

Bila su potrebna dva i po meseca Ministarstvu finansija da shvate da upozorenja Fiskalnog saveta nisu "neozbiljna", kako je u martu njihov izveštaj izvoleo oceniti ministar Dinkić; valjda neće proći još toliko kako bi se u ozbiljnost situacije uverio i predsednik Vlade i njegovi koalicioni partneri

"Upozorenje Fiskalnog saveta da bi budžetski deficit mogao da dostigne 4,5 umesto 3,6 odsto BDP-a, neozbiljna je i neprecizna projekcija", izjavio je ministar finansija 11. marta i, barem delimično, bio u pravu: ako već nije bila neozbiljna, ovu projekciju je ekonomska politika od marta do danas učinila nepreciznom, pa deficit budžeta za 2013. neće biti ni 3,6 ni 4,5, već iznad 5,5 odsto, a sasvim je moguće da bude i dvostruko veći od planiranog, pokazali su događaji iz prethodne nedelje. Osim novog izveštaja Fiskalnog saveta, u kom piše da je, zbog stalnog odlaganja reformi, ponovo moguća kriza javnog duga, oglasili su se i MMF i Svetska banka: "Srbija se suočava sa velikim izazovima" (čitaj: problemima), navodi se u preliminarnom izveštaju MMF-a, dok je šef kancelarije Svetske banke u Beogradu Lu Brefor izjavio za RTS da ni smanjenje ili zamrzavanje plata neće biti dovoljna, već tek potrebna mera za smanjenje deficita. Čak je i ministar Dinkić u Skupštini ocene Fiskalnog saveta, ovog puta, okarakterisao kao "iskrene i dobre, i treba ih poslušati", i najavio rebalans kojim će pokušati da se zatrpa krater u budžetu. Međutim, u utorak 28. maja "mina" je stigla od predsednika Vlade. "Nije dogovoreno nikakvo zamrzavanje i smanjenje plata. To neće biti i to nije u programu ove vlade", izjavio je Ivica Dačić, i sasvim lepo kompletirao šizofrenu sliku srpskih finansija, koje se zahuktalo kreću ka "grčkom scenariju".

PODIĆI DONJU STOPU PDV-a

Dr Milojko Arsić sa Ekonomskog fakulteta u Beogradu kaže za "Vreme" da je nemogućnost često pominjanih, ali i neophodnih strukturnih reformi, posledica sistemske slabosti političkog sistema: "U vladama sa velikim brojem stranaka ne vodi se mnogo računa o dugoročnim posledicama njenih odluka, jer je sama vlada nestabilna, a odgovornost za odluke nije jasno određena. Osim toga, stranke se trude da prevale troškove štednje i nepopularne mere na koalicione partnere, a da u svom resoru izbegnu takve mere – pa stoga ušteda često i nema. Dok se ova slabost ne ukloni, bilo bi dobro da se uvede neko spoljno ograničenje. MMF je verovatno spreman da podrži dovoljno kredibilan program. Međutim, donošenje takvog programa u koalicionoj vladi nije jednostavno: jedna stranka može da se suprotstavi zamrzavanju plata i penzija, druga može da blokira smanjenje subvencija i sl. Ako bi jedna stranka napustila vladu, tada bi vlada ostala sa vrlo tankom većinom i bila u poziciji u kojoj se nalazila i prethodna vlada."

Arsić kaže da će Srbija ove godine imati najveći deficit u centralnoj i istočnoj Evropi, a da se po visini javnog duga u odnosu na BDP nalazi na drugom mestu, kao i da nedavne izmene poreza neće biti dovoljne za smanjenje fiskalnog deficita. "Ovim promenama se vrši preraspodela prihoda od lokalnih zajednica ka Republici, ali se neće značajnije promeniti poresko opterećanje privrede. Najveći deo smanjenja fiskalnog deficita u ovoj i narednim godinama treba da se ostvari smanjenjem rashoda, odnosno štednjom. MMF je predložio da se poveća donja stopa PDV-a sa 8 na 10 odsto. Alternativa, koja je po mom mišljenju bolja, jeste da se neki neegzistencijalni proizvodi i usluge (hotelske usluge, pekarski proizvodi osim osnovnih vrsta hleba i dr.) prebace sa niže stope od 8 na standardnu od 20 odsto – ali nije sigurno da se to može realizovati. S obzirom na to da je stopa poreza na dobit vrlo niska, ocenjujem da bi bilo dobro da se ukinu poreske olakšice kod ovog poreza. Dodatni prihodi bi se mogli ostvariti i unapređenjem naplate poreza, a to znači smanjenjem tolerancije države prema sivoj ekonomiji i neplaćanju poreza", kaže Arsić.

Foto: www.mc.rs

VLASTI SMATRAJU DA IM NE TREBA MMF

Miroslav Prokopijević, naučni savetnik u Institutu za evropske studije, sumnja da će sporazum sa MMF-om biti potpisan, jer je budžetska rezerva skoro 1,5 milijardi evra, ali je i cena zaduživanja u inostranstvu još uvek niska. "Naš glavni problem je što trošimo više nego što zarađujemo, i to će moći tako da

stranaka. Verovatno imajući takvu opasnost u vidu, Vlada je "ograničila" opštine zakonskom odredbom da se osnovica poreza na imovinu kod starih stanova "amortizuje" sa 1 odsto po godini starosti stana – a najviše do 40 odsto osnovice. No, takva odredba bitno umanjuje poreski izvor koji se opštinama nudi kao "kompenzacija" za oduzete prihode od poreza na zarade.

Najpikantniji detalj koji upućuje na zaključak da Srbijom i dalje vladaju prilično uske profesionalne i socijalne grupe jeste priča o "izuzeću" advokata, lekara i stomatologa od progresivnog oporezivanja po osnovu realno ostvarene zarade, to jest zadržavanje njihovog statusa poreskih "paušalaca" (amandman u tom pravcu je

se nastavi dok možemo da se zadužujemo i dok imamo šta da prodamo od imovine. Zaduživanje je neočekivano pojeftinilo, jer su Evropska centralna banka, američke Federalne rezerve i Japanska centralna banka pustile neverovatne količine novca u opticaj. Tako je, na primer, cena grčkog duga pala sa 34–35 na osam ili devet odsto. Cena italijanskog i španskog zaduživanja bila je pre godinu dana između 7 i 8 odsto, a sada je Italija na 3,8 a Španija na 4,2 odsto. Tako je i naša cena zaduživanja pala sa više od 7 na oko 5 odsto. Naravno, te prilike sa velikom ponudom novca i nultim kamatnim stopama neće trajati beskonačno. Mislim da će politika svih ovih velikih centralnih banaka biti da to drže što je moguće duže, ali čim se pojavi nešto viša inflacija ili kad se vidi da efekti izostaju, moraće da se nešto menja. Japan to sprovodi već 20 godina, ali je ta politika sada na kraju. Promene će doći, možda i u mesecima koji dolaze, ali verovatnije u narednih godinu-dve. Dakle, to je jedna mogućnost države – dok možete, zadužujete se. Kad više ne možete, onda prodajete imovinu, to što još imate – EPS, Telekom, građevinsko zemljište. Kad nemate više ta dva izvora, možete da nađete moćnog zaštitnika ili Svetog Petra da vam

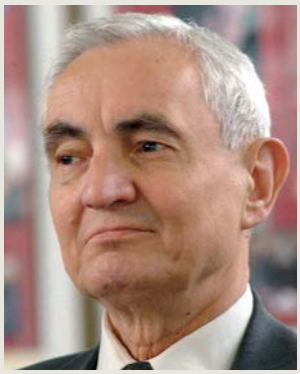

Foto: Aleksandar Anđić

NEVESELE PROGNOZE: Milojko Arsić, Miroslav Prokopijević i Ljubomir Madžar

da pare, a ako nema ni toga, morate da krešete izdatke. Tu postoji mnogo načina: jedan je otpuštanje, drugi je smanjivanje plata i penzija, treći je smanjivanje javnih nabavki i kapitalnih ulaganja, kao i kombinacija tih mehanizama. Ne treba zaboraviti ni inflaciju kao bitan faktor, jer sa inflacijom od 12–13 odsto, kao što je bila prošle godine, vama za isplatu zamrznutih plata i penzija nominalno treba ista suma, ali realno vam treba za 13 odsto manje. Vlasti u rezervi imaju dovoljno da se isplati pet celih mesečnih penzija, naravno bez drugih troškova, mogu da se zaduže ili još nešto prodaju od imovine, i smatraju da ne moraju da ulaze u aranžman sa MMF-om, koji bi im dosta ograničio manevarski prostor. A MMF je shvatio da je to tako, da ovde još uvek vlada populizam u potrošnji, i pokupio stvari i otišao", kaže Prokopijević za "Vreme".

AKTUELNO ZADUŽIVANJE – SINONIM ZA EKONOMSKU PROPAST

"Mi smo sad u situaciji da se zadužujemo, uglavnom na stranom tržištu, da bismo pokrili tekuće budžetske izdatke. To je kao kad biste u svom domaćinstvu uzimali zajmove i finansirali hranu i ostale tekuće troškove, poput komunalija. Dakle, to je sinonim za ekonomsku propast u javnim finansijama", kaže za "Vreme" dr Ljubomir Madžar, redovni profesor na Ekonomskom fakultetu u Beogradu. "I pošto je to jako krupan problem, koji nije od juče, nego je akumuliran tokom dobre decenije, pa možda i duže, to ne može lako i brzo da se reši, ali se nešto povodom toga mora preduzimati, pošto mi nećemo moći do u beskraj da se zadužujemo da bismo pokrivali tekuće izdatke. Kad nam javni dug još malo poraste, poverioci će izgubiti poverenje i ne verujem da će iko biti spreman da nam dalje pozajmljuje, rizik će biti ogroman – ako i bude nešto daljeg zaduživanja, ono će biti smanjeno i veoma skupo, što skraćuje horizont unutar koga, ovakvi kakvi smo, možemo da opstanemo. Ali, onda iz toga sledi da se najpre treba suočiti sa realnošću, a to znači priznati da mi nemamo finansijske mogućnosti za tolike izdatke kakvi su predviđeni našim dokumentima, od budžeta pa nadalje, i da treba odmah ići na neka žestoka kresanja. Najbolji načini za kakvu-takvu konsolidaciju javnih finansija su, nažalost, oni koji su politički veoma nepopularni, i zbog toga ovi iz politike nerado prihvataju sugestije da se krene u kresanje u onoj meri koja bi bila u srazmeri sa našim jako skromnim, jako skučenim finansijskim mogućnostima. Tu se javlja neizvesnost – mi ne možemo da predvidimo kako će se vlast ponašati, to ni sama vlast ne može da predvidi, tek će videti šta će uraditi, ali su alternative da se to još malo zabašuruje i odgađa po cenu još drastičnijeg loma u ne tako dalekoj budućnosti. Političari ko političari – samo da sudnji dan ne bude sutra, pa makar kako izgledao onaj od prekosutra: bojim se da će političari to odgađati još; neće moći dugo, ali će to odgađanje biti skupo."

Na pitanje kako će taj slom finansija izgledati, profesor Madžar slikovito zaključuje: "Neke stvari mogu da pretpostavim, a to je da će obustaviti isplatu plata u javnom sektoru i penzija, da će to biti težak udarac i privatnom sektoru, pa će i plate u privatnom sektoru biti teško pogođene; prestaćemo da servisiramo svoje spoljne dugove i time zatvoriti vrata na finansijskim tržištima, pa će prestati i ovo malo stranih direktnih investicija što pritiče, a jako je utanjilo u poslednje vreme. Na kraju će početi da nam plene imovinu u inostranstvu, koliko se te imovine tamo nađe. Ukratko, jedno opšte razočaranje i nezadovoljstvo. Neki veruju da bi narod izašao na ulice, ja ne mislim tako, nego će trpeti ćutke i izdurati šta ima da se podnese. Kraj sveta neće biti, ali će biti jako neprijatno, mnogo neprijatnije nego sada." ¶

RADMILO MARKOVIĆ

podneo sam predsednik Skupštine Srbije iz redova SNS-a). O motivima ovog zahteva Srpske napredne stranke, da se zaštite oni koji relativno najbolje zarađuju u današnjoj Srbiji, može se dosta špekulisati – ali to svakako otkriva činjenicu da se u Srbiji političke stranke ne mogu razvrstavati na "narodne" i "nenarodne".

Na kraju, valja skrenuti pažnju i na notornu činjenicu da se svaka poreska reforma u Srbija suočava sa priličnim neredom u registrima ne samo imovine, nego i svega ostalog što služi utvrđivanju poreskih osnovica, a bez tih registara održanje načela da svako mora imati isti tretman pred poreskim vlastima jednostavno je neodrživo. ¶

DIMITRIJE BOAROV

Srbija 2013.

Mehanizam jedne vlasti

Pre nego što će formirati Vladu sa današnjim koalicionim partnerima, lideri Srpske napredne stranke tvrdili su da su izbori održani 6. maja prošle godine pokradeni od strane bivšeg režima. Iz današnje perspektive i sa stanovišta podrške koju uživaju i SNS i njegov predsednik, potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić, cinik može da zaključi da optužba za krađu mora biti istinita: uprkos pobedi, malo su glasova dobili, s obzirom na to ko sve danas tvrdi da je za njih glasao

Šalu na stranu, nakon završenih izbora i prebrojavanja glasova, razlika između glavnih konkurenata, Demokratske stranke i SNS-a, bila je oko dva odsto u korist naprednjaka (24 naspram 22 odsto). Na godišnjicu parlamentarnih izbora, ovog 6. maja, CESID je, za potrebe jedne američke agencije, objavio istraživanje po kom SNS danas uživa poverenje 43 odsto birača, a DS svega 17 odsto. Isto istraživanje pokazalo je da političarima na vlasti rejtinzi vrtoglavo rastu, pa tako vicepremijer Vučić ima podršku neverovatnih 77 odsto građana, premijer Ivica Dačić 64, a ministar ekonomije Mlađan Dinkić 39.

Da se Aleksandar Vučić uspostavlja ne samo kao centralna figura Vlade Srbije nego i vlasti uopšte, jasno je odavno, budući da i predsednik Srbije Tomislav Nikolić ostaje, bar u javnosti, u njegovoj senci. Otuda rast popularnosti nove vlasti najbolje može da se analizira i objasni kroz prizmu Vučićevih poteza i ponašanja.

Vlada Srbije formirana je 27. jula 2012. godine. Jedna od prvih najava budućih poteza, potekla upravo od prvog potpredsednika, odnosila se na borbu protiv korupcije i obračun sa ljudima iz prethodne vlasti osumnjičenim za nezakonite radnje.

PASIVNI UČESNIK

Realizacija najavljenog počela je već u avgustu, sa hapšenjem Radoslava Sekulića, vlasnika Habitfarma, Duška Sekulića i odgovornih lica u preduzećima Habitfarm, Svis farmacija, Svis intermedikal, Produkt trejd, Vestern stajls, Luton i Novi dani. Oni su bili korisnici bankarskih kredita u Agrobanci, a njihove neizmirene obaveze prema toj banci su veće od 5,5 milijardi dinara. Ta preduzeća su kao povezana lica bila korisnici kredita i bankarskih garancija kod Agrobanke, nad nekima je već pokrenut stečajni postupak, dok su neka već likvidirana. "Agrobanka je Pandorina kutija", izjavljivao je tada Vučić, u Vladi Srbije između ostalog zadužen i za borbu protiv korupcije.

U oktobru je na red došlo do tada misteriozno vlasništvo u dnevnom listu "Politika". Vučić je obnarodovao da iza kupovine 50 odsto udela koji je nemački VAC prodao East Media Grupi iz Moskve, stoji šabačka kompanija Farmakom u vlasništvu biznismena Miroslava Bogićevića. Zatim je u septembru, gostujući na Radio-televiziji Srbije, Vučić izjavio da je Farmakom bio "prinuđen da preko ćerki firmi učestvuje u kupovini 50 odsto udela 'Politike'. Prema njegovim rečima, vlasnik Farmakoma nije bio zainteresovan da ulazi u medije, ali je bio primoran da učini uslugu najvećoj stranci u bivšoj vladi. "Vlada Srbije će pronaći način da zaštiti državu i da joj se vrati ono što je njeno, ali bez hajke na

RAST REJTINGA I VLASTI: A. Vučić
Foto: A. Anđić

Farmakom koji zapošljava više od 3500 ljudi i ima 5000 kooperanata", rekao je Vučić.

Rečeno – učinjeno. U oktobru je Vlada Srbije saopštila da je okončala pregovore sa Bogićevićem i postigla dogovor prema kom on zadržava svoj udeo u vlasništvu "Politike", ali postaje pasivni partner, bez prava da se meša u upravljanje kompanijom.

Već u jeku rešavanja problema vlasništva u "Politici" Vučić je najavio sledeći korak, nastavak slučaja Agrobanke: "Slučaj 'Politika' vodi do afere Agrobanka – suma koja je nedostajala za kupovinu potiče iz kredita Agrobanke i Privredne banke Beograd", izjavio je tada. Nova Agrobanka, osnovana posle likvidacije Agrobanke, likvidirana je 27. oktobra odlukom Vlade Srbije, a njeni depoziti i imovina utopljeni su u Poštansku štedionicu. Broj uhapšenih popeo se na nekoliko desetina, a do početka maja ove godine podignuta je ukupno 21 optužnica, protiv lica koja se terete da su oštetila banku za ukupno 84 miliona evra.

KRUPNA RIBA

Uprkos broju uhapšenih i razmerama optužbi, Agrobanka nije mogla da bude dovoljan razlog za rast popularnosti kod birača, iako su izbori delimično dobijeni i zbog "kriminalizacije" prethodnog režima, a u ovom slučaju u prvi plan su došle veze osumnjičenih sa Demokratskom strankom. Bilo je potrebno nešto veće i krupnije, bliže samom centru vlasti nego što je to slučaj sa Agrobankom. Početkom oktobra, priveden je bivši ministar životne sredine i prostornog planiranja Oliver Dulić. Nakon četvoročasovnog saslušanja u Tužilaštvu za organizovani kriminal, tužilac je izjavio da nema osnova za zadržavanje u pritvoru. Dulić je dao iskaz povodom člana 359. Krivičnog zakonika, koji daje najblažu kvalifikaciju zloupotrebe službenog položaja i za kršenje propisuje kaznu od šest meseci do pet godina zatvora. Početkom aprila, protiv Dulića je podignuta optužnica zbog zloupotrebe službenog položaja i davanje spornih dozvola firmi Nuba invest. Prošle nedelje, Specijalni sud u Beogradu potvrdio je optužnicu protiv bivšeg ministra i njegovih saradnika. Još jedan funkcioner bivše vlasti, ministar poljoprivrede Saša Dragin, uhapšen je krajem novembra, a 22. maja protiv njega i 20 saradnika podignuta je optužnica zbog prodaje regresiranog đubriva, čime je Azotara oštećena za 25 miliona evra.

Ipak, najkrupniji zalogaj i konačan dokaz odlučnosti Aleksandra Vučića i Vlade Srbije tek je predstojao. Zakuvalo se krajem oktobra, uoči obeležavanja prvih sto dana nove vlade. Dnevni list "Press" objavio je da Srpska napredna stranka (SNS) »

SPOREDNE ULOGE: Predsednik T. Nikolić i premijer I. Dačić Foto: Reuters

trguje mestima u diplomatiji i lokalnoj samoupravi. SNS je saopštio da su navodi "Pressa" o trgovini te stranke mestima u diplomatiji i lokalnoj samoupravi potpuno neistiniti i za to optužio Miroslava Miškovića i Dragana Đilasa, za koje se tvrdi da su stvarni vlasnici tih novina. Onda je Aleksandar Vučić u intervjuu "Kuriru" rekao: "Nešto njima smeta, očigledno. Smeta im i SNS. Nisam iznenađen zbog toga. Ovo nije prvi put da oni zajednički deluju. Ako je ovo bio pokušaj da me upozore i da pokažu koliko su moćni i jaki, moj odgovor je da se nisam uplašio, da ću nastaviti da radim svoj posao i da me ne interesuje šta će njihove novine da objavljuju". Usledila su prepucavanja preko novina. Nekako u to vreme vlast je uvela običaj da se najave važnih političkih poteza ili hapšenja prvo pojave u tabloidima, zatim realizuju, a onda stignu do ostalih medija, uključujući i javni servis i državnu agenciju, koja u poslednje vreme sve češće preuzima informacije od tabloida. Osim optužbi da mu Mišković "radi o glavi", Aleksandar Vučić izašao je i sa konkretnim optužbama na njegov račun, pre svega za nekoliko spornih privatizacija i problematičnu konverziju zemljišta firme Delreal u vlasništvu Miškovićevog Delta Holdinga.

Nakon kratkog zatišja, u ranu zoru 12. decembra Miroslav Mišković je uhapšen, a pojedini tabloidi su opet uspeli da tu vest imaju u jutarnjim izdanjima od istog dana. Mišković, njegov sin Marko i Milo Đukanović, vlasnik Nibens grupe, Šer korporacije i Preduzeća za puteve (PZP) iz Niša uhapšeni su zbog malverzacija u privatizaciji putarskih preduzeća, pod sumnjom da su zloupotrebom službenog položaja izvlačili finansijska sredstva i imovinu iz privatizovanih putarskih preduzeća, čime su nezakonito pribavili imovinsku korist od preko 30 miliona evra. Marko Mišković pušten je iz Okružnog zatvora početkom aprila, uz određivanje mere kućnog pritvora, dok je Miroslav Mišković ostao u pritvoru. Konačno, 9. maja Tužilaštvo za organizovani kriminal podiglo je optužnicu protiv Miškovića i još 10 njegovih saradnika, zbog navodnih malverzacija prilikom privatizacije putarskih preduzeća, u periodu od 2005. do 2010. godine, kojima su ona oštećena za 16,95 milijardi dinara, a budžet Srbije za 472 miliona dinara.

NOVA VLAST, STARE MUKE

Hapšenje najbogatijeg čoveka u Srbiji dalo je prvi ozbiljan zamajac rastu popularnosti kako Vlade tako pojedinaca koji u njoj sede, opet pre svih Aleksandru Vučiću. Ali, ma kako to neverovatno zvučalo, ni korupcija ni organizovani kriminal nisu u tom trenutku bili najveći problemi Srbije. Odmak od prethodnog režima mogao je da bude napravljen zalaganjem za drugačije principe i druge vrednosti, ali teškoće sa kojima se prethodna vlast suočavala, sačekale su i ovu. Još od trenutka kada je izručenjem Gorana Hadžića stavljena tačka na saradnju sa Haškim tribunalom, normalizacija odnosa sa Kosovom bila je jedan od ključnih uslova Evropske unije za dalji napredak Srbije u evropskim integracijama. Zato je Ivica Dačić 19. oktobra 2012. odlučio da, uz posredovanje visoke predstavnice EU Ketrin Ešton, sedne za sto sa kosovskim premijerom Hašimom Tačijem. Dve godine ranije, susreti šefova pregovaračkih timova Srbije i Kosova, Borka Stefanovića i Edite Tahiri, uz posredovanje Roberta Kupera, završeni su sada već zaboravljenom fusnotom uz naziv Kosova na međunarodnim

skupovima. Ta ideja nije nikada zaista zaživela. Ono što Kuperu nije uspelo, uspelo je Ketrin Ešton: u aprilu 2013. posle meseci mučnih pregovora, uz često podgrejane strasti i mnogo momenata u kojima se činilo da je propast pregovora neminovna, dogodila se istorijska stvar: premijeri Srbije i Kosova parafirali su sporazum u Briselu. Olakšanje koje je nastupilo ne samo u Srbiji i na Kosovu nego i u evropskim krugovima, ima nekoliko slojeva, ali njegov karakter je pre svega psihološki: napravljen je pomak ka rešavanju višedecenijskog problema, a zaglavljene evrointegracije Srbije konačno imaju u kom pravcu da krenu.

NAJSLABIJA KARIKA

Međutim, ovde treba napraviti digresiju, važnu za analizu unutrašnje strukture vlasti u Srbiji. Tokom većeg dela trajanja pregovora sa Prištinom, glavni izvršilac radova bio je premijer Ivica Dačić. Od oktobra do aprila, u senci toka pregovora, odvijala se igra moći između njega i prvog potpredsednika Vlade Vučića. Tu i tamo, Dačić je dobijao nedvosmislene signale da je uklonjiv, da je bio deo prethodne garniture i da ima ozbiljnu količinu "putera na glavi" zbog koje ne bi trebalo da se gura u prvi plan.

Vrhunac ove borbe za nadmoć, iz koje je Dačić izašao kao gubitnik, odigrao se krajem januara i početkom februara ove godine, kada je "Informer", tabloid više nego naklonjen Srpskoj naprednoj stranci, objavio da su operativci Uprave kriminalističke policije krajem 2008. i početkom 2009. snimili dva susreta Dačića sa Rodoljubom Radulovićem zvanim Miša Banana, jednim od najvažnijih članova narko-klana Darka Šarića optuženim za šverc tonu i sedamsto kilograma kokaina. "Pad vlade" bila je najčešća fraza koja se u to vreme provlačila u reakcijama na vest. Dačić, samo nekoliko meseci pre toga najpoželjnija "udavača" na političkoj sceni, o koju su se otimali i DS i SNS, a na kraju mu Tomislav Nikolić poverio mesto mandatara Vlade, odjednom je postao najslabija karika u lancu koji se do tada činio vrlo čvrstim. Ipak, čitava stvar je prošla bez posledica i relativno brzo pala u zaborav. Odnosno, zaboravljena je u javnosti, ali nema mnogo razloga za sumnju da stoji u nekoj fioci, za slučaj da premijera treba podsetiti da je u trenutnoj raspodeli moći unutar vladajuće koalicije on zapravo talac sopstvene visoke političke funkcije. Takođe, da Dačić neće moći da uživa u zaslugama za postignuti napredak u za Srbiju ključnim političkim procesima, bilo je jasno u samom finišu pregovora sa Kosovom, kada se Vučić u njih uključio vrlo aktivno, preuzevši na sebe i ulogu onog koji će srpsku javnost izveštavati o toku pregovora.

Možda baš u tom smislu treba tumačiti nedavnu izjavu Aleksandra Vučića da napade na njega plaća Miroslav Mišković, ali i "neki drugi, neki iz opozicije, neki iz vlade".

VUČIĆEV PARADOKS

Kada se napravi odmak od dnevnopolitičkih talasanja i kad se politička dešavanja proseju kroz sitno sito, ono što ostane je, bez obzira na značaj poteza ostalih aktera – preobražaj Aleksandra Vučića od glavnog oponenta po pitanju odnosa sa Prištinom i evrointegracijama do ključnog pokretača tih procesa u sadašnjosti. Dva su paradoksa u igri kada je o njemu reč: prvi, da ima ključnu ulogu u pomacima kojima je lično stajao na putu, i drugi, da mu raste popularnost otkako je na vlasti. »

Međutim, on nije jedini koji se preobrazio i kroz metamorfozu prošao manje-više neoštećenog rejtinga. Samo petnaest dana nakon što je 10. aprila u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija održao govor primeren vremenu kada je vodio Srpsku radikalnu stranku, predsednik Srbije Tomislav Nikolić dao je intervju Bosansko-hercegovačkoj televiziji u kom je između ostalog rekao: "Ja klečim i tražim pomilovanje za Srbiju zbog zločina koji je izvršen u Srebrenici. Izvinjavam se za zločine koje je u ime naše države i našeg naroda učinio bilo koji pojedinac." Izvinjenje samo po sebi nije bilo toliko iznenađenje, ali kada se uzme u obzir od koga je došlo, naravno da je odjeknulo širom regiona, a reakcije su uglavnom bile pozitivne.

SNS danas je potpuno preobražena. Ipak, ta je promena kozmetička i izazvana spoljnim pritiscima. Stari obrasci i dalje postoje: vlast sve važne informacije plasira preko tabloida, kao u najboljim danima čuvenog slučaja "Laufer"

I opet, "Vučićev paradoks" važi i u Nikolićevom slučaju: kada se bivši predsednik Srbije Boris Tadić 2007. izvinio gostujući na Hrvatskoj radio-televiziji, bio je kritikovan sa svih strana, bilo zbog toga što se uopšte izvinjava, bilo zato što to izvinjenje nije bilo "dovoljno iskreno".

Na liniji tog istog paradoksa treba posmatrati i nemoćne reakcije protivnika potpisivanja sporazuma sa Prištinom: protesti u Beogradu bili su slabo posećeni i bez ikakvog efekta. Nedostajala im je ona snaga koju su imali, recimo, u vreme proglašenja nezavisnosti Kosova ili u danima izručenja Radovana Karadžića Haškom tribunalu. Uzrok je jednostavan: glavni generatori te snage sada su na drugoj strani, onoj koja sprovodi odluke zbog kojih je nekada organizovala mitinge u Beogradu.

Stranu su promenili do te mere da su zaoštrili odnose sa starim saveznikom iz vremena kada su bili vodeća konzervativna snaga. Srpska pravoslavna crkva i ključne političke ličnosti u srpskoj vlasti više nisu ni međusobni simpatizeri, a kamoli saveznici, uprkos nastojanju predsednika Nikolića i patrijarha Irineja da umirujućim nastupima amortizuju sukob. I opet, ono o čemu je maštao tipičan građanski orijentisan birač Demokratske stranke i Borisa Tadića, da država jednom zasvagda okrene leđa crkvi i onemogući joj mešanje u politička pitanja, ostvarili su Aleksandar Vučić i Ivica Dačić.

POSLE SPORAZUMA

Godinama, naročito od strane prethodne vlasti izbegavan kao nepopularan potez, sporazum sa Prištinom se dogodio, ne oštetivši rejtinge političara na vlasti. Jedna od najznačajnijih tekovina sporazuma je činjenica da je on Kosovu, Srbiji i regionu omogućio da izbegnu potencijalno vrlo loš scenario. Dominantan ton u reakcijama na prihvatanje sporazuma jeste da je on pre svega ozvaničenje nečega što je već 14 godina realno stanje na terenu. Ta realnost kaže da srpske vlasti još od Kumanovskog sporazuma nemaju realan uticaj na delu teritorije koji smatraju svojom teritorijom, a takođe i da kosovske vlasti ne mogu da ignorišu činjenicu da na jednom delu Kosova većinsko stanovništvo čine Srbi. Okončanje kosovske agonije, međutim, povlači za sobom pitanje: šta sad? Nakon potpisa na sporazum, vlast konačno mora da se okrene gorućim unutrašnjim pitanjima, a tu je ekonomija ubedljivo najveći problem. Set novih poreskih zakona, od kojih je najviše odjeknuo onaj koji uvodi porez na okućnicu, tek treba da pokaže efekte na raspoloženje birača. Iako na prvi pogled nema nikakve veze između to dvoje, ne treba zanemariti najavljeno ukidanje televizijske pretplate kao populističko sredstvo za pacifikovanje birača sa više od 10 ari dvorišta. Za to vreme, u razgovorima sa Međunarodnim monetarnim fondom nema ozbiljnijih pomaka. "Imam noćne more zbog stanja srpske ekonomije. Međunarodni monetarni fond je ovde pre dva dana rekao da moramo da zamrznemo plate u javnom sektoru i dramatično smanjimo rashode, a ne smemo da dižemo poreze, jer bi to dodatno umrtvilo privredne aktivnosti", izjavio je nedavno opet Aleksandar Vučić, iako kao prvi potpredsednik Vlade ne pokriva nijedan sektor koji sa ekonomijom ima veze. Pošto mu funkcija ne daje mandat da o tim pitanjima govori, onih 77 odsto podrške verovatno mu to omogućavaju.

NEŠTO STARO

Dakle, Srpska napredna stranka, trenutno najjača politička snaga u Srbiji, danas je potpuno preobražena u odnosu na ono što je nekad bila. Ipak, ta je promena pre spoljna, kozmetička i izazvana spoljnim pritiscima i uslovljavanjima. Stari obrasci ipak se još uvek mogu naći, pre svega u činjenici da vlast sve važne i ekskluzivne informacije plasira preko tabloida, kao u najboljim danima čuvenog slučaja "Laufer". Stari maniri ostali su očuvani i u samoj stranci. Stari običaj da je svaka stvar, ma koliko beznačajna, dobar povod za vatreno intonirano saopštenje i dalje je živ. SNS saopštenja izdaje svakog drugog dana, osim vikendom i praznikom, pokazuje uvid u njihov internet sajt. Teme su vrlo raznorodne, stil bridak, a tekst kratak. Ovih dana, najčešći povod za saopštenja koje SNS upućuje javnosti jeste kritika lokalne vlasti u Beogradu, s obzirom na lokalne izbore u Zemunu. No, povod za saopštenje mogu da budu i prilično, sa stanovišta partije na vlasti, irelevantni događaji, poput vesti da je politički analitičar Vladimir Todorić pristupio Demokratskoj stranci.

Kako god bilo i kako god se ponašala najveća vladajuća stranka, istraživanje sa početka ovog teksta je zabeležilo najveći optimizam u poslednjih sedam godina kad je reč o pravcu u kom ide Srbija: 25 odsto građana taj put ocenjuje kao pravi, dok je u decembru 2011. taj broj iznosio svega 13 odsto. Čak 24 odsto građana očekuje bolju ekonomsku situaciju ove godine u odnosu na 16 odsto u prošloj, dok je broj onih koji očekuju pogoršanje opao sa 35 na 27 odsto. Da će stanje ostati nepromenjeno, smatra 45 odsto ispitanika. Šta građani misle o odsustvu kritike vlasti i njenim posledicama za demokratičnost društva, istraživanjem nije obuhvaćeno. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

**DISTRIBUCIJA I LOGISTIKA,
SVE NA JEDNOM MESTU.**

DELTA DMD
www.deltadmd.rs

DISTRIBUTIVNI CENTRI

DC Beograd
Žorža Klemansoa 37 (Luka Beograd)
Tel. +381 (11) 20 70 100

DC Novi Sad
Kanalska 8 (Luka Novi Sad)
Tel. +381 (21) 45 18 80

DC Čačak
Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 557 60 90

DC Niš
Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

Foto: Draško Gagović

Foto: Draško Gagović

Uniforma čini policajca

Od 1992. do danas policija u Srbiji promenila je uniforme četiri puta, a sada, do 2015, trebalo da to učini i peti put. Od 1945. do 1991. uniforme su menjane svega tri puta. Promena uniforme stvar je želje države da se drugačije predstavi, da osavremeni sliku policije i da olakša policajcima život, što je, nažalost, najmanje važno. Policajci i njihovi sindikati dodaće pakosno i potrebu da se u javnim liferacijama neko obogati

Policajac je prva i najneposrednija slika države u očima građana, stranaca koji dolaze i ostalog sveta. Reč je, dakle, o izuzetno osetljivom političkom pitanju i to je nešto oko čega se sve države brinu. Policajac, njegovo držanje i njegova uniforma nedvosmisleno su i jasna politička poruka. Uzmimo najstariju organizovanu policijsku agenciju na svetu, britansku Metropolitensku policiju, "bobije": Skotland jard je uniforme menjao retko i oprezno, do dana današnjeg. Francuska Nacionalna policija i Nacionalna žandarmerija takođe su bile veoma oprezne u tome; zamena tradicionalnog cilindričnog "kepija" običnom šapkom naišla je na proteste javnosti, koliko god je to samim policajcima došlo kao olakšanje (treba ući u auto i izaći iz njega sa tom visokom kapom...). Italijanima je bilo lakše, jer je kod njih policija uvek bila gradska, pa je samo Korpus karabinjera imao ujednačenu uniformu koja je tek nedavno dopunjena borbenom, interventnom uniformom lepog dizajna (Italija je to...). Kod Nemaca je pristup sličan, a jedino Švedi imaju samo radnu uniformu, zbog klime, valjda.

TITOVKE I ŠAPKE

Ovogodišnji predlozi vladine uredbe i pratećeg pravilnika o novim uniformama policije MUP Srbije izazvali su umereno zanimanje javnosti, valjda zbog toliko čestih promena u poslednjih 20 godina. Predlog promena, međutim, zanimljiv je: vuče na sportsko-borbeni estetski imidž, maltene *casual* pristup umesto zvanično-ozbiljnog. Kačket umesto šapke; polo-majice i patike; sportska bluza koja ne liči na uniformu; itd. Nekako podseća na policajce iz raznih futurističko naučnofantastičnih filmova. Tradicija uniforme napuštena je, osim kod svečanih, paradnih uniformi koje su uglavnom sačuvane. Heraldički detalji, s druge strane, tradicionalistički su pojačani: umesto stilizovanog srpskog štita u centru sadašnje značke stavljen je ceo onaj nesrećni obrenovićevski državni grb sa sve krunom. Niko ovde ne razume da je u heraldici bolje ono što je jednostavnije (osim Vojske i njenog jednostavnog i lepog grba na rukavu i Uprave za vozila MUP koja je isto to stavila na registarske table).

Kratak pregled promena policijskih uniformi od 1945. do danas pokazuje tendenciju prvo pojednostavljivanja i modernizacije, zatim militarizaciju, pa dva pokušaja civilne orijentacije i sada ovaj *casual* postmodernizam. Prvi korak u razdvajanju od vojske nastupio je 1951, kada je uniforma postala olovno-plava; ostale su jahaće čizme i čakšire i zatvoreni okovratnik sa oznakama na rombovima revera, kao i kapa titovka sa zvezdom. Tada se javlja kožni opasač sa kopčom ("paftom") na kojoj je službeni broj od zaletovanih mesinganih brojki. U svojoj klasičnoj monografiji *Dva veka policije u Srbiji*, Branko Bogdanović navodi da se osoblje Narodne milicije tada jako protivilo tom službenom broju; kasnije će se protiviti tablici sa prezimenom na desnoj strani bluze ili košulje; policija u nezavisnoj Hrvatskoj uspela je da se tome odupre do danas. Već 1954. uniforma Narodne milicije uzima oblik koji će uz male izmene zadržati do

IZGLED KROZ PERIODE: Narodna, Miloševićeva i demokratska policija

1990: šapka, bluza koja se otvara u kragni; pojavljuje se kravata, a uskoro i letnja košulja sa kratkim rukavima. Uvode se gumena palica i kožna torbica nalik na oficirsku, ali crna, za beležnice, papire, lisice i ostalo. Ta se torbica krajem šezdesetih izgubila kao nepraktična. Izmene zakona iz 1967. ukinuće činove i uvesti zvanja sa posebnim oznakama na naramenicama, umesto na rombu revera. Tadašnja postepena decentralizacija unutrašnjih poslova po republikama doneće određene, ali ne bitne, razlike: hrvatska milicija počeće da nosi pištolj (tada jedinstveni za sve čz M-50, kal. 7,65 mm) u poluotvorenoj futroli s desne strane, na primer, umesto u zatvorenoj futroli s leve strane, kao u drugim republikama.

Saobraćajna milicija počela je da se izdvaja još ranije: bele šapke i opasač, posebna značka itd. Saobraćajci su sebe dugo smatrali nekako elitnijim sastavom od ostale milicije. Onda su 1967. dobili i posebne letnje bele uniforme italijanskog kroja, veoma elegantne, zakopčane do grla, sa gajtanom (akselbenderom) i lakim, udobnim plastičnim tropskim šlemom. U takvoj se uniformi istakao nezaboravni Jovan Bulj, pobednik više takmičenja saobraćajaca, blag i dobar čovek kojega kolege nisu baš mnogo volele – iz puke zavisti i pasjaluka. Kasnije je tu belu uniformu zamenila jedna jednostavnija, ali ne tako elegantna.

RATNA I POSLERATNA VARIJANTA

Dolaskom na vlast nenarodnog režima Slobodana Miloševića, njegovih fašističkih pomagača i kamarile domaćih izdajnika 1991. milicija se polako pretvara u armiju građanskog rata. Tako se i uniforma menja: od normalne ozbiljne policijske uniforme do šljampave borbene uniforme u blesavim "urbano-kamuflažnim" plavim šarama, sa beretkom umesto šapke. Uzgred: i u ovim novim predlozima pominje se "urbano-kamuflažna" šara, bez specifikacije kako izgleda. Jedan stručnjak koji se godinama bavio uniformama MUP-a objašnjava da je reč o "kamuflaži" koja čoveka štiti samo u temeljito razrušenom gradu, a prava joj je svrha zastrašivanje; ruski OMON (Organi milicije posebne namene) nosi takve boje. Te uniforme M-92 bile su nekvalitetne, ružne i zastrašujuće, naravno, mada se u široku bluzu dalo nagurati bar dve šteke cigareta i flaša viskija...

Posle Dejtona MUP Srbije prelazi opet na civilizovanu verziju uniforme, M-95: bluza sa kravatom, šapka itd. Opasač i oprema su od balističkog najlona, kakvog-takvog kvaliteta; nešto se nisu žalili na to. Oznake su ružno dizajnirane, a značka posebno. Posle prevrata od 5. oktobra, MUP će 2002. uvesti novu, sada važeću uniformu, praktičniju i – barem po specifikacijama – kvalitetniju. Kratka bluza i zimska jakna, košulja sa dugim ili kratkim rukavima, pulover, kožni opasač i oprema; vidite i sami. Ubrzo su sindikati policije počeli da gunđaju: cipele su lošeg kvaliteta, pa moraju da kupuju svoje, a cipele su najvažnija stvar za policajca na terenu; premalo komada uniforme s obzirom na habanje i pranje/čišćenje; loše šapke; opasači i futrole za pištolj koji ne odgovaraju specifikacijama; itd.

Sve se to dalo ispraviti i bez kompletne zamene uniformi; sigurno bi došlo jevtinije. Kožni opasač i oprema trajaće jako dugo, ako se dobro održavaju (mazanjem, pre svega); dobre cipele jesu skupe, ali se isplate, jer traju; više odevnih predmeta duže će trajati. Dobra šapka jeste skuplja, ali ima elastičnost oko glave, koja je ključna: obim glave raste od zamora, napora i uzbuđenja, utvrdili su dizajneri uniformi. I tako dalje.

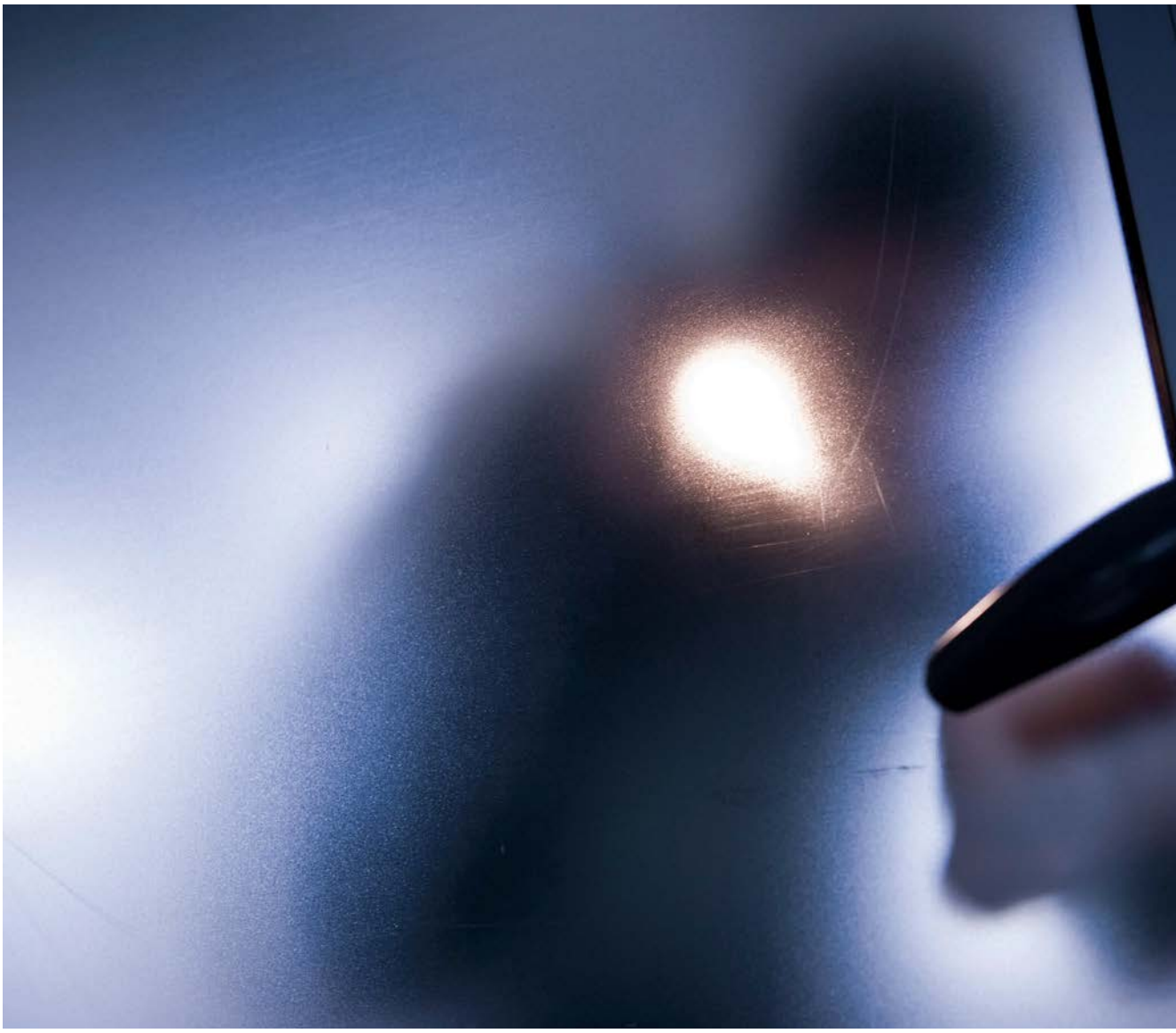
TENDER I SITUACIJA

Ova zamena uniformi izazvaće još pažnje u javnosti: kao prvo, finansijska je kriza; kao drugo, javne nabavke postale su bolni i delikatni problem, sve i da se MUP izvuče na neki od ugrađenih izuzetaka u zakonima; kao treće, procedure ugovaranja sa nekih najavljenih 26 isporučilaca otvoriće neizbežne probleme. Treba, upozoravaju iskusni stručnjaci za te stvari, prvo videti ko će proizvesti uzorke, pa ga automatski diskvalifikovati iz tendera; to je praksa među normalnim državama. Kontrola kvaliteta neizbežno će biti problem: ima tri ili četiri proizvođača polo-majica koje se neće raspasti posle petog pranja; neka pitaju Mrku. Ko će praviti patike? Čarape? Rolke? Jedan od tih stručnjaka kaže za "Vreme" da je bilo razgovora sa izvesnim francuskim specijalizovanim proizvođačem policijskih uniformi i kompletne opreme: ljudi proizvode, osim za Francusku i za Nemačku, uniforme za nekoliko većih zemalja, ukupno preko milion kompleta godišnje. Šta je njima nešto preko pedeset hiljada kompleta za Srbiju? Razgovori su ponuđeni, ali do njih nije došlo. Jedan primer: vetrovka M-2011, odlično ocenjena, trebalo je da košta 8000 dinara; na kraju je – bez obzira na jevtiniji materijal – koštala 14.000 dinara... Da ne govorimo o tome da se opet uvode opasači i oprema od balističkog najlona, umesto kožnih.

Ovaj bi budući tenderski postupak – ako se ne dogovore direktno – mogao da ispadne skuplji od procenjenih troškova i sva je prilika da hoće. A sve zbog postmodernog sportsko-borbeno-zastrašujućeg imidža. Pritom policiji MUP-a Srbije i dalje nedostaje trećina ljudstva na formacijski predviđenim mestima. ¶

MILOŠ VASIĆ

Samoodbrana u odsustv

Ako neko sa 50 krivičnih prijava za provale i slična dela i dalje slobodno harači po tuđim kućama i stanovima, samo je pitanje vremena kada će se neko drugi s osećanjem nezaštićenosti, suočen sa strahom za svoj i živote svojih bliskih, u trenutku odlučiti da se zaštiti sam

U utorak navečer, kad se završava ovaj broj "Vremena", prema podacima nekih internet-sajtova, peticiju za oslobađanje Saška Bogoeskog, koji je prošloga utorka oko ponoći u svom beogradskom stanu na Julinom brdu usmrtio provalnika, potpisalo je oko 25.000 ljudi. Istovremeno, na Fejsbuku je osnovano nekoliko grupa, među kojima i "Podrška Sašku – bezbednost kućnog života", koja je u utorak brojala više od sedam hiljada ljudi, brojni su blogovi i komentari koji svjedoče o uzburkanoj javnosti, a najavljuju se i mirni protesti širom Srbije, kako za podršku Bogoeskom tako i za promjenu postojećeg krivičnog zakonodavstva kad je o nužnoj obrani riječ.

"Po našem zakonu, samoodbrana je u Srbiji teško dokaziva. Zato moramo da se organizujemo i pružimo podršku ovom čoveku. Potpišite ovu peticiju kao znak vaše saglasnosti da ovaj čovek mora da bude pušten iz pritvora i da mu se ne sudi za klasično ubistvo. Nemojte da dozvolite da ovaj čovek završi u zatvoru", navodi se na sajtu *www.peticije24.com*, gdje je – kako se tvrdi – za manje od 24 sata više od 12.000 ljudi, ne samo iz Srbije i ovog dijela Evrope, ostavilo svoj potpis.

ČINJENICE, DO SAD POZNATE

Bogoeskom je u stan provalio Vlado Manić, koji je odranije bio poznat

u vlasti

foto: A. Anđić

organima gonjenja; po navodima beogradskih medija, u svojoj biografiji imao je pedesetak krivičnih prijava, mahom zbog provala. Inače, u kvartu Bogoeskog provale su bile česte, pa je i njemu već jednom provaljen stan i ukradeni neki vrijedni predmeti. Također, po onome što se zna, provalnik je ušao kroz prozor i iznenadio Bogoeskog koji je radio za kompjuterom; u susjednoj sobi bile su njegova supruga i kćer. U ruci je, kako se navodno kasnije utvrdilo, imao šrafciger; Bogoeski je, prema riječima njegove supruge, zadobio ozljede glave, a provalnik pet uboda nožem, navodno u leđa, nakon čega se izvukao kroz prozor – isti onaj kroz koji je ušao – te pobjegao, da bi dvjestotinjak metara dalje pao mrtav.

Slijedi dolazak policije, uviđaj (o detaljima ćemo tek slušati), odvođenje Bogoeskog i pritvor do 30 dana, što je izazvalo i žestoko zanimanje javnosti i revolt njenog dijela, o čemu svjedoče silni komentari ispod vijesti o "slučaju Bogoeski" na portalima i potpisi na već spomenutoj peticiji.

U bezbrojnim komentarima rijetki su oni koji propituju šture podatke o događaju, poput onih koji se pitaju da li je provalnik, kad je vidio da u stanu u koji provaljuje nekoga ima, htio samo pobjeći i ne nauditi ukućanima i da li je nož bio adekvatan odgovor šrafcigeru u njegovim rukama; da li je, možda, Bogoeski trebao izmjeriti šrafciger i naći adekvatan napadačevom; da li je trebao zadržati hladnokrvnost, da li je trebao zaboraviti na suprugu i malodobno dijete u susjednoj sobi, da li je imao pravo na strah i nerv samoobrane?

S druge strane, nerijetki su oni koji se pozivaju na američku praksu, u kojoj svaki vlasnik dvorišta ili kuće ima pravo zaštititi se od bilo koga tko nepozvan upadne na njegovo vlasništvo. Zaboravljaju pritom na posve drugačiju historiju i običaje koji Ameriku razlikuju od Evrope, kao i to da se kod njih gaji koncepcija "naoružanog naroda". U smislu Drugog amandmana, naime, među ostalim, svatko ima pravo na posjedovanje oružja da bi zaštitio svoj život, imovinu i sigurnost – slobodu svoju i nacije, jednom rječju.

Kod nas je stvar drugačija: oružje, iako ga ima napretek, legalno ima relativno mali broj stanovnika, a nasilje je u stalnom porastu u svim sredinama i nije samo oružje u upotrebi, ima tu svega: bejzbol palica, šipki, kamenja i cigli, dasaka raznih... I šrafcigera, kao što vidimo.

Vidjet ćemo tek kako će nadležni odlučivati u slučaju Bogoeski. U svakom slučaju, upućeni se uglavnom (iako ne svi) slažu s određivanjem pritvora. Ne mora to biti cijelih 30 dana (odatle ono određenje "do 30 dana"), ali svakako se moraju ustanoviti činjenice, što se točno dogodilo te noći, do kakvog sukoba je došlo, u kakvom je psihičkom stanju Bogoeski bio u trenutku i za vrijeme provale u njegov stan...

Definicija

Krivični zakonik u svom članu 19 definira nužnu obranu, pa kaže da: nije krivično djelo ono koje je učinjeno u nužnoj obrani, da je nužna obrana ona koja je neophodno potrebna da učinilac od sebe ili od drugog odbije istovremeni protupravni napad. Učinilac koji je, pak, prekoračio granice nužne obrane može se blaže kazniti, a ako je prekoračenje učinio uslijed jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom, može se i osloboditi od kazne.

U ovom drugom slučaju glavnu riječ – iako se njih pita i u ostalim slučajevima – imaju psihijatri i njihov stručni nalaz i vještačenje o stanju razdraženosti i straha izazvanog napadom.

NUŽNA ODBRANA I VRLUDANJA

U svakom slučaju, formula za nužnu obranu je: obrana neophodna da netko od sebe ili drugoga odbije istovremeni protupravni napad. Banalno rečeno, nema istovremenosti ako netko nakon sukoba ode do kuće ili parkiranog automobila da bi izvadio pištolj ili bejzbol palicu ili bilo što slično, pa se vrati i izudara onoga tko ga je bio napao. U konkretnim slučajevima koji dospiju pred nadležne, inače, ima dosta vrludanja – manje kod sudija, više kod policije i tužilaca – ali, kako smo čuli u Apelacionom sudu u Beogradu, posljednjih godina u sudskoj praksi proširuje se institut nužne obrane i već duže vrijeme se donose "labavije" odluke u takvim predmetima.

Kad je o "vrludanjima" riječ, zanimljiv je slučaj dva brata iz Ripnja. U ljetno vrijeme 2007. godine trojica mladića koji su u dvorištu kuće preko puta njihove nešto slavili došli su na njihovu kapiju i počeli s vrijeđanjem: te "ubij Rome", "što vas Hitler nije sve pobio"... Jedan od braće – Rom, jasno je – zamolio ih je da se vrate u susjedstvo i da njih ostave na miru, na što su oni ušli u njegovo dvorište i počeli ga mlatiti. Sve je čuo njegov brat, izašao iz kuće dohvativši neku dasku i krenuo udarati po nasilnicima (jednom je slomio manju kost na šaci), nakon čega su pobjegli. »

Peticija

U "Predlogu da se donese zakon o zaštiti života, porodice i doma" koji se ovih dana potpisuje, kaže se da je za sada zakon na strani nasilnika, a žrtve praktično obespravljene, kad organi reda odbiju podnijeti prekršajnu prijavu za npr. fizički napad, žrtvi ostaje da se sama obraća sudu i plaća astronomske takse, čime praktično štiti nasilnike.

"Isto tako u vreme kada naoružani kriminalci uz pretnju običnim nožem mogu da siluju nezaštićenu devojku ili ženu uz pretnju da će joj se osvetiti na deci u koliko ih prijavi policiji – tim istim žrtvama zakon zabranjuje upotrebu šok-aparata ili običnog suzavca!", pišu, te traže da se donese "sveukupni zakon o zaštiti života, porodice i doma koji bi omogućio": nepovredivost života, porodice, doma i imovine, sudsku zabranu prilaska nasilnika, ukidanje sudskih taksi za naknadu štete i fizičke napade kada žrtva tuži napadača, da svaki građanin i građanka u Srbiji mogu, uz sudsko uvjerenje da nisu kažnjavani krivično niti prekršajno za akte nasilja, legalno u specijaliziranoj radnji kupiti oružje za samoobranu, te da imaju pravo upotrijebiti to oružje u obrani svog života i imovine i članova porodice "jer u današnje vreme 90 posto tih napadača su naoružani i spremni da ubiju žrtve", da žena ili djevojka kojoj prijeti silovanje ima pravo upotrijebiti oružje u svoju obranu...

SAŠA BOGOESKI: Nužna samoodbrana ili prekoračenje?

No, vratili su se ponovo nakon desetak minuta "naoružani" motkama i ciglama koje su pokupili usput, sve ponavljajući uvrede i vičući "vadi pištolj". Nakon divljanja, ponovo bježe. Dolazi policija i krivične prijave podnosi samo protiv dvojice napadnute braće Roma, ona trojica se kasnije u sudskom postupku pojavljuju tek – kao svjedoci.

U svakom slučaju, sud – zahvaljujući medicinskom izvještaju i kasnijem vještačenju – prvooptuženom bratu-žrtvi prihvaća nužnu obranu i oslobađa ga, dok drugog brata-žrtvu – onoga koji je letvom slomio kost šake jednom napadaču – izriče minimalnu kaznu od šest mjeseci zatvora, ne prihvaćajući prekoračenje nužne obrane, ali zato što je on ranije bio osuđivan za nekoliko sitnih krivičnih djela.

Njihov advokat Aleksandar Olenik potom podnosi krivične prijave protiv trojice nasilnika zbog krivičnog djela izazivanja nacionalne, rasne, vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti. Tužilaštvo najprije odbacuje prijavu, potom nakon mnogo muka kreće ipak istraga, da bi konačno nadležni sud zaključio da tu nema nikakvog krivičnog djela, te sve prolazi bez optužnice za trojicu nasilnika...

Što, dakako, govori o jednakosti i istim pravima, pa i na nužnu obranu, svih građana Srbije!

NUŽDA, SRAZMERNOST I DRŽAVA

Ima i drastičniji slučaj: prošle godine u Novom Sadu osuđena je žena koja je u vlastitom dvorištu branila svoju kćer od njenog nasilnog bivšeg dečka. Iako je nasilnik prilično isprebijao i nju i kćer, osuđena je osam mjeseci zatvora, jer je braneći se nožem kojega je dograbila usput prije no što je istrčala iz kuće da obrani kćer njime zamahnula i posjekla ga po trbuhu (morao je na operaciju, otud teška tjelesna povreda). Oteo joj je nož i nastavio iživljavanje, sve do dolaska policije, a iako mu je to bio drugi teški napad na kćer osuđene majke, nikad – za razliku od nje, kojoj se sudilo za pokušaj ubojstva, a ne ni za nužnu obranu ili njeno prekoračenje – protiv njega nije pokrenut postupak. Tu se, pak, čeka odluka Apelacionog suda u Novom Sadu.

STRUČNJACI I TEORIJE

U svim javno poznatim slučajevima razni stručnjaci iznose razne teorije o tome što je stanje nužde: da li se moglo pobjeći i tako izbjeći napad, da li se može izbjegavati mjesta gdje bi se napad mogao očekivati, makar ga se ničim nije izazvalo...

Tu u pomoć valja prizvati knjigu Milića Tomanovića *Nužna odbrana i krajna nužda* (Službeni list SRJ, 1995), koji konstatira da su takva mišljenja neprihvatljiva, jer oni nalaze krivičnu odgovornost za učinioca "koji se nije ponizio, koji se nije odrekao prava da slobodno živi kao čovek, dajući satisfakciju i zaštitu napadaču koji se ponaša suprotno propisanom redu".

I još: "Dakle, za stanje nužde kao jednog od uslova za postojanje nužne odbrane dovoljno je da napadnutom licu država preko svog aparata u trenutku napada nije mogla ili nije pružila zaštitu i da napadnuto lice nije bilo u mogućnosti da sa drugim sredstvima osim nužnom odbranom odbije ili osujeti protivpravni napad."

Upravo u tome i jest "kvaka", pa i u slučaju Bogoeski koji je sada u žiži javnosti: ma kako sud, ili možda već i nadležni tužilac, u perspektivi o njemu odlučio, činjenica je da je na prvom mjestu zakazala država. Ako netko sa 50 krivičnih prijava za provale i slična djela i dalje slobodno harači po tuđim kućama i stanovima, samo je pitanje vremena kad će se netko s osjećajem nezaštićenosti, suočen sa strahom za svoj i živote svojih bliskih, u trenutku odlučiti zaštititi se sam.

U svemu tome, zakonski se podrazumijeva srazmjernost upotrijebljenih sredstava napada i nužne obrane. Jasno je da, na primjer, na šamarčinu ne bi trebalo odgovarati metkom iz pištolja, iako i takvih slučajeva imamo prilično posljednjih

godina; dovoljno je čitati crne kronike i vijesti da je neki vlasnik pogolemog džipa na parkiralištu ili raskršću vozaču drugog vozila, koji ga je nešto iznervirao, ispalio metak u koljeno. Jasno je, međutim, i to da je praksa potpuno suluda u mnogim slučajevima, na primjer, slučajevima pokušaja silovanja. Naime, ako pripadnica ženskog roda u svojoj torbici ima sprej, bilo da je riječ o (u nas zabranjenom) suzavcu u spreju ili dezodoransu, pa se snađe u panici, uspije izvaditi sprej iz torbice i štrcnuti mlaz u oči napadača, ako se umiješa policija, krivičnu prijavu će dobiti napadač (nesuđeni silovatelj), ali će i ona dobiti prekršajnu prijavu, bez obzira na to što je to potvrđeno najefikasniji način da se manijaka bar na tren onesposobi, pa da ga se zvizne nogom u međunožje i pobjegne u pravcu nekog javnog objekta ili policijske stanice (štikla u glavu bi već bila teška tjelesna povreda, pa bismo tu opet imali slučaj dokazivanja nužne obrane i eventualnog prekoračenja...).

Da se na čas vratimo već citiranom Miliću Tomanoviću, koji navodi primjer iz jedne presude: kod nužne obrane intenzitet napada i srazmjernost između obrane i napada ne može se ocjenjivati isključivo prema upotrijebljenom sredstvu, već u obzir treba uzeti sve okolnosti, na kraju krajeva i s kakvim sredstvima obrane je napadnuti u toj situaciji raspolagao da bi odbio napad od sebe. Takvo shvaćanje je, kaže on, vrlo logično i životno. "Jer, brojne su situacije koje su se završile i epilogom pred sudom, kada više lica nasrne na učinioca koji pri sebi ima samo pištolj koji u prvom konfliktu ne koristi već bežanjem nastoji da se spase sklanjanjem u garderobu ili toalet kafane i u toj prostoriji bez ikakvih drugih sredstava od napadača bude ozbiljno ugrožen, upotrebi pištolj. U takvoj situaciji, logično bi bilo zaključiti, drugog sredstva za odbranu učinilac nije imao, a nije bilo ni druga izbora u načinu odbijanja protivpravnog napada", piše on.

SEĆANJE NA LAUŠEVIĆA

Sudovi, u svakom slučaju posebno odmjeravaju sve činjenice i odlučuju da li je riječ o nužnoj obrani ili njenom prekoračenju; sudovi tu nisu problem bez obzira i na neujednačenost prakse i sve današnje probleme koji proizlaze iz sumanute reforme pravosuđa, problem je u velikoj mjeri u tužilaštvima, koja relativno rijetko slijede tu kvalifikaciju. Ponekad iz neznanja, ponekad iz nezainteresiranosti, reći će jedna sudija, a s time se slažu i neki advokati koji se žale da se tužioci uglavnom oslanjaju na kvalifikacije koje određuje policija, jednako kao što su neaktivni u poduzimanju gonjenja: sve čekaju na tanjuru od policije, iako su dužni postupati svaki puta kad saznaju za sumnju da je počinjeno neko krivično djelo koje je u njihovoj nadležnosti.

O Bogoeskom ćemo još slušati, sasvim sigurno, ne samo zbog ogromnog pritiska javnosti i peticija koje traže njegovu slobodu, ili izmjenu zakonodavstva. Iako o zakonodavstvu tu i nije riječ: riječ je o primjeni zakona, valja se samo sjetiti slučaja Žarka Lauševića, te nesretne sudbine sjajnog glumca koji je u trenutku postao ubojica. Za porodicu i dio javnosti Crne Gore i dalje je samo to, dok je za Srbiju počasni građanin – sjetimo se kako je bivša ministarka Snežana Malović kukala da je sve to što se njemu događa nepravda, te kako je tadašnji i današnji ministar policije Ivica Dačić pohitao u Njujork da mu – ničim izazvan – svečano uruči po protekciji napravljen srpski pasoš.

Početak i kraj svih tragedija, nekad Lauševićeve, sad aktualne Saška Bogoeskog (bez namjere da upoređujemo ta dva slučaja) – u državi je. Ona ne štiti svoje građane, ona dopušta da se "vlasnici" desetaka ozbiljnih krivičnih prijava bahate nikom odgovorni i da maltretiraju koga, kako i kada hoće, ona amnestira i one koji su zasluženo dopali zatvora opravdavajući to zatvorskim kapacitetima...

Uostalom, svatko od nas običnih građana se, nakon što je čuo bar nešto površno o slučaju Bogoeski mora upitati kako bi sam reagirao u toj situaciji, pogotovo kad gleda svijet oko sebe i čita statistike o porastu nasilja i ubojstava u Beogradu i drugdje i kad mu je jasno da u mnogim situacijama može računati ne na državu, već samo na sebe. ¶

TATJANA TAGIROV

Prekoračenje nužne odbrane

Između obrane i napada mora postojati proporcionalnost – srazmjernost u intenzitetu. Samo ako ona postoji, odnosno ako nije učinjeno ni više, niti teže no što je bilo potrebno da se napad odbije ili ublaži, takva obrana će se smatrati neophodnom nužnom odbranom. Kad obrana nije srazmjerna izvršenom napadu, dolazimo do kvalifikacije prekoračenja nužne obrane, pa zakonske odredbe kažu da se učinilac može blaže kazniti ili osloboditi od kazne kad intenzitet obrane nije u dovoljnom srazmjeru s intenzitetom napada.

Primjer: dugogodišnja porodična svađa kulminirala je sukobom dvojice posvađanih. Optuženi se svom suparniku obratio sa: "Ko je to", a ovaj se najprije udaljio, a potom i vratio da se, tako isprovociran, fizički obračunaju. Optuženi nije dugo čekao, nego je – zbog dugogodišnjih loših odnosa s njim – izvadio pištolj i sa dva-tri metra udaljenosti u njega ispalio tri hica, od kojih ga je jedan usmrtio. Sud je našao da je ubijeni bio napadač, da je napad bio protupravan, neskrivljen i istovremen, te je optuženi imao pravo braniti se. Međutim, pravo na obranu nije i pravo na zloupotrebu, a osim toga optuženi je vidio da je napadač nenaoružan, a nije ga opomenuo da će pucati ako mu se približi, već ga čeka da dođe u neposrednu blizinu i onda puca.

Drugi primjer: dvojica susjeda u neprijateljskim odnosima, sukobljavaju se pri slučajnom susretu. Jedan drvetom udara drugoga u leđa, drugi grabi kamenje i gađa ga – dvaput promašuje, te uzima treći kamen i dok je još u pognutom položaju, susjed – optuženi – u njega ispaljuje dva hica i usmrćuje ga. Sudovi ustanovljavaju da je napad nastradalog bio protupravan i ozbiljan, da je obrana bila istovremena i potrebna, ali da je prekoračena. Osnov za prekoračenje je u tome što su optuženi i nastradali bili u izuzetno neprijateljskim odnosima, što je optuženi vidio da mu se putem približava susjed i što je mogao očekivati njegovu provokaciju, da je nastradali star, a optuženi mlađi od njega 31 godinu, znatno jači i hitriji i da optuženi niti jednog trenutka nije pokušao napad odbiti drugačije (kamenjem, na primjer), već je odmah potegao pištolj.

Dakle – a oba primjera su iz knjige već citiranog Milića Tomanovića – pri ocjeni pitanja da li nužna obrana postoji ili ne, ili njeno prekoračenje, ocjenjuje se cjelina događaja.

Poslednja proslava nezrelosti

"Običaj je bio da učenici odu do zgrade svog omiljenog profesora i da mu, pod prozorom, pevaju pesme. Našu omiljenu profesorku, kojoj smo tada pevali, redovno smo pozivali na proslave godišnjica mature. Kada jednom zbog bolesti nije mogla da dođe na proslavu, otišli smo do njene zgrade i ponovo smo joj pevali pod prozorom"

Maj je mesec maturanata. Bez obzira na to da li igraju kadril, kupaju se u fontanama ili urlaju po ulicama, maturanti izazivaju osmeh na licima starijih. Maturanti su uvek bili veseli kada završe školu i ta radost nije se menjala tokom decenija, bez obzira na okolnosti u kojima su maturirali. Početkom 20. veka, polaganje maturskog ispita bilo je vrlo ozbiljna stvar i na ispitu se i te kako moglo pasti. Mladić koji bi položio maturu na poklon je od roditelja dobijao štap i šešir, rekvizite koji su pripadali odraslom muškarcu, tako da je maturiranje, što i sama reč znači, bilo prelazak u svet odraslih.

Visoki kriterijumi za polaganje mature zadržali su se i tokom Drugog svetskog rata, o čemu svedoči Milica Tomić, koja je maturirala 1944. godine u Beogradu.

"Zbog straha od bombardovanja, maturski ispit nije održan u zgradi gimnazije, već u kafani u Malom Mokrom Lugu, tadašnjoj periferiji grada. Profesori u komisiji sedeli su za spojenim kafanskim stolovima, a mi smo, jedna po jedna, sedale ispred njih i odgovarale. Učila sam dva strana jezika: nemački i francuski. Mogla sam da biram koji ću polagati na maturi i odlučila sam se za nemački. Na tom jeziku sam progovorila jer sam imala nemačku guvernantu. Iako smo moja profesorka nemačkog i ja bile izbeglice iz Hrvatske, između nas ne samo da nije bilo izbegličke solidarnosti već me je otvoreno mrzela jer sam nemački jezik govorila bolje od nje. Ipak, znala je za moju slabu tačku. Naime, kada govorim na nemačkom ne grešim u gramatici, ali ne znam da odredim padeže imenica. Na maturi je počela da me ispituje padeže i ja to, naravno, nisam znala. Rekla mi je da će me oboriti. Direktor gimnazije se umešao i rekao da sam odlično pročitala, prepričala i prevela nemački tekst i da neznanje padeža nije toliko važno. Tako sam maturirala. Idući nazad u Beograd, nad kojim je zalazilo sunce, imala sam osećaj da je ceo svet moj. Pred kapijom zgrade u kojoj smo živeli, čekala me je majka. Uvukla me je u kapiju i počela da urla na mene, govorila mi je da sam luda, da je počeo policijski čas, pitala me je da li znam šta bi mi se dogodilo da su me Nemci uhvatili na ulici... Grdnji se pridružio i ostatak porodice. Tek kasnije, kada su se smirili, pitali su me da li sam maturirala."

REŠETANJE I RIBLJA MLAĐ

Posle Drugog svetskog rata, maturski ispit je i dalje bio vrlo ozbiljan, ali nije uopšte bilo lako ni doći do šanse da se polaže matura. Zona Kalember maturirala je 1949. godine u Beogradu.

"Od trideset učenica u mom odeljenju, deset je bilo oslobođeno polaganja mature jer su bile odlični đaci, deset je polagalo maturu, ali je deset učenica ponavljalo razred. Maturski ispit sastojao se od pismenog i usmenog dela i bio je veoma ozbiljan. Posle polaganja dobijalo se posebno svedočanstvo o položenoj maturi. Svi smo bili veoma srećni kada smo primili to svedočanstvo, ali nije bilo nikakvog slavlja kao što je to danas slučaj."

Tokom pedesetih godina matura je i dalje bila vrlo ozbiljna i jedina promena sastojala se u tome što su ukinute zasebne muške i ženske gimnazije, tako da su đaci oba pola na maturu izlazili zajedno.

Radmila Bulut maturirala je 1967. godine u Mostaru.

"Teme za maturski rad birale su se na početku četvrte godine i rad se pisao tokom cele godine. Tema mog maturskog rada bila je: 'Ribe srednjeg toka rijeke Neretve'. U pripremi rada pomagao mi je otac, koji je bio ribolovac, kao i njegovi prijatelji koji su se takođe bavili ribolovom. Podatke sam nalazila i čitajući 'Ribolovni list'. Kada sam napisala rad, odnela sam ga u štampariju da se odštampa

i predala ga profesoru biologije. Na odbranu maturskog rada sam kroz ceo Mostar nosila teglu od tri litre u kojoj je bila riblja mlađ, da bih i praktično pokazala maturskoj komisiji ono o čemu sam pisala. Pored toga što sam branila maturski rad, polagala sam i pismeni ispit iz srpskog jezika. Kada smo maturirali, nije bilo nikakve organizovane proslave. Otišli smo, svako sa svojim društvom, na Stari most, potom u okolne ćevabdžinice i, na kraju, razišli smo se kućama."

Glamurozne proslave mature javljaju se na prelazu iz šezdesetih u sedamdesete godine. Nenad Cekić maturirao je 1971. godine u Leskovcu. Kao jedan od pet vukovaca u svojoj gimnaziji, bio je

oslobođen polaganja maturskog ispita, ali se seća da je maturski ispit i dalje bio vrlo ozbiljan i sastojao se od polaganja srpskog jezika i matematike.

"U Leskovcu je postojala tradicija tabloa. To su bile uramljene fotografije svih maturanata iz jednog odeljenja sa razrednim starešinom, koje su postavljane u izloge prodavnica u centru gra-

BEOGRAD: Maturanti u fontani Foto: REUTERS

da. Pripreme za matursko veče trajale su nedeljama. Mi smo bili u odelima, koja su se šila specijalno za tu priliku, a devojke su nosile duge, vrlo elegantne haljine. Sama proslava bila je u hotelu u centru grada i u skladu sa tradicijom slavlja u južnoj Srbiji. Posle maturske proslave, ispoštovali smo još jednu tradiciju. Naime, običaj je bio da učenici odu do zgrade svog omiljenog profesora i da mu, pod prozorom, pevaju pesme. Našu omiljenu profesorku, kojoj smo tada pevali, redovno smo pozivali na proslave godišnjica mature. Kada jednom zbog bolesti nije mogla da dođe na proslavu, otišli smo do njene zgrade i ponovo smo joj pevali pod prozorom."

NEUSMERENA MATURA

Milan Nedić maturirao je 1984. godine u Beogradu. Bilo je to u vreme usmerenog obrazovanja kada su gimnazije bile ukinute i pretvorene u obrazovne centre. Ukinuta je bila i matura i pretvorena u završni ispit formalnog karaktera, čiji rezultati nisu imali nikakav značaj.

"Profesori nisu krili svoj bes zbog obezvređivanja mature i otvoreno su nam govorili da ne vide svrhu maturske večeri ukoliko joj nije prethodio ozbiljan maturski ispit. Maturske večeri je, ipak, bilo. Proslavi su prethodila višemesečna razmišljanja devojaka o tome kakvu će haljinu sašiti, dok su mladići najčešće kupovali konfekcijska odela, koja je proizvodila, u to vreme, vrlo razvijena jugoslovenska tekstilna industrija. Orkestar je u početku svirao zabavnjake, ali se sve završilo sa narodnjacima. Tako se ispostavilo da većina maturanata zna tekstove narodnjaka, iako su, pre toga, govorili da ne slušaju tu vrstu muzike."

Snježana Ćirković maturirala je 1997. u Smederevskoj Palanci. Maturi je tada već bila vraćena ozbiljnost, tako da je ona polagala ispite iz srpskog i nemačkog jezika, a tema njenog maturskog rada bila je "Kritika Frojdove psihoanalize u Sartrovom i Markuzeovom učenju".

"Matursko veče održano je u hotelu u Velikoj Plani. Moje drugarice i ja kupovale smo haljine u Beogradu ili Kragujevcu. Bile su prilično skupe i nije bilo, danas uobičajenog, maturskog popusta. Haljinu sam, potom, obukla još jednom, a sandale, koje sam kupila za to veče, nikada više nisam obula. Bile smo prenapadno našminkane i mislim da danas izgledam mlađe nego što sam izgledala te večeri. Na maturskoj večeri sklopljeno je primirje oko muzike koja će se slušati, jer smo svi znali da će to biti narodnjaci. Naime, u mojoj generaciji postojala je podela na one koji slušaju rok muziku i one koji slušaju narodnjake. Ja sam bila roker i izlazila sam u kafiće u kojima se slušala rok muzika. Lepo smo se proveli na maturskoj večeri. U to doba, incidenti su bili česti na proslavama, ali na našoj maturskoj večeri ih nije bilo. Mislim da su incidenti izostali jer smo svi bili iskreno veseli i to veselje niko nije hteo da naruši."

POSLE BOMBARDOVANJA

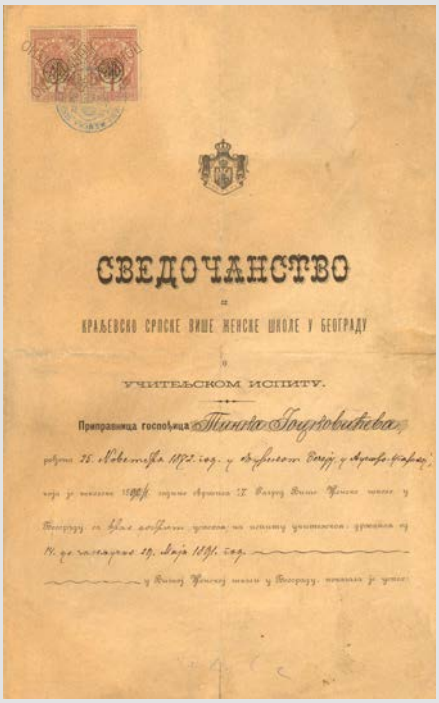
Samo dve godine kasnije, Anđa Jović proslavila je matursko veče u Požegi u sasvim drugačijim okolnostima.

"Bila sam kod prijateljice 24. marta 1999. godine kada smo na radiju čule da je počelo NATO bombardovanje. Nastava je bila prekinuta. U maju nas je razredna pozvala telefonom i rekla nam da dođemo u školu po diplome. Kada smo došli, videli smo da je škola pretvorena u vojni štab. Hteli smo da proslavimo dobijanje diploma u nekom kafiću, ali to nije bilo moguće jer su sva javna okupljanja bila zabranjena. Kada je bombardovanje završeno, iz škole su nam javili da će maturske večeri, ipak, biti. Majka mi je kupila prve cipele sa štiklom i sledećih sedam dana sam, pod njenim nadzorom, išla hodnikom sve dok ona nije bila zadovoljna kako hodam na štiklama. Potom smo krenule u kupovinu haljine. Nijedna mi se nije dopala. Na kraju sam se odlučila za najmanje strašnu, jer sam procenila da će biti podnošljiva kada sa nje počupam sve cirkone i ruže od tekstila. »

MATURANT JOVAN CVIJIĆ: Danas niko ne zna gde je na slici

Svedočanstvo o nepoloženoj maturi

СВЕДОЧАНСТВО

о

КРАЉЕВСКО СРПСКЕ ВИШЕ ЖЕНСКЕ ШКОЛЕ У БЕОГРАДУ

о

УЧИТЕЉСКОМ ИСПИТУ.

Приправница госпођица Тинка Бојковићева,

Mesto u Srbiji u kojem radost zbog položene mature ima najdužu tradiciju su Sremski Karlovci, jer se tamo nalazi najstarija srpska gimnazija. Južno od Save i Dunava, matura se javlja tek 1876. godine i bila je zakonski regulisana. Mr Maja Nikolova, muzejski savetnik u Pedagoškom muzeju u Beogradu, objašnjava:

"Pravila o ispitu zrelosti za učenike gimnazije i realke", doneta 1876, predviđala su polaganje pismenog i usmenog završnog ispita. Svedočanstvo o položenom ispitu moralo je da bude verifikovano potpisima ministarskog izaslanika, članova Ispitnog odbora i direktora gimnazije. U svedočanstvu je stajao zaključak da je Ispitni odbor učeniku priznao zrelost i spremnost za fakultet, Veliku školu ili univerzitet. Izmenama "Pravila" iz 1892. godine, bilo je predviđeno da se može izdati i svedočanstvo o nepoloženom ispitu, ukoliko to učenik zahteva."

Prema rečima Maje Nikolove, i u Kraljevini SHS i u Kraljevini Jugoslaviji zakoni su detaljno regulisali način polaganja maturskog ispita i izgled svedočanstva o položenoj maturi.

Okupili smo se ispred škole, gde su nas postrojili po dvoje, i krenuli smo ka hotelu. To je trebalo da bude svečana kolona, ali je više ličila na sahranu, iako su nas neke bake oduševljeno pozdravljale. U hotelu je sala bila svečano dekorisana, a na svakom stolu stajala je flaša belog vina, kisele vode i koka-kole. Kada sam sela za sto, shvatila sam da moja haljina ima prevelik šlic i počelo je natezanje haljine, koje će trajati celo veče. Orkestar je neumorno svirao neke nostalgične pesme. Večera je bila toliko grozna da niko od nas nije mogao da je pojede. Nismo mogli da pijemo ništa drugo osim onoga što je bilo na stolu, jer se to plaćalo iz sopstvenog džepa, a naši roditelji su jedva sakupili novac da nam plate matursko veče, tako da smo, onako gladni, uskoro svi bili blago pripiti od belog vina. U jedanaest sati, orkestar je konačno zasvirao Galijinu pesmu *Ma, digni ruku* i tada smo svi počeli da igramo. Konačno, sve je počelo da liči na žurku. U šest sati ujutro, sedela sam na trotoaru, ispred hotela, odustavši od borbe sa šlicem na mojoj haljini. Naši roditelji su se organizovali i prevozili nas kućama. Čekajući svoj red za prevoz, pomislila sam da, kada se sve sabere, i nismo bili tako loši."

MLAĐA DANAS: Snježana Ćirković 1997. i 2012.

PROBLEM SA ŠLICOM: Anđa Jović

FENSI: Matura u Hajatu

Bez obzira na uslove u kojima se održava maturski ispit i da li se položena matura svečano proslavlja ili ne, maturanti su uvek radosni. Ono što ostaje posle mature su sećanja na slavlje i prijateljstva sa školskim drugovima. Zona Kalember se i danas svakog četvrtka sastaje sa svojim školskim drugaricama. Proslave godišnjica mature su, takođe, prilika za viđanje sa drugovima iz odeljenja. Snježana Ćirković kaže da se na proslavama godišnjica oseća lepše nego na samoj maturskoj večeri.

Jovan Simić putovao je više od 600 kilometra na proslavu tridesetogodišnjice svoje mature.

"Maturirao sam u Ogulinu 1982. U Srbiju sam stigao 1992. pošto sam, bez objašnjenja, dobio otkaz na poslu. Prošle godine dobio sam poziv za proslavu tridesetogodišnjice mature i odlučio sam da odem u Hrvatsku. Kada su se na proslavi začule Tompsonove pesme, bilo mi je neprijatno. Pomislio sam kako bi se osećao čovek koji je svojevremeno živeo i maturirao u Srbiji i potom otišao u Hrvatsku, kada bi došao na proslavu godišnjice mature u Srbiju i čuo Cecine pesme. Nije mi žao zbog odlaska na proslavu i mislim da je i mojim školskim drugovima bilo drago što su me videli. Iako danas nemamo mnogo toga zajedničkog, i dalje postoje zajednička sećanja na bezbrižno doba kada smo maturirali."

Iako se matura i danas naziva ispitom zrelosti, to je, u stvari, poslednja prilika da se maturanti ponašaju neobuzdano i nezrelo, a da im to niko ne zameri. Ali, stariji znaju i nešto što maturanti ne znaju – posle mature počinje život. ¶

VLADAN STOŠIĆ

Ti nećeš maturirati!

Najteža kazna koja je u Kraljevini Jugoslaviji mogla zadesiti gimnazijalca bila je isključenje iz svih gimnazija na teritoriji Kraljevine. Da bi se dobila ovakva kazna, trebalo je da učenik napravi izuzetno težak prestup, ali je bilo dovoljno i da se dokaže da je član Komunističke partije. Mogućnost za dalje školovanje i maturiranje posle isključenja postojala je ukoliko bi učenik upisao našu gimnaziju u Solunu, koja je radila po našem nastavnom planu, iako nije bila na teritoriji Jugoslavije. Ipak, to je zahtevalo mnogo novca i retko se dešavalo. Većina isključenih skojevaca nikada nije maturirala. Sramna praksa isključenja iz gimnazije i onemogućavanja maturiranja poslednju epizodu imala je posle Drugog svetskog rata, 1946. godine. Sagovornica "Vremena", koja je zahtevala anonimnost, kaže:

"Četvrta ženska gimnazija bila je privremeno smeštena u današnjoj osnovnoj školi 'Kralj Petar I' u Beogradu. Jednog dana, sve učenice bile su saterane u svečanu salu i pred nas je izašla profesorka koja nam je predavala. Počela je da čita imena učenica i, posle svakog, iznosila je podatke o tome da su roditelji te učenice sarađivali sa okupatorom i da ona, zbog toga, treba da bude isključena iz gimnazije. Među nama su bile i članice SKOJ-a, koje bi na to uzviknule da tu učenicu treba isključiti iz gimnazije. To se tumačilo kao saglasnost svih đaka sa isključenjem. Sve učenice sa spiska bile su isključene iz gimnazije i nisu mogle da maturiraju. Ja i danas na ulici povremeno sretnem one koje su bile isključene, ali i one koje su tada vikale da ih treba isključiti. Zbog toga ne želim da objavite moje ime."

Fotografije: ĐORĐE TOMIĆ

Mladi biraju budućnost

Ove godine mnogi učenici završnih razreda osnovnih i srednjih škola u Srbiji samouvereno će izaći na prijemne ispite, jer su u međuvremenu dobili priliku da "iz prve ruke" saznaju prednosti i mane poziva koji će odabrati

Svako dete u vrtiću zna odgovor na pitanje: "Šta ćeš biti kad porasteš?" Međutim, kako rastu, odgovor na to pitanje postaje sve teži. Razloga je mnogo. Deca tokom sazrevanja stiču različite vrednosti koje im nameće okruženje, zbog čega odluku o svom budućem zanimanju donose uglavnom nesvesni mogućnosti koje im njihov izbor može doneti. Neki tu odluku (ne)namerno odlažu upisivanjem srednje škole ili fakulteta kao "prelaznog rešenja" do trenutka kada će, kako veruju, biti zreliji i svesni prilika u "svetu odraslih" i, naravno, sposobniji da te prilike upotrebe u svoju korist.

Ove godine mnogi učenici i učenice završnih razreda osnovnih i srednjih škola u Srbiji samouvereno će izaći na prijemne ispite, jer su u međuvremenu dobili priliku da "iz prve ruke" saznaju prednosti i mane poziva koji će odabrati. Ohrabrilo ih je učešće u projektu "Profesionalna orijentacija u Srbiji" koji sprovodi Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju GIZ, po nalogu Vlade Savezne Republike Nemačke i Ministarstva za ekonomski razvoj i saradnju, a u partnerstvu sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i u saradnji sa Ministarstvom omladine i sporta Republike Srbije.

Cilj realizacije ovog projekta je da osposobi mlade da promišljeno, valjano i realno odluče o izboru zanimanja a potom i obrazovanja, da planiraju karijeru i uključe se u svet rada. Ovaj projekat, koji uspostavlja održiv i funkcionalan sistem profesionalne orijentacije, sprovodi se u osnovnim školama i kancelarijama za mlade u Srbiji. U ovom trenutku, sprovodi ga preko 70 odsto osnovnih škola širom Srbije i sto kancelarija za mlade.

PRVI KORAK – ŠKOLA

"Pre samog početka projekta primetili smo da se najveći broj dece o daljem školovanju odlučuje na osnovu toga gde idu njihovi vršnjaci i šta je među njima popularno. Izbori su uglavnom bili: medicina, sport, pravo i gimnazija kojom se, zapravo, odlagala odluka o izboru. Primetili smo, takođe, da deca jesu pravila izbor na osnovu trenda koji diktiraju njihovi vršnjaci, ali i pod velikim uticajem roditelja. Na osnovu toga zaključili smo da je potreban program koji će odgovoriti na potrebe deteta da samo brine o sebi, svojim talentima, interesovanjima i željama", kaže za "Vreme" Marija Radovanović, viša projektna menadžerka.

Sve je počelo time što je Vlada Republike Srbije, na inicijativu Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije, zatražila podršku u rešavanju ovog pitanja od Vlade Savezne Republike Nemačke.

"Na osnovu iskustva stečenog sprovodeći projekte koji se bave mladima i politikom za mlade, kao i projekta koji se bavi reformom srednjeg stručnog obrazovanja, došlo se do zaključka da je profesionalna orijentacija potrebna već na nivou osnovne škole. Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju (GIZ), po nalogu nemačke vlade, uložila je četiri miliona evra u ovaj projekat sa ciljem da uspostavi održiv sistem profesionalne orijentacije u našem obrazovnom sistemu. U zemlji u kojoj je stopa nezaposlenosti toliko visoka, pravilno usmeravanje mladih tokom školovanja, kroz karijernu orijentaciju i savetovanje, važan je strateški korak koji ulazi u koncept savremenog obrazovanja koje promoviše celoživotnu edukaciju, promenu karijere i, zapravo, sticanje znanja kojima odgovaramo na vrlo promenljive potrebe i dinamične promene sveta rada", objašnjava Marija Radovanović.

Foto: A. Anđić

Program na kom se zasniva projekat "Profesionalna orijentacija u Srbiji" inovativan je za naš obrazovni sistem i koristan je i mladima i njihovim roditeljima i starateljima, i obrazovnim i privrednim institucijama. Ukratko, celom društvu.

Mlade osnažuje da budu aktivni građani koji učestvuju u stvaranju bolje budućnosti za sebe, ali i bolje budućnosti šire zajednice.

"Program Profesionalne orijentacije omogućava detetu da prođe kroz proces donošenja odluke tako što će se informisati o svom budućem zanimanju i o mogućnostima školovanja koji ga vode do željenog zanimanja. On podstiče razvoj učenika i mladih da postanu samostalni kreatori sopstvene budućnosti. Profesionalna orijentacija, kao životna orijentacija, promoviše celoživotno, trajno, motivisano angažovanje i trajno građenje karijere u promenljivom svetu rada i zanimanja", objašnjava Marija Radovanović.

Program se zasniva na dvema komponentama – u školi i van škole. U školi, timovi (koje čine školski pedagog i psiholog i najmanje još jedan nastavnik) kreiraju radionice iz oblasti profesionalne orijentacije. U kancelarijama za mlade, vršnjaci osposobljavaju mlade da nauče kako se bira zanimanje, planira karijera i traži posao.

Program je namenjen svim školama i svim kancelarijama za mlade u Srbiji, odnosno svim sedmacima i osmacima u osnovnim i trećacima i četvrtacima u srednjim školama, kao i mladima koji su sada na prelazu iz srednje škole na univerzitet ili na berzu rada. U okviru Kancelarije za mlade primenjen je vršnjački pristup – mladi pomažu mladima u karijernom informisanju. U kancelarijama mladi ljudi imaju na raspolaganju Karijerni info kutak u kome mogu da se informišu o mogućnostima daljeg obrazovanja, zapošljavanja i karijeri. U školama su pak formirani timovi za profesionalnu orijentaciju koje čine školski pedagog i psiholog i najmanje još jedan nastavnik. Obično je to predmetni nastavnik ili razredni starešina učenika sedmog i osmog razreda osnovne škole. Oni sprovode obuku za program i oni su ti koji program sprovode u školama, bilo tako što će sami da rade sa decom ili tako što će u taj proces uključivati i druge nastavnike. Program se realizuje kroz niz radionica koje su predviđene za svaku od tih faza programa, a onda i ukoliko se javi potreba individualnom podrškom, na primer, individualno savetovanje.

Prvi korak koji bi učenik ili učenica trebalo da napravi jeste da se obrati članovima tima za profesionalnu orijentaciju u svojoj osnovnoj školi i tada se upozna sa oblikom rada koji je u školi usvojen za primenu ovog programa. "Program je univerzalan u koracima i sadržaju, ali škole same biraju način na koji će ga primeniti. Da li će ga primeniti kao projekat i da za to odrede broj radionica, da li će raditi sa jednim odeljenjem sedmog razreda i jednim osmog, ili sa celom generacijom odjednom, to zavisi od škole, njenih kapaciteta i angažovanja", kaže Marija Radovanović. Tako su, na primer, u mnogim školama vrlo angažovani nastavnici informatike, jer mlade uče kako da se informišu, pogotovo o školama i o zanimanjima. Neki nastavnici likovnog podstiču učenike da naprave kolaž kojim će predstaviti kako vide sebe za 10 godina, čime deci pomeraju vizuru njihove budućnosti. Neke škole su se pak opredelile da se program sprovodi kao fakultativni predmet, što je, prema rečima sagovornice "Vremena", najinteresantnija opcija. "Ona postoji u našem zakonu i politici obrazovanja, ali nije primenjivana, jer taj predmet škola uvodi na osnovu iskazanih potreba, a finansira ga lokalna zajednica. U svetu, pogotovo u zapadnoj Evropi, gde je profesionalna orijentacija izvedena kao predmet, to se pokazalo kao idealno rešenje, jer može da bude dugoročno dostupno deci. Šansa da saznaju sve o karijeri za njih je veoma važna jer im posle školovanja sledi dinamičan svet zaposlenja za koji moraju da budu spremni. Mi smo već odrasle osobe i kao neko ko je već u poslu i u struci svesni smo koliko se brzo menja i samo tržište rada. Oni to ne mogu da znaju. Decu ne savetujemo šta da upišu, već kako da samostalno odluče o svom izboru. To je velika promena za razumevanje dece tog uzrasta u Srbiji, jer je sve počelo pitanjem: Da li su deca dovoljno zrela da odlučuju u tom periodu? Oni neminovno moraju da odluče nešto, tako da im mi pomažemo da nauče i kako

Decu ne savetujemo šta da upišu, već kako da samostalno odluče o svom izboru

—Marija Radovanović

Moja posla

Organizacija SEE ICT u okviru Projekta "Profesionalna orijentacija" u Srbiji realizuje projekat "Moja posla"(www.mojaposla.rs) sa ciljem da mladima pruži podršku u odabiru karijere i da ih motiviše da se orijentišu ka zanimanjima budućnosti. "Putem sajta mladi se upoznaju sa inovativnim, kreativnim i preduzetničkim karijerama kroz video-intervju sa uspešnim predstavnicima/cama tih zanimanja", kaže za "Vreme" Dragana Zmijanac, izvršna direktorka SEE ICT. "U okviru projekta pokrenuta je i akcija 'Volim svoj posao' u sklopu koje se predstavnici i predstavnice različitih profesija, karijera i kompanija slikaju sa grafikom 'Volim svoj posao' i daju izjave o tome zašto vole svoj posao. Festival 'Mojaposla' biće održan 31. maja sa ciljem da mlade inspiriše i motiviše da razmišljaju o preduzetništvu, informacionim tehnologijama i radu u mladim kompanijama kada biraju svoje zanimanje i obrazovanje."

»

da donesu odluku iza koje će sami stajati. Važno je, dakle, da prođu kroz proces, eventualno da potvrde tu svoju odluku i da je, ako je potrebno, promene. Imali smo i takvih slučajeva. Neka deca su, na primer, lutala u svojim željama i na kraju programa došla do zaključka da su to bile porodične odluke, koje su doneli sa roditeljima, a da sami zapravo žele nešto drugo", kaže Marija Radovanović. Ceo proces ih takođe uči donošenju životnih odluka, zato što ih uči na šta sve treba da obrate pažnju i o čemu sve treba da razmisle, pre nego što donesu odluku.

PODRŠKA RODITELJA

Program "Profesionalna orijentacija u Srbiji", međutim, ne zanemaruje roditelje. Naprotiv. Omogućava im da ojačaju podršku svojoj deci u donošenju odluka u vezi sa školom i budućom profesijom; da aktivnije učestvuju, pomognu, podrže i nadgledaju proces u donošenju odluka u vezi sa izborom škole i profesije i da podrže profesionalnu i ličnu realizaciju svoje dece u saradnji sa školama.

"Veoma je interesantno videti na koji način su se oni uključili, ne samo kao roditelji već i kao poslodavci i kao eksperti u svojim zanimanjima sa svojim specifičnim, uspešnim i neuspešnim pričama. Uspeli smo da uspostavimo svest o tome da smo prema mladima svi na neki način odgovorni i da svi mi koji smo u tom sistemu obrazovanja i zapošljavanja imamo dragocene informacije za svako dete koje bi nešto moglo dalje", kaže Marija Radovanović.

Osim roditelja i škola, u Program "Profesionalne orijentacije u Srbiji" uključili su se i studenti psihologije, sociologije, andragogije i socijalnog rada, koji nakon obuke odlaze u srednje škole i kancelarije za mlade i aktivno učestvuju u procesu njihovog profesionalnog usmeravanja. Dodatno su se, samoinicijativno, angažovale i škole. Učenički parlamenti su, takođe, prepoznali značaj Programa i rekli "mi smatramo da ovaj program nama treba". Napravili su samoinicijativno neformalnu mrežu učeničkih parlamenata, kroz koje promovišu profesionalnu orijentaciju u svojoj školi.

REALNI SUSRETI

Napokon, u Program su se uključile i lokalne zajednice i privredna preduzeća širom Srbije. "Lokalne samouprave su prepoznale da je ljudski resurs dragocen kapital. Ti mladi ljudi su budućnost lokalne ekonomije i oni će uskoro biti nosioci privrede", kaže Marija Radovanović.

Ubrzo su im se, kroz praksu "realnih susreta", pridružile i kompanije (videti okvir "500+"). Realni susreti učenika i studenata sa predstavnicima različitih kompanija omogućavaju mladima da na vreme prepoznaju svoje talente i otkriju sklonosti ka zanimanjima sa kojima se možda ne bi susretali.

Jedna od kompanija koja je otvorila vrata mladima i upoznala ih sa svojim potencijalom je i Majkrosoft Srbija. "U vremenima kada se industrija informacionih tehnologija razvija brže nego ikada, raste i potreba za talentovanim kadrovima koji pre svega žele da rade na sebi i spremni su da svoje ideje nadograđuju i implementiraju u rad čitavog kolektiva. U kompaniji Majkrosoft Srbija, kontinuirano radimo na stvaranju uslova u kojima će mladi ljudi imati prilike da ostvare svoje potencijale i daju doprinos u razvoju proizvoda koji se koriste u čitavom svetu. Smatramo da je izuzetno važno da

Inventiva

Jedan od implementacionih partnera Programa "Profesionalna orijentacija" u Srbiji jeste i Centar "Inventiva", nevladina i neprofitna organizacija osnovana prošle godine kao nacionalni centar za podršku profesionalnom i ličnom razvoju. Centar "Inventiva" podržava kancelarije za mlade širom Srbije u izgradnji usluga karijernog informisanja i profesionalne orijentacije.

Karijerni info kutak, kao servis karijernog informisanja pri Kancelariji, pomaže mladima od 15 do 30 godina da se lakše snađu na raskrsnicama svog ličnog i profesionalnog razvoja. Desetine hiljada mladih informisano je o mogućnostima podrške u izboru daljeg školovanja i budućeg zanimanja.

"Inventiva" je u saradnji sa Filozofskim fakultetom i Fakultetom političkih nauka u Beogradu organizovala praksu za 157 studenata i studentkinja psihologije, andragogije, pedagogije i socijalnog rada koji su u okviru zadataka kroz vršnjački pristup organizovali preko 100 obuka za mlade srednjoškolskog uzrasta.

Na ovaj način kancelarije za mlade beogradskih opština upostavile su trajno partnerstvo sa srednjim školama, gimnazijama, kompanijama i drugim akterima koji mlade mogu ispratiti u procesu donošenja odluka i preuzimanju odgovornosti za svoj budući život.

"Motivacija, nove mogućnosti i uvid mladih su nešto sa čim se svaki dan susrećemo u 'Inventivi' i nešto što verujemo da doprinosi da mladi aktivno i spremno odgovore izazovima savremenog sveta rada", kaže Marina Ostojić, predsednica udruženja Centra "Inventiva".

Dan devojčica i Dan dečaka

Rodni stereotipi još uvek igraju veliku ulogu prilikom odabira zanimanja. Radi pobeđivanja stereotipa i motivisanja mladih da se bez predrasuda oprobaju u zanimanjima "atipičnim" za njihov pol, Program "Profesionalna orijentacija" ustanovio je Dan devojčica, a godinu dana kasnije i Dan dečaka, koji devojčicama, odnosno dečacima omogućava da na jedan dan upoznaju dame koje se bave "muškim" profesijama i muškarce koji obavljaju zanimanja obično rezervisana za žene.

U saradnji sa Udruženjem poslovnih žena, Dan devojčica po prvi put u Srbiji upriličen je 26. aprila prošle godine. Ove godine preko 1500 devojčica je dobilo priliku da odu u 130 kompanija u 16 gradova i da se tamo upoznaju sa ženama na netipičnim radnim mestima, među kojima je i žena koja vozi bager u ugljenokopu u Boru. Dečaci su svoj dan, na svoju inicijativu, dobili ove godine i, prema rečima sagovornika "Vremena", sa puno interesovanja obilaze ustanove u kojima se obavljaju poslovi vezani za negu i ulepšavanje.

deca uživaju u tome što rade i slede talenat koji poseduju bez obzira na uvrežena mišljenja o tipičnim zanimanjima za žene ili muškarce. Upravo smo o tome nedavno razgovarali i sa učenicama beogradskih srednjih škola tokom njihove posete Majkrosoftovog Međunarodnog dana devojčica", kaže za "Vreme" Neven Tubić, menadžer javnih aktivnosti Majkrosoft razvojnog centra.

Da budućnost leži i u poljoprivredi i industriji mladima je svesrdno otkrila i kompanija Delta holding. Menadžer za razvoj biznisa u ovoj kompaniji Nevena Vračar kaže da se Delta holding rado odazvao pozivu da učestvuje u Programu 'Profesionalne orijentacije' i da planira da to čini i ubuduće. "Profesionalna orijentacija u Srbiji je veoma koristan projekat koji omogućava mladim generacijama da na vreme spoznaju svoja interesovanja i da izaberu pravi životni poziv. To su uostalom i naši budući kadrovi. Deca će, u okviru naše kompanije, posetiti: Yuhor, Danubius, Floridubel, Seme Sombor, Mioni, Delta Mehanizaciju, imanja Podunavlje i Napredak, gde ćemo im omogućiti realne susrete sa predstavnicima najrazličitijih zanimanja.

Želimo da motivišemo mlade, kako bi nastavili da uče, kako bi odabrali pravi životni poziv, i kako bi na kraju sebe videli kao zaposlene koji daju doprinos celom društvu", kaže Nevena Vračar.

Slično misli i Tijana Marinković, menadžerka ljudskih resursa u preduzeću "Sunce Marinković", jednom od lidera u industriji proizvodnje i ugradnje građevinske stolarije: "Smatramo da je važno da mladi ljudi u toku školovanja obave praksu u preduzećima kako bi kroz realne susrete sa poslodavcima mogli da donesu odluku o svom budućem školovanju i karijeri. Kao kompanija kojoj je društvena odgovornost način poslovanja, odavno smo uočili sve pozitivne efekte učešća u sličnim programima pre svega na motivaciju zaposlenih, a zatim na konkurentnost kompanije, jačanje imidža i brenda sa jedne strane, stvaranje lojalnih kupaca i pozitivnog uticaja na lokalnu zajednicu, ranjive društvene kategorije i aktivnog učešća u razvoju društva sa druge strane. Želimo da motivišemo i druge kompanije da usvoje principe društveno odgovornog poslovanja i uključe se u programe koji podižu kvalitet života lokalne zajednice."

"Sada kada razmišljam šta je uspeh projekta, rekla bih: to što je stvarno došao kao odgovor na potrebu ne samo mladih već celog našeg društva da mladima dâ informacije koje će im pomoći u izboru", zaključuje Marija Radovanović. Ispostavilo se da društvo, ipak, veruje u mlade i da je spremno da im pomogne da mu donesu bolju budućnost. Za početak, pomaže im da spremno odgovore na pitanje "šta ćeš biti kada porasteš". ¶

JASMINA LAZIĆ

500 +

"Klub 500 + je kampanja Programa 'Profesionalna orijentacija' u koji su pozvane da se učlane sve kompanije koje bi bile prijatelji profesionalne orijentacije, poput preduzeća Delta Holding, 'Sunce Marinković', Majkrosoft i drugih. To je klub preduzeća koja bi otvorila vrata mladima i omogućila im razgovore sa ekspertima, ali i da se na jedan dan oprobaju u tim zanimanjima, što je dodatna motivacija za mlade. Dalje, ideja je i da eventualno neki od njih omoguće praksu za učenike starijeg uzrasta, Dan devojčica i Dan dečaka", kaže Marija Radovanović. "Cilj nam je da obučimo firme na koji način da pristupe deci, na koji način da ih osnaže i da ih ojačaju, da im pruže samopouzdanje i uverenje da mogu upravljati karijerom. Sa druge strane, želimo da otkrijemo deci šta je preduzetništvo, šta znači preduzetnički duh, šta je poslovni plan. Smatramo da iz srednjih stručnih škola izlaze mladi koji mogu odmah da rade. Oni mogu kroz ovaj program da budu proaktivni u preduzeću u kome su se zaposlili ili da budu ohrabreni i dovoljno samouvereni da i sami postanu preduzetnici. Nemamo više društvenih firmi u kojima svi možemo da nađemo radno mesto. Sada sami moramo da kreiramo svoja radna mesta."

Dodatak "Profesionalna orijentacija" podržala je Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.
GIZ je javno preduzeće Vlade Savezne Republike Nemačke, koje u ime nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) podržava Srbiju kroz mnogobrojne bilateralne i regionalne projekte. GIZ je aktivan u 130 zemalja sveta, a pored nemačke vlade radi i za druge aktere kao što su, na primer, Evropska unija, Ujedinjene nacije i Svetska banka.

Pobedio sam autostigmu

Govoreći o lečenju i stigmi koja ga prati dugi niz godina, Dragan Jugović je pre četiri godine prvi javno istupio u ime psihijatrijskih pacijenata. Takođe, osnivač je i prvi predsednik Udruženja korisnika psihijatrijskih usluga "Duša"

Foto: Ivan Šepić

Kao psihijatrijski pacijent lečen sam od svoje 18. godine, sada imam 51, što znači da sam lečen 33 godine. Od toga, 15 godina proveo sam kao pacijent u bolnici u Palmotićevoj, a 18 godina u bolnici "Laza Lazarević". Moja lična iskustva, s jedne strane su iskustva stradanja i mučenja, a s druge strane, neka lepa iskustva koja sam doživeo tokom lečenja, jer postoje i lepa iskustva, dobri ljudi i dobri lekari.

Više od 20 puta, nisam brojao, hospitalizovan sam na zatvorenim odeljenjima u psihijatrijskim bolnicama i preko 30 puta u dnevnim bolnicama. Ružna iskustva potiču samo sa lečenja na zatvorenim odeljenjima, a sva moja lepa iskustva potiču iz dnevnih bolnica. Šta sam tamo doživeo? Kao prvo, dok sam na zatvorenom odeljenju bolnice, na šta se svodi moj dnevni ritam 24 sata? Ili ću da ležim u krevetu, ili ću da šetam po hodniku od kraja do kraja zida, ili da sedim u trpezariji, da udišem duvanski dim a nisam pušač, jer nema mesta za nepušače. I to je celokupan moj sadržaj na zatvorenom odeljenju. Zatim, fizička i hemijska sedacija. Prvo o fizičkoj: svaki put, a to sam čuo da je praksa, pošto imam preko 100 kilograma, dakle svaki put na prijemu na bolničko lečenje mene vežu. U bilo koje doba dana da budem primljen, ja sam vezan do sutradan ujutro. Čuo sam da pacijenti koji imaju 60–70 kilograma ne budu vezani, a ja koji imam preko 100 kilograma uvek sam vezan, valjda je to praksa. Delujem im kao opasan za sebe i druge i tehničari me vežu iako ničim nisam provocirao lekara, sam sam se javio na lečenje, sam sam svojom voljom došao, nisam počinio nikakav delikt, došao sam da se lečim u ustanovu i oni mene vežu. Ja sam pitom čovek i nikad u životu nisam bio agresivan. Pitam "doktore, kada ću biti odvezan", on kaže "za sat vremena". I slaže me. Bio sam vezan do sutradan ujutro. Dva puta sam doživeo da budem vezan po tri dana, zamislite da vas neko veže na tri dana.

Postoji i hemijska sedacija. U našim velikim bolnicama se pre svega daje ogromna količina lekova. Možda je potrebna veća količina lekova kad sam ja baš u šubu, kad sam baš bolestan, ali ne toliko velika da ne znam za sebe, da ne znam gde se nalazim. Ja se zaista ne razumem u terapiju, ni u hemiju, ni u medicinu, ali znam šta znači biti bolestan, znam šta znači biti odbačen od društva, diskriminisan, stigmatizovan i znam šta znači biti maltretiran. I to maltretiran od tehničko-bolničkog osoblja. Doživeo sam kažnjavanje injekcijama, što su iskusili i mnogi drugi.

Higijenski uslovi su ispod svakog nivoa. U "Lazi" svi pacijenti imaju vaške. A kako bi i bilo drugačije kad se ćebad nikad ne peru. Peru se čaršavi i jastučnice, a ćebad nikad. Vaške žive s nama, one su naši sugrađani u "Lazi". Mogu li da pitam nešto: da li smo mi ljudi? Ako smo ljudi, onda imamo pravo na intimu. E sad, da li je normalno da bolnica "Laza Lazarević", i u Padinskoj Skeli i u gradskom delu, i u zatvorenom i u otvorenom odeljenju, na toaletima nema vrata i svako ko prođe može da vas vidi, može da vas gleda? Je li to normalno? Opravdanje je da pacijent iza zatvorenih vrata može da dobije napad i da učini nešto, ali to vas užasno ponižava kao čoveka. U Gornjoj Toponici, na jednom odeljenju su bili najgori pacijenti i tamo su ih šmrkom prali kad se unerede. U "Lazi" toga nema, ali ima na primer kolektivno kupanje. Na zatvorenom odeljenju dobijemo par minuta za kupanje dva puta mesečno. I da pitam još nešto: zašto ja kao psihijatrijski pacijent na prijemu u bolnicu nosim pidžamu? Razumem da sam ja hirurški pacijent, ako sam operisan, ako sam somatski bolesnik, pa je to potreba, možda primam infuziju... Zašto ja kao psihijatrijski pacijent ne nosim svoju ličnu garderobu u kojoj se osećam kao čovek, nego nosim pidžamu? Od 2006. ja sam skoro redovan član dnevne bolnice u isturenom odeljenju "Laze Lazarevića" u Padinskoj Skeli, zahvaljujući doktoru Milanu Davidoviću, čoveku širokih vidika koji nas pacijente tretira kao ljude. Doktor Davidović je skinuo beli mantil i rekao da ne nosi beli mantil na poslu. Sestre nose, a on doktor ne nosi.

DNEVNE BOLNICE

I sad jedna lepa tema, a to je prelazna faza ka deinstitucionalizaciji, to je sistem dnevne bolnice. Mi pacijenti dnevne bolnice tu dolazimo kada smo već u prilično dobrom psihičkom stanju posle lečenja, i tu se nešto drugo dešava. Tamo, u zatvorenoj bolnici, ja nisam čovek i ne tretiraju me kao ljudsko biće. Ne poštuju moje dostojanstvo ličnosti. U dnevnoj bolnici

Reforma psihijatrije

Daleko od svetskih trendova

Najuspešniji modeli deinstitucionalizacije uključivali su otvaranje službi za brigu o mentalnom zdravlju u zajednici i onda smanjenje broja kreveta u psihijatrijskim bolnicama, kaže za "Vreme" psiholog Aleksandar Dimitrijević

U Srbiji i danas postoji pet velikih psihijatrijskih bolnica sa preko 3000 kreveta koje funkcionišu kao azili: udaljeni od naseljenih mesta, ograđeni žicom, sa ponižavajućim uslovima. Ipak, samo u jednoj nedelji pokrenuta su mnoga pitanja o tome kada će se u Srbiji psihijatrija iz zatvorenih bolničkih kazamata preseliti u lokalne, opštinske centre i kada će sistem lečenja postati humaniji. Prvo, u Centru za kulturnu dekontaminaciju, prikazivanjem italijanskog filma *Bio jednom grad ludaka* koji autentično i emotivno pokazuje istoriju razgradnje klasične nasilne psihijatrijske bolnice u Trstu. Nekoliko dana kasnije usvojen je Zakon o zaštiti lica sa mentalnim poremećajima, koji se bavi humanijim pristupom ali opet u klasičnom bolničkom sistemu, i na kraju gostovanje poznatog italijanskog profesora Paola Serea, koji tvrdi da je kriza paradigme psihijatrijske bolnice očigledna u celom svetu. Umesto bolnica, sve više se govori o službama u zajednici zasnovanim na poštovanju ljudskih prava i na deinstitucionalizaciji.

Psiholog dr Aleksandar Dimitrijević, docent na Filozofskom fakultetu u Beogradu, za "Vreme" objašnjava suštinu ove promene: "Postoje različiti modeli deinstitucionalizacije. Oni koji su se pokazali kao najuspešniji uključivali su otvaranje službi za brigu o mentalnom zdravlju u zajednici i onda smanjenje broja kreveta u psihijatrijskim bolnicama. Na primer, kad otvorite pet kreveta u takozvanim zaštićenim stanovima, zatvorite pet kreveta u bolnici. Korisnici ne smeju biti izbačeni na ulice i nezbrinuti. Cilj je da na kraju ovog procesa psihijatrijske bolnice budu zatvorene i da u njima više niko ne boravi po nekoliko godina ili decenija, na mestima koja su desetinama kilometara od najbližeg grada.

Tretman u zajednici trebalo bi da pomogne da korisnici budu integrisani u socijalni život, zaposleni, učlanjeni u biblioteke, šah klubove... Njihovi kapaciteti na taj način bivaju očuvani, oni žive u porodicama a ne izolovano, s vremenom stigma počinje da opada. Ali, da bi to bilo moguće, potrebno je da imaju mogućnost da se obrate za pomoć, da im službe uvek budu na raspolaganju, da osete da imaju određeni stepen autonomije... Moguće je da je za ostvarenje ovih ciljeva potrebna veća promena kod profesionalaca nego kod korisnika."

Na pitanje da li je reč o globalnoj tendenciji ka ovom sistemu lečenja, Dimitrijević kaže: "Ovaj trend je ušao u zakone i prakse evropskih zemalja, a primenjuje se i u Brazilu i nekim azijskim zemljama. Ovakva reforma bila je jedan od uslova koje su Rumunija i Bugarska morale da ispune pre ulaska u Evropsku uniju. U Beogradu su poslednjih godina gostovali mnogi stručnjaci i predstavnici korisničkih udruženja iz Italije, Holandije, Engleske, Francuske, pošto svi oni žele da se reforma što brže sprovede u svim delovima sveta i na taj način veliki broj ljudi i dece dobije priliku da živi na način dostojan čoveka."

Foto: Draško Gagović

Kada se kod nas govori o smanjenju broja kreveta u bolnicama i uvođenju psihijatrijske službe u domove zdravlja, koliko smo mi blizu, odnosno daleko od takvog modela? "Profesionalci u Srbiji, nažalost, najčešće nisu zainteresovani da čuju iskustva iz sveta", kaže Dimitrijević. "Neki veruju da nemaju šta novo da nauče, neki misle da sve treba zauvek da ostane kako je poslednjih decenija. O tome svedoči i upravo donet Zakon, pošto on sadrži izuzetno konzervativne odredbe o prisilnoj hospitalizaciji i nudi rešenje koje svet još nije video: psihijatrijske službe u domovima zdravlja, koje će funkcionisati kao obične ambulante. Osoblje koje će u njima raditi nikada nije moglo da pohađa nijedan univerzitetski kurs o zaštiti mentalnog zdravlja u zajednici, a tokom celog školovanja bombardovano je 'doktrinom' po kojoj je najvažnije, gotovo jedino važno, propisati lekove.

Da bismo krenuli ka reformi, potrebna je velika promena u načinu mišljenja i odnošenja prema drugom čoveku, pa i psihijatrijskom pacijentu. Nažalost, možda je neophodna smena generacija. Koliko smo daleko od savremenih trendova govori i to da je već u Bosni situacija potpuno drugačija i neuporedivo bolja za korisnike. Zašto je u Srbiji nemoguće ono što je moguće i u zemljama koje od nas nisu bogatije, razvijenije i obrazovanije, za mene ostaje misterija." ¶

sam dobrovoljno, idem tamo pre podne a po podne se vraćam kući, slobodan sam i osećam se kao čovek. Na grupnoj terapiji radimo socijalne veštine, obučavaju nas da živimo samostalno. Obučavaju nas kako da se ponašamo, kako da živimo sa bolešću, kako da prihvatimo lečenje, uče nas kako da izgledamo. Lako je prepoznati takvog pacijenta, nekad je malo zapušten... Doktor Davidović je u dnevnoj bolnici uveo školu kuvanja, da naučimo da kuvamo, pa imamo školu kompjutera, školu engleskog jezika, literarnu sekciju, dramsku... Za dnevne bolnice mogu da kažem samo svaka čast, tu sam doživeo najlepša iskustva. Ali dok dođete u dnevnu bolnicu, vi mora da ste dobro oporavljeni... Kad se razbolite, idete na zatvoreno odeljenje, ne vi nego ja (smeh)... »

STIGMA

Prvo sam razbio autostigmu. Zapravo, ja sam prvo sam sebe stigmatizovao, krio sam se, nisam smeo nikome da kažem da se lečim, bilo me sramota. To sam razbio, pa sam tek onda išao u javnost. Mnogi moji prijatelji do tada nisu ni znali da se lečim, krio sam.

Bio sam u četvrtom razredu Matematičke gimnazije kada sam se prvi put razboleo. Proveo sam mesec dana u Palmotićevoj, i tad su mi psihijatri savetovali da ne kažem drugovima da se lečim na psihijatriji, nego da kažem da imam srčanu manu jer je to bolest koja se leči mesec-dva u bolnici. Posle sam upisao elektrotehniku, smer tehničke fizike, dao sam 19 ispita, ali zbog bolesti nisam uspeo da završim. Bolest utiče na slabost volje, psihička bolest napada mnogo toga, inteligenciju, pamćenje, ali volja je ta zbog koje ne mogu da učim. Ne mogu da sednem da učim, sve bih drugo radio, to je problem i kod zdravih a naročito kod bolesnih. Mada, ima i bolesnih ljudi koji studiraju, daju magisterije, ali ja to nisam mogao. Volja mi je načeta i ne mogu da se naprežem, a spremiti ispit je jako teško.

Kada uporedim lečenje u Palmotićevoj i u "Lazi", razlike su velike. Palmotićeva je malo elitistička bolnica. Oni biraju lakše pacijente, koji se prvi put leče i koji se ne leče dugo. U Palmotićevoj nema vezivanja, nisam doživeo traume, lepo sam tretiran i mogu da kažem da je tamo gospodska sredina. Posle 15 godina lečenja i jedne teške epizode bolesti poslat sam u "Lazu".

Bolest sam krio dok posle 15 godina lečenja nisam jednog leta izašao, doduše u osam ujutro, na ulicu u zimskoj bundi, a bio je jul. Zvali su hitnu pomoć da me odvedu u bolnicu, i tada me komšiluk video kao bolesnog. Tad su saznali da se lečim i tad sam prestao komšiluku da krijem. Ni svi moji drugovi nisu znali. Pa znate šta, mene su roditelji krili kad se razbolim. Budem u bolnici pa niko ne zna gde sam, na putu sam, negde sam, ne znam... Zatim, dođem kući, pa ne izlazim iz kuće. Tek kad uđem u remisiju, stabilno stanje, onda idem u društvo. Lečenje traje mesec-dva, nije to neki problem, mesec dana u bolnici je kritično, a mesec dana mogu i da se sakrijem. Kako da pričam o tome, to je stigma, nisam ni želeo da drugi znaju. O tome se ne priča, to je sramota. Ja sam mnogo kasnije razbio autostigmu. Drugo, moji najbolji prijatelji su i onda znali. Oni su meni prvo postali prijatelji pa su onda saznali da sam bolestan. A da su prvo saznali da sam bolestan, ne bi mi ni postali prijatelji. Zbog bolesti uglavnom nisam izgubio te prijatelje iz prvog kruga, možda neke pojedince, ali samo pojedince.

Pošto postoji predrasuda o nama, savetujem mladom čoveku: kada upozna prijatelja, devojku ili mladića s kojim želi da ima vezu, da u početku ne kaže da se leči, nego da ta osoba otkrije u njemu ljudske vrline, njegovu dušu i karakter. Prvo da ga prihvati kao prijatelja ili kao partnera i posle tri meseca da mu kaže. Onda se lakše može reći "ja se lečim", jer ako odmah kaže bilo kome, u startu će biti odbačen.

U mom životu nikada mi niko u lice nije ništa ružno rekao. A znam da ružno pričaju iza leđa. Znate ono, "tamo u onoj zgradi na četvrtom spratu živi ludak", idem ulicom i čujem "eno ga onaj tamo", to nije paranoja. To se neko vreme može kriti, ali kad dođe do javnog ekscesa kao što sam ja imao, to se onda više ne može sakriti.

DISKRIMINACIJA

Evo sad po zakonu, na svakih 20 zaposlenih poslodavac mora da zaposli jednog invalida, a neće psihijatrijskog pacijenta. Zašto? Mi često, recimo, idemo na bolovanje, nekad su nam davali četvoročasovno radno vreme, sad je to ukinuto. Većina nas je penzionisana, a oni koji su radno sposobni teško mogu da nađu posao. Jako teško. Na samom razgovoru za posao pitaju "jesi išao u vojsku", "nisam", "zašto", "pa, oslobođen sam", "zašto", "pa, imam psihozu" – i niko sa mnom više neće da razgovara.

Ja sam na sreću držao časove matematike i fizike privatno, pa sam se izdržavao sam. Na crno sam radio. Trideset godina sam držao časove, od 17. do 47. godine. Pa sam posle dobio porodičnu penziju i prestao da radim. Časove sam držao kad sam dobrog zdravlja i niko nikada nije posumnjao da sam lečen. Ipak sam ja đak Matematičke gimnazije, i matematiku i fiziku znam, znam svoju struku a malo sam talentovan i kao pedagog. Znam da objasnim, znam da pridem detetu, imam strpljenja, nikad ne gubim živce, lepo sam to radio i imao sam uspeha. To je zato što sam radio samo onda kada sam dobrog zdravlja. A da kažem roditelju da sam pacijent?! Odmah bi mi dao otkaz. U trenutku. Nikada nijednom roditelju nisam rekao da sam pacijent.

LJUBAV

Moja žena se takođe leči od psihoze, imamo 10 godina braka, sami živimo u stanu. Pošto smo oboje bili bolesni i pre naše veze, tu je sve okej. Mi znamo tu bolest. Bez moje supruge, čini mi se, više ne bih mogao da živim, kako da vam kažem, kao da ne funkcionišem bez nje. Nije to samo emotivna veza, to je ljubav. Upoznali smo se na jednoj žurki, da kažem zdravih, normalnih ljudi. Ona je mene prepoznala kao pacijenta, ali ja nju nisam. Na prvom sastanku mi je rekla "znaš ja se lečim", rekao sam – "i ja". I njoj nije smetalo da bude sa mnom, u meni je prepoznala čoveka s kojim može da živi.

BORBA ZA HUMANOST

Kada napustite dnevnu bolnicu i dođete kući, tek onda nemate nikakav sadržaj. Vratite se svom klišeu bolesnog života koji vas je i doveo do bolnice i niko se vama ne bavi. Tek onda nemamo nikakvo lečenje, jednom mesečno se javimo na kontrole koje traju pet minuta dok se ne propišu recepti. Znate šta, nama fali sadržaj u životu. Jer ako je moj život postavljen na bolesnim osnovama, bez obzira na to da li je moja bolest potekla iz porodice ili je stečena nekom traumom, meni treba zdrav sadržaj. A ja bez pomoći ne mogu do njega da dođem. Bez pomoći psihologa, psihoterapeuta, socijalnog radnika, psihijatra, lekara, medicinske službe – ne mogu.

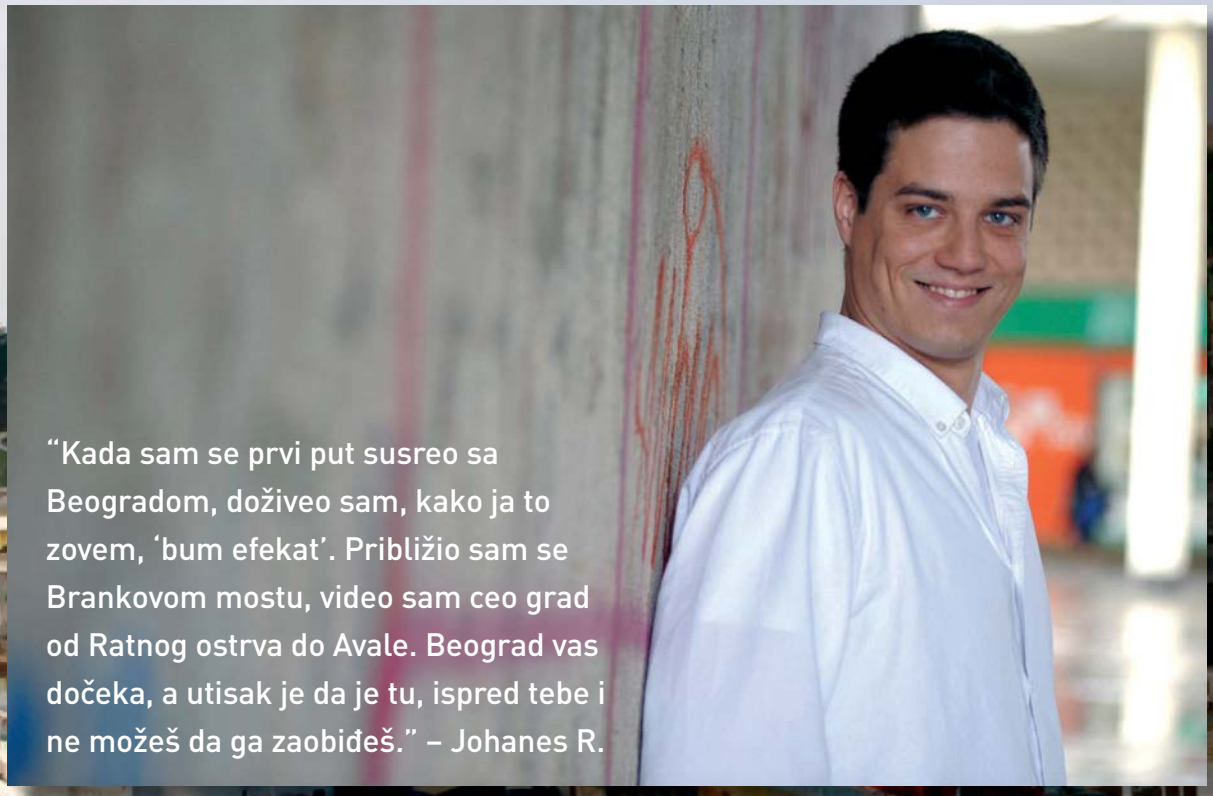
Suština deinstitucionalizacije je da živimo život dostojan čoveka, da živimo kao svi normalni građani. Da nismo "bolnica na kraju grada", da živimo kao i svaki slobodan građanin koji nije učinio krivično delo. Zašto da budem u zatvoru ako nisam kriminalac? Recimo, na celoj teritoriji Trsta nekad je bilo 1300 kreveta za ležanje, sada je samo 25 kreveta. Onda se postavlja pitanje da li je potrebno ležanje u bolnici po mesec, dva. Ja samo želim ljudski pristup, da me prihvate kao čoveka, a ne kao dijagnozu. Human pristup, licem u lice, čoveka sa čovekom, zato se više i ne kaže psihijatrijski pacijent nego korisnik psihijatrijskih usluga. Ali za samu deinstitucionalizaciju možda će biti potrebno i 20 godina, ne verujem da ću to doživeti, sad imam 51 godinu. Doktor Bazalja se u Italiji izborio da zakon bude donesen 1979. godine, a bolnice u Italiji su zatvorene tek 1999. Dug je to put. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

STRANCI U BEOGRADU

Jedinstvena privlačnost

"Kada sam se prvi put susreo sa Beogradom, doživeo sam, kako ja to zovem, 'bum efekat'. Približio sam se Brankovom mostu, video sam ceo grad od Ratnog ostrva do Avale. Beograd vas dočeka, a utisak je da je tu, ispred tebe i ne možeš da ga zaobiđeš." – Johanes R.

Beograd *in your face*

Prestonica Srbije sa svojom bogatom istorijom, mesto je o čijim lepotama, nažalost, mnogi ljudi širom sveta ne znaju mnogo. Međutim, to počinje ubrzano da se menja, a Beograd svojim vrlinama privlači sve više gostiju, koji često odluče da ostanu. Neke je u ovaj grad doveo posao, neke ljubav, a neke, može se reći – sudbina. Johanes R., Nemac iz Dizeldorfa, i Paulo F. iz Portugala, za "Vreme" su ispričali kako ih je put naneo u ovaj grad. Johanes se u Beograd zaljubio na prvi pogled, kada se sa drugovima uputio ka Atini. Sada već dve godine živi na Zvezdari, srpski govori tečno i u žargonu, a sa beogradskom svakodnevicom se nosi kao – Beograđanin. Paulo je došao poslom, preko koga se zaljubio u Aleksandru, a onda se pojavilo još bezbroj razloga da više ne napušta grad. Obojicu je Beograd osvojio svojim tempom, a pre svega sigurnošću, bez koje grad ne bi bio tako jedinstveno živ...

Paulo je iz Portugala, iz malog sela Vala de Kambre, udaljenog 25 kilometara od Porta. Došao je u Srbiju sa željom da istraži tržište, jer se bavi međunarodnom trgovinom. Prvi put je došao 2010, a nakon godinu i po dana na relaciji Portugal–Srbija, odlučio je da se skrasi u Beogradu sa Aleksandrom. "Najviše me je privukao ritam grada, činjenica što mogu da izađem u tri ujutru i da sretnem ljude na ulici. Osećao sam se bezbedno u centru velikog grada i to mnogo znači", objasnio je Paulo. Čitajući vesti o raspadu Jugoslavije, počeo je da prati događaje u Srbiji. Situacija u Srbiji posle 2000. sve više mu je privlačila pažnju, pa je deset godina kasnije odlučio da ovde započne posao.

"Ova zemlja je prelepa. Trebalo bi promovisati Srbiju što više, kako bi i što više ljudi čulo za nju. Ovo je najbezbednije mesto u Evropi koje sam ja posetio, a uveravam vas da je sigurnije izaći noću na ulicu nego u Lisabonu ili Parizu. Moji prijatelji koji su posetili Beograd oduševljeni su sličnošću Beograda i Portugala, noćnim životom, ljubaznošću", kaže Paulo.

Johanes, sa druge strane, nije planirao da se uputi ka Beogradu. "Dok sam studirao u Pragu, sa trojicom prijatelja sam krenuo u Atinu, a na tom putu je Beograd bio nezaobilazan. Nisam ništa znao o ovom prostoru te tako nisam ni imao velika očekivanja", objašnjava Johanes. "Znao sam da nije reč o 'divljem istoku', kako neki u Nemačkoj karakterišu Beograd. U njihovim glavama je još uvek dominantna impresija socijalizma, Beograd ih podseća na istočnu Nemačku, pa zamišljaju kako ljudi stoje u redovima čekajući da kupe osnovne namirnice." Na sajtu *kauchsurffing.com* (internet servis na kome se može pronaći besplatan smeštaj u bilo kom delu sveta), Johanes je sa svojim prijateljima pronašao smeštaj kod jednog Novobeograđanina. "On i njegovi prijatelji su bili izuzetno gostoprimljivi i veoma otvoreni za upoznavanje stranaca. Tada nisam shvatao zašto su tako ljubazni, a sada bolje razumem da je za njih to bio jedini način da upoznaju mlade ljude, svoje vršnjake iz drugih zemalja. Kada su bili mlađi, bila im je potrebna viza za svako putovanje van zemlje. Danas je sve to mnogo lakše, međutim, ne mogu da putuju često jer je za to potrebno mnogo novca, pa je ovo odličan način da se druže sa ljudima iz svih delova

sveta", kaže Johanes. Nakon druženja sa njima Johanes je odlučio da sazna više o Beogradu i zapadnom Balkanu. Godinu dana kasnije je preko Zagreba doputovao u Bosnu, potom u Beograd, a onda se uputio na Kosovo, gde je mesec dana bio na novinarskoj praksi na Radio-televiziji Kosovo.

"Kada sam se prvi put susreo sa Beogradom, doživeo sam, kako ja to zovem, 'bum efekat'. Približio sam se Brankovom mostu, video sam ceo grad ispred sebe, ceo horizont od Ratnog ostrva preko Kalemegdana, BIGZ-a pa sve do Avale. Beograd vas dočeka, a utisak je da je tu, ispred tebe i ne možeš da ga zaobiđeš. Beograd – *in your face*. Taj utisak me drži i danas. Kada odlazim na poslovni put, redovno se pozdravljam sa Beogradom i jedva čekam da vidim tu istu sliku kada se vratim", uzbuđeno priča Johanes.

Za dve godine koliko živi u Beogradu primetio je, kako kaže, da su Beograđani 'veliki građani'. Ne samo u Srbiji već i u regionu. "Uvek su užurbani, u gužvi i panici, vode prilično urban život. Kada je reč o noćnom životu, sviđa mi se što je veoma opušten. U poređenju sa Berlinom ili Parizom, gde se mogu često videti tuče i mnoge ružne scene, Beograd je noću miran, zabavan i gostoprimljiv. Veoma mi se sviđa Savamala, super je za noćne izlaske. Dešavalo mi se da me u klubovima pitaju odakle sam i odakle su moji, pa mi zbog govora nisu verovali. Tada u šali kažem 'ja sam ti sto odsto Švaba', a jezik sam naučio i zavoleo kada sam počeo da živim ovde. Takvi razgovori se često završe uz rakiju i lepa prijateljstva. Zato mogu da kažem da sam srpski naučio na ulici i po kafanama", kaže Johanes.

Johanes se doselio u Beograd 2011. godine i tada je odlučio da ostane tu da živi i radi. Po zanimanju je novinar, te je godinu dana radio kao frilenser novinar za brojne nemačke medije, a sada radi kao menadžer za odnose sa javnošću u nevladinom sektoru. "Mislim da je predrasuda da ljudi ovde ne poštuju rokove, kasne i da su neodgovorni. Nemam takva iskustva, mada sam s vremenom naučio da nekada treba da budem predostrožan ukoliko mi je nešto hitno potrebno. Sa druge strane, dopada mi se što mogu neke stvari da rešavam spontano. Mnogo opuštenije se dogovaram sa saradnicima, za razliku od Nemaca kojima je neophodno najaviti sastanak nedelju dana ranije, objasniti o čemu ćemo govoriti, a tu je i još mnogo formalnosti koje ovde mogu da zaobiđem."

Najveće sličnosti između Beograda i Diseldorfa za

Sve više turista

Beograd je grad koji beleži konstantan rast broja turista u poslednjih 10 godina, otprilike po stopi od 10 odsto. Tokom prošle godine Beograd je posetilo 566.934 turista. Što se smeštajnih kapaciteta tiče, u Beogradu je izgrađen veliki broj novih hotela svih kategorija. Trenutno ih je u Beogradu 61, zatim 90 hostela i oko 420 jedinica privatnog smeštaja, i čine raznovrsnu smeštajnu ponudu koja odgovara svim tipovima turista, svih platežnih kategorija. U poslednje vreme, veliki broj gostiju se odlučuje na privatan smeštaj, za čiju su kategorizaciju zaduženi Turistička organizacija Beograda i Sekretarijat za privredu. Prednosti privatnog smeštaja atraktivne lokacije, pristupačnost i konkurentne cena. Za hostele se najčešće opredeljuju gosti mlađe populacije i studenti. Među brojnim redovnim turama razgledanja grada, u ponudi su šetnja po užem centru grada i Zemunu, ture otvorenim autobusom, kružne ture do Avale, obilasci dvorskog kompleksa na Dedinju, program pod nazivom "Podzemni Beograd", krstarenja rekama i druge. Ove godine, početkom turističke sezone, u ponudi su i program "Folklorne večeri u Skadarliji" i izleti do Viminacijuma, Lepenskog vira i lokaliteta Nacionalnog parka Đerdap. Pored garantovanih programa, gosti našeg grada mogu na upit da koriste i posebne programe, van redovnih tura, kao što je na primer let avionom iznad Beograda.

Strani gosti koji borave u našem gradu zanimaju se za poznate turističke atrakcije po kojima je Beograd prepoznatljiv, Skadarliju, Beogradsku tvrđavu, Zemun, obilaze Hram Svetog Save i druge lokalitete i objekte. Budući da je Beograd poznat i kao grad manifestacija, mnogi gosti dolaze tim povodom, posećuju velike koncerte, važne sportske događaje, druge kulturne manifestacije.

(Izvor: Turistička organizacija Beograda)

Johanesa su reka i tramvaji. Takođe, voli što se ljudi i ovde i tamo lepo odevaju, vode računa o izgledu, vole da izlaze. Ono što voli u svom gradu a ne nedostaje mu ni u Beogradu jesu letnje bašte, koje se otvaraju čim grane sunce, gde može da uživa sa prijateljima na otvorenom. "Beograd je vrlo specifičan grad gde se mešaju arhitektonski stilovi. Ima mnogo starih zgrada kao što je hotel 'Moskva', ali se nažalost stare fasade sa ornamentima teško održavaju zbog nedostatka novca. Na Dorćolu i na Zvezdari, gde živim, veoma mi se dopadaju zajedničke bašte, dvorišta okružena zgradama. Izgledaju mi kao selo usred grada", kaže Johanes.

Baš zato što uživa u prirodi, često izlazi, a kaže da u Beogradu najviše voli namerno da se izgubi. "Pre nekoliko dana sam otišao na Novi Beograd, jer sam u pesmi Minje Bogavac čuo strofu gde se pominju grafiti u bloku 45. Volim da snimam ovaj grad svojom kamerom i da obilazim delove u koje me inače ne nanosi put. Volim Kalemegdan, "25. maj", a kada imam goste iz Nemačke vodim ih uglavnom u Zemun, da vide Gardoš. Voleo bih da mogu više da idem u muzeje, ali Muzej savremene umetnosti ni Narodni muzej ne rade od kada sam se doselio. Nije mi jasno zašto, a mislim da je to veliki gubitak, ne samo zbog turista već i za srpske đake i školstvo. Trebalo bi da deca mogu da vide uživo nešto o svojoj istoriji, koja je tako bogata. Fasciniran sam brojem kulturnih događaja koji se organizuju. Prošlog leta je bilo oko 40 festivala, pozorišnih, filmskih, muzičkih, plesnih...", priča Johanes.

Kada mu prijatelji iz Nemačke dođu u posetu, kaže da se uglavnom svi oduševe. "Neki imaju predrasude jer su im roditelji govorili kako ovde vlada sitni kriminal, ali kada dođu, vide da sve normalno funkcioniše kao i u Nemačkoj. Beograd je po pitanju džeparoša i sitnih nasilnika bezbedniji od Berlina. Nemci se iznenade kada to shvate, ali utisci su im uglavnom pozitivni, pogotovo kada je reč o hrani, ima divnih restorana, jedino mi smeta što jedete mnogo mesa. Kako sam razumeo, u Srbiji jelo bez mesa kao da nije obrok", kaže u šali Johanes.

O svojoj odluci da se preseli u Beograd Johanes govori vrlo samouvereno. "Nisam planirao da ostanem šest meseci, da se provedem i odem, već sam odlučio da doživim ovaj grad do te mere da redovno posećujem pijacu, gde me seljaci poznaju i pozdravljaju svako jutro." Za ove dve godine još više je zavoleo grad, kao Beograđanin bi voleo da ljudi manje psuju na svakoj drugoj raskrsnici i semaforu. "Bilo bi dobro da se smanji agresija, a to bi svima bilo korisno. Osim toga, treba da cenite svoj grad. Da izgradite odnos prema njemu u smislu da se preuzme više odgovornosti", savetuje Johanes. Seća se reči gradonačelnika Berlina od pre nekoliko godina koje su postale zaštitni znak Berlina: "siromašan ali seksi". "Mislim da Beograd i Berlin ne treba porediti prema materijalnim mogućnostima, ali Beograd je stvarno seksi. Stranci uglavnom imaju utisak da Beograd jeste to što misli o sebi. Ovde postoje mogućnosti da se ostvare ideje, potrebna je energija i dobra volja, a to su odlični uslovi za mlade ljude. Nisam nikada ni za sekund zažalio što sam došao", tvrdi Johanes.

SANJA ZRNIĆ

Ono smo što dajemo drugima

Na sajtovima većine beogradskih opština u rubrici Volonterski servis navedeno je gde se može volontirati i ko može da volontira. A mogu svi

Beogradski volonterski servisi okupljaju ljude dobre volje, spremne da pomognu usamljenim i bolesnim ljudima, deci bez roditeljskog staranja, osobama sa invaliditetom. Pomažu na terenu (u kućnim uslovima) u okviru akcija i radionica (održavanje nečije bašte, pružanje pravne pomoći, izrada predmeta koji se prodaju u humanitarne svrhe), ili uključivanjem u rad humanitarnih organizacija na opštinama. Svi mogu da volontiraju, čak i mlađi od 18 godina uz dozvolu roditelja.

Načelnica Volonterskog servisa mr Radmila Urošević govori za "Vreme" da je ovih dana završen godišnji konkurs za izbor najvolonterske akcije osnovaca i srednjoškolaca na Zvezdari. "Naš konkurs razbija predrasude da su mladi danas sebični i otuđeni. Javnom prezentacijom 12 realizovanih volonterskih akcija u kojima je učestvovalo preko 500 mladih ljudi na Zvezdari, učenici osnovnih i srednjih škola su na najbolji način demantovali stereotipe o njihovim generacijama i dali nam dobru osnovu da verujemo da Zvezdara ima dobru volontersku budućnost.

Jelena Miljuš (49) trenutno je nezaposlena i slobodno vreme, između ostalog, provodi kao volonter. "Za Volonterski servis na Zvezdari sam čula preko TV Studija B. Dočekala me je topla dobrodošlica u opštini Zvezdara i velika humanost Radmile Urošević i njenog tima za volontersku podršku." Jelena Miljuš pomaže starijim stanovnicima Zvezdare u njihovim domovima. "Rada mi je predložila bračni par Vuković i ja sam prihvatila. Da je to bila dobra procena, vidi se po tome što sam kod njih provela dve godine. Oni su u međuvremenu dobili gerontodomaćicu, ja novu porodicu. Njima je pomoć potrebna svakodnevno, a ja sam kao volonter kod njih dolazila dva puta nedeljno po tri sata. Svejedno je za njih to bila velika pomoć, koja se ogledala u odlasku kod lekara, nabavci lekova, kupovanju namirnica, kuvanju, razgovoru, zajedničkom ispijanju kafe..."

Na pitanje zašto volontira, Jelena Miljuš odgovora citatom: "Volonterizam je i navika srca i građanska vrlina. Ljudska bića pomažu jedni drugima iz ljubavi i saosećanja. Pa ipak, u svojoj najdubljoj duhovnoj dimenziji i u simboličkom značenju, volonterizam nije samo nešto što činimo za druge. Na ispitu su naše vlastite vrednosti i naša humanost. Mi jesmo ono što dajemo drugima."

VOLONTIRANJE KAO NAČIN ŽIVOTA: Za zvezdarski model volontiranja kažu da je jedan od najboljih, neka vrsta dobre

prakse koju prihvataju i druge opštine. "Osnovna ideja je bila da se učini nešto za građane koji se obraćaju za pomoć opštini sa molbom da im pomogne u svakodnevnom funkcionisanju jer su stari, nemoćni, osobe sa invaliditetom i žive bez porodičnog staranja. Organizovano volontiramo već treću godinu, nastojimo da ostvarimo razvojnu funkciju koju nudi volontiranje i mislim da je 'zvezdarski model volontiranja' već prepoznatljiv."

Na opštini Zvezdara za maj mesec evidentirano je aktivnih 43 volontera/ki i preko 200 korisnika od kojih njih 50 koristi usluge u kućnim uslovima jer su vezani za svoje domove i žive sami. Jedna od volonterki koja vodi radionicu Dekupaž tehnike je Jelena Marjanović, privremeno zaposlena nastavnica likovnog u školi. "Na moje radionice uglavnom dolaze volonterke, a ponekad dođu i neke starije građanke. Ono što napravimo, prodajemo u humanitarne svrhe."

SELEKCIJA VOLONTERA: Poštujući Zakon o volontiranju i primenjujući osnovne principe volontiranja, a oni su: dobrovoljnost, poverljivost i uzajamnost, razmatra se svaka dobra namera da neko volontira. Lice mora da bude punoletno, a nakon intervjua/prvog razgovora, opština obezbeđuje osnovnu obuku za sve koji volontiraju u kućnim uslovima. Kad tim donese odluku da neko ispunjava osnovne uslove, volonteri pribavljaju dokaze da nisu osuđivani i da se protiv njih ne vodi krivični postupak. Obavezno zdravstveno uverenje o sposobnosti za volontiranje u kućnim uslovima obezbeđuje opštinski Dom zdravlja.

Volonterima nisu potrebne nagrade ni priznanje, ali pažnja svakom treba. Naša sagovornica kaže da opština Zvezdara vrednuje njihov rad kroz redovne mesečne nagrade i obavezne troškove za gradski prevoz. Nekad su to vaučeri za kupovinu u nekim prodavnicama, karte za pozorište, jednodnevni izleti, poklon-paketi sa različitim sadržajima, knjige, kozmetika i sl. "Imamo veliku porodicu Prijatelja Volonterskog servisa koji često sponzorišu nagrade i to je društveno poželjno jer pored toga što su socijalno odgovorne firme i pojedinci, na jedan lep način podržavaju sve što radimo. Razvijanje ideje volontiranja je jedna od pet programskih aktivnosti koje su definisane našim godišnjim Programom rada, možda i najvažnijih iz jednostavnog razloga što volontiranje treba da bude životna filozofija i životni stil svih nas."

Gde se može volontirati

Dnevni centar za decu ulice, Narodnih heroja 63 – Opis pozicije: Posredovanje između potreba dece iz Dnevnog centra i usluga koje im Centar nudi. Pomoć pri izradi domaćih zadataka, učestvovanje ili organizovanje kreativno-edukativnih radionica, organizacija rada u grupi ili individualnog rada, motivacioni razgovori sa korisnicima, pomoć korisnicima u vreme obroka.

Mladi istraživači Srbije, Bulevar umetnosti 27 – Organizacija podstiče uključivanje u svoje programe mladih sa intelektualnim, fizičkim ili socijalnim teškoćama, čime je omogućila učešće ovih osoba u volonterskim aktivnostima, što provocira razbijanje predrasuda o njima kao o pasivnim primaocima pomoći. *(www.novibeograd.rs)*

Dom za srednjoškolce i studente, "Dom 52", Zvečanska 52 – Osnovni cilj je da se mladi ljudi kroz specifičan vaspitni odnos, kreiranje određenog stepena autonomije i međusobno podržavanje, osposobe i pripreme za samostalan život. Glavno pitanje u ovom domu jeste: "šta posle?"

Dom "Drinka Pavlović", Koste Glavinića 14 – Namenjen je deci školskog uzrasta, od 7 do 18 godina, a studenti imaju po zakonu pravo na smeštaj najkasnije do navršenih 26 godina starosti. Deca u ovom domu dobijaju osnovne usluge smeštaja, ishrane, vaspitanja, psihosocijalne podrške.*(www.savskivenac.rs)*

Nešto što se ne plaća novcem

Nataša Cvjetićanin i Zdravka Stanojević su korisnice Volonterskog servisa opštine Zvezdara. Natašu posećuje volonterka Olivera, a njena pomoć joj je potrebna jer živi sama. "Veoma mi znači njeno prisustvo jer ne mogu sve sama da uradim, a ujedno je i sjajno društvo. Dolazi mi redovno i sin, ali posebno cenim Oliverin trud jer i sama imam iskustva u tom poslu. Bila sam volonterka tokom devedesetih, znam kakav je to posao i zato znam i da ga cenim", rekla je gospođa Nataša. Zdravka Stanojević ima 80 godina i kaže da je zbog samoće počela da se oseća depresivno, sve dok je nije posetila jedna od volonterki sa Zvezdare. "Sada je sve drugačije, dva puta nedeljno dolazi mi vrlo fina gospođa Ana, sa kojom sam ponekad i duže od dva sata. Ona mi malo pomogne, ali i razgovaramo o svemu. Mogu sama da odem do prodavnice ili lekara, ali ovo su stvari koje vam ne može niko platiti novcem", rekla je gospođa Zdravka.

Olivera Kočić, koja pomaže Nataši Cvjetićanin, kaže da volontira već devet meseci, i da je zadovoljna što može da pomogne. "Za sada posećujem gospođu Natašu, ona je divna osoba i vrlo sam zadovoljna što mogu da joj pomognem. Njoj to mnogo znači, a mene ispunjava. To je vrlo teško objasniti, ali se osećam kao bolja osoba i nadam se da će nas biti sve više", kaže volonterka Olivera. Radinka Seka Milosav radi sa bračnim parom u Mirijevu, gde suprug boluje od Alchajmerove bolesti. "Družimo se ponedeljkom i petkom, tada odem u radnju, apoteku i uradim sve što je potrebno za tu nedelju. Odlazim i kod gospođe koja živi kod 'Olimpa', ima 90 godina i nema nikog svog. Ona plače svaki put kada odlazim, a ja zauzvrat svaki put kod nje ostajem sve duže", kaže gospođa Seka, koja je počela da volontira na nagovor svoje ćerke, takođe volonterke u Centru Zvezdara.

Kontakt telefon: 2864-42; e-mail: volonterski.servis@zvezdara.org.rs

Patika zdr

Mnogi od naših sugrađana nemaju vremena za ozbiljnije bavljenje sportom, pa je rekreativni pristup fizičkoj aktivnosti skoro pa neminovan, ali i minimalan za održavanje forme i zdrav život. Zahvaljujući Sekretarijatu za sport i omladinu grada Beograda, Beograđani i ove godine imaju ispred sebe širok izbor programa za rekreativno bavljenje sportom. U sloganu "Cipele moraju da budu čiste, a patike – prljave" ima puno istine.

Program je šarolik: tu su popularni sportovi kao što su mali fudbal, basket, rukomet, tenis, odbojka (obična, ali i sedeća), a mogu se pronaći i nesvakidašnji načini rekreacije: pikado, nadvlačenje konopca, balote, kendo, jedrenje na vodi, ragbi, peint bol, obaranje ruku, pletenje, skvoš, nožni tenis, frizbi, mini golf, skokovi sa tramboline, trka deda mrazeva, antistresni programi za studente, či gong, hidrobik i nešto što se zove "elementarne igre za poboljšanje raspoloženja" i "šaljivi turniri".

RAFTING: Još jedan od sportova koji se ne sreću često u Beogradu je rafting. Školu raftinga za odrasle organizuje Sportski savez (SS) opštine Stari grad. "Primetili smo da je rafting sve popularniji, ali i da je sve više ljudi koji ne nose kacige, i da grupe vode nestručni ljudi koji ne poštuju osnovna pravila sigurnosti na čamcu", kaže za "Vreme" Miša Mirković iz SS Stari grad. "Zbog toga smo odlučili da organizujemo Školu raftinga za odrasle u kojoj će skiperi biti naši bivši reprezentativci u kajaku na mirnim vodama. Svake subote, ako bude zainteresovanih, u deset časova ćemo polaziti sa '25. maja' i spuštati se do Bele stene. Tokom te plovidbe, polaznici škole će naučiti osnove raftinga, naučiće da drže veslo, da slušaju skipera, i da budu bezbedni na čamcu. Ovo škola je dobra osnova za rafting na bržim vodama."

Kod Bele stene, polaznike škole čeka kombi koji ih vraća u Beograd oko 18 časova. Svi zainteresovani se mogu javiti na telefon 063/437-539.

I ove godine uprava grada Beograda je posvetila pažnju rekreativcima. Za svakog ponešto: od klasičnog vida rekreacije na Adi i Košutnjaku do raftinga u vodama kod Bele stene i ženskog ribolova na jezeru u Surčinu. Za preko 130 programa rekreativnog sporta iz budžeta grada izdvojeno je 14 miliona dinara

ŽENE RIBOLOVCI: Više pažnje nego obično je posvećeno ženskoj populaciji pa se u izboru može pronaći veliki broj raznih fitnes programa i kurseva samoodbrane, a Beograđanke se mogu oprobati i u ribolovu. Program "Žene i sportski ribolov" organizuje Asocijacija sportskih ribolovaca Beograda.

"Ribolovački sport nažalost nije popularan kod žena, a pravila tog sporta je napisala upravo jedna žena u nekom engleskom samostanu", kaže za "Vreme" Jasmina Macura Milković iz Asocijacije sportskih ribolovaca. Da bi privukli što više žena, u planu je da se organizuju tri kola takmičenja, odnosno druženja. "Cilj nam je da se žene na ovaj način uključe u rekreaciju, da uživaju u prirodi i ribolovu. Prvo kolo smo organizovali 14. aprila na jezeru u Surčinu i došlo je čak 40 takmičarki. Od njih

avlje čuva

je 17 imalo svoju opremu, a ostalima smo mi obezbedili sve stvari neophodne za pecanje. Reakcije su bile odlične. Neke su došle sa ćerkama koje su tražile da im mame odmah kupe opremu za ribolov, što je odlično." Sve zainteresovane ribolovkinje se mogu javiti na 011/8725-483.

Za rekreaciju čitavih porodica takođe je širok izbor u kome najzanimljivije zvuči takmičenje u crtanju porodica i aerobik i pilates za majke i ćerke. Tu je i "Tata, mama i ja u vodi" i "Snalažljivi u prirodu" gde se porodice uče orijentiringu, planinarenju, izviđačkim elementima.

Osobe sa invaliditetom takođe nisu zaboravljene: vodeni sportovi, kreativne radionice, škola šaha i drugo.

SPORT NA OTVORENOM: Tradicionalisti koji znaju svoj cilj i nije im potreban zanimljiv i nesvakidašnji naziv programa da bi se sportski pokrenuli, mogu da voze bicikl, šetaju ili trče po beogradskim parkovima ili uz obalu reka. Beograd ima 65 kilometara uređenih biciklističkih staza i 23 otvorene fitnes teretane u kojima Beograđani mogu besplatno da vežbaju na spravama.

"Ako je vreme lepo, svaki dan izlazim na kej da trčim. Tako se osećam zdravije i življe", kaže jedan penzioner koji živi u blizini zemunskog keja. Godine mu ne dozvoljavaju da se bavi nekim drugim sportom, pa se, kako kaže, drži trčanja.

Dušica Simatović se svakog jutra automobilom doveze iz Novog Beograda i džogira na Adi do 7.30, kad se vraća kući i sprema za posao. "Otkad je napravljen Most na Adi, pravo mi je uživanje da trčim pored jezera, a nisam sama, ima puno ljudi koji vole jutarnju rekreaciju." Drugi pak koriste obližnji park za vežbanje na fitnes spravama. Vesna Skovran sa dvoje dece povremeno dolazi u Sportsko selo opštine Savski venac. "Ovo je oaza u srcu grada, mnogi ljudi ne znaju da ovako nešto postoji. Moj muž i starija ćerka igraju basket uveče na osvetljenim terenima, mnogo je lepo, dok se moja mlađa ćerka i ja zabavljamo u fitnesu na otvorenom." U sklopu sela su i teniski tereni, teren za mali fudbal, balote, a tu se održavaju i međunarodni turniri u spidmingtonu i mnogi drugi sadržaji.

Poslednjih godina, u Beogradu je dosta urađeno na planu renoviranja sportskih teretana na otvorenom, biciklističkih i trim staza, bazena i sportskih centara. Pored toga, gradski Sekretarijat za sport nudi Beograđanima preko 130 programa koji su uglavnom besplatni, a spisak se može pronaći na sajtu Gradske uprave *www.beograd.rs*. Svake godine, kroz programe za rekreativno bavljenje sportom, koje pomaže Sekretarijat, prođe preko 100.000 Beograđana.

Besplatan sport za učenike

Osim rekreativnog sporta za odrasle, nisu zaboravljeni ni učenici beogradskih osnovnih i srednjih škola. Kao i svake godine, od programa u oblasti sporta koji će sigurno biti u ponudi, ovog leta su sportsko-rekreativni kampovi za mlađi školski uzrast, škole plivanja i vaterpola u realizaciji sportsko-rekreativnih centara i klubova, škole tenisa, organizovanih škola sportova sa loptom i turnira, škole skijanja na vodi, škole jahanja, kao i različite vrste programa za osobe sa invaliditetom. Programi za mlade za vreme letnjeg raspusta su stručno i profesionalno pripremljeni, a osnovna ciljna grupa je od 15 do 19 godina. Programi će se realizovati u svim opštinama i biće raznovrsnog sadržaja: ikonopis, kaligrafija, slikanje uljem na platnu, makrame, škole starih zanata, keramika, fotografija, škole radio i TV novinarstva, filmske radionice, škola rokenrola, ekološke radionice, inkluzivne radionice...Sve informacije u vezi sa pomenutim programima biće objavljene na sajtu Grada *www.beograd.rs* najkasnije do 5. juna.

Rekreacija

18 programa za žene
8 programa za porodice
11 programa za starija lica
13 programa za osobe sa invaliditetom
16 promotivnih programa i manifestacija
66 programa za ostale

Bazeni spremni za leto

Sportski centar "Tašmajdan" počinje sezonu na otvorenom 30. maja, dok su svi ostali kapaciteti kupališta na raspolaganju čitave godine. Najveći rekreativni projekat na Palilu je akcija "Plivaj i uživaj". U okviru ove akcije svi palilulski osnovci, njih oko 15.000, dobili su besplatne godišnje ulaznice na tašmajdanski bazen, "rivijeru" u srcu grada. Bazen "Olimp", sa četiri bazena i čuvenom "pečurkom", omiljen je među Zvezdarcima, a pre par meseci otpočela je potpuna rekonstrukcija rekreativnog bazena na otvorenom plivalištu u Košutnjaku. Završetak radova očekuje se do 1. juna, kada zvanično počinje sezona kupanja na najvećem beogradskom plivalištu.

VODOVOD VRANIĆ–STEPOJEVAC

Gradonačelnik Beograda Dragan Đilas obišao je radove na izgradnji osam kilometara cevne mreže za vodosnabdevanje od rezervoara "Lipovica" do naselja Vranić u opštini Barajevo i prisustvovao potpisivanju ugovora za izgradnju deonice vodovoda od Vranića do naselja Stepojevac. Izgradnjom ovog cevovoda stvoriće se uslovi za redovno snabdevanje pitkom vodom još 5000 građana lazarevačkih naselja, ali će biti poboljšano i vodosnabdevanje 2000 Barajevčana. Gradonačelnik je obišao i radove na rekonstrukciji Karađorđeve ulice u Lazarevcu.

"Lazarevac uspeva da i u ovim teškim vremenima napravi pomake u izgradnji infrastrukture. Velika je stvar što je opština ušla u investiciju i uzela kredit, uz moju saglasnost kao gradonačelnika Beograda, a taj kredit koristi za ono što svi građani ovoga grada mogu da vide i da bi znali gde su pare otišle. Iz ovog kredita će se napraviti vodovod, koji Stepojevac i Vrbovno čekaju godinama, a biće uređena i glavna ulica u Lazarevcu: to su velike stvari koje će omogućiti ljudima da zaista bolje žive. Zadovoljan sam načinom na koji se ta sredstva koriste i dinamikom radova, a zadovoljan sam i time što su stranke koje danas vode Lazarevac, SPS,SNS i DS, našle zajednički imenitelj i shvatile da je najvažnije da radimo u korist građana, a da su partije manje važne. Dogovorile su se, i tako ova vlast funkcioniše već godinu dana. Da je to dobro, vidi se i prema rezultatima koji su ovde postignuti, a mi ćemo se i u narednom periodu truditi da uradimo sve što možemo", rekao je gradonačelnik Dragan Đilas.

On je istakao da, ako u Skupštini Srbije budu usvojene izmene poreskih zakona, sve lokalne samouprave će ostati bez dela sredstava, što nikako nije dobro. "Trudićemo se da to nadoknadimo na drugi način, koliko god je to moguće. Uvek kada opštine budu imale infrastrukturne projekte i tražile da uzmu kredite za njih, to ću odobravati. To je način na koji se razvija i centralni deo Beograda, pa nema razloga da se tako ne razvijaju i sve ostale opštine glavnog grada", naglasio je Đilas.

Realizacijom ovog projekta 7000 ljudi prvi put će dobiti vodu iz beogradskog vodovoda.

POČELA SA RADOM FONTANA "MLADOST"

Predsednik Skupštine grada Beograda Aleksandar Antić pustio je u rad fontanu "Mladost" ispred Muzeja istorije Jugoslavije. On je istakao i da je puštanjem fontane u rad na simboličan način čestitan 25. maj svima koji slave Dan mladosti, kao i da naš grad i država treba da poštuju svoju istoriju, antifašističku borbu, poslератnu obnovu i humanu industrijalizaciju naše zemlje.

Fontana je obnovljena na predlog opštine i građana Savskog venca, jer je to omiljeno šetalište, ali i mesto koje poseti najviše stranih turista. "Ovo je i jedno od značajnih istorijskih mesta Savskog venca, koja poštuju i građani i opština. U saradnji sa Muzejom istorije Jugoslavije, opština Savski venac ovo mesto koristi za Umbria džez festival i Regionalni književno-muzički festival 'Krokodil', a sada očekujemo da će amfiteatar sa fontanom koja opet radi biti još značajnije mesto", rekao je Dinčić.

Fontana "Mladost" dominira prostranim padajućim platoom ispred muzeja i specifična je kako po svojoj veličini i izgledu tako i po amfiteatru na kome se održavaju različite kulturne manifestacije i dva festivala. Uprava za vode Sekretarijata za komunalne i stambene poslove rehabilitovala ju je svojim sredstvima i uvrstila u fontane koje održava JKP "Beogradski vodovod i kanalizacija".

Sadašnji izgled, sa većom kružnom fontanom kao amfiteatrom, sa okruglom pozornicom u središtu bazena, kao i manjom šestougaonom fontanom na gornjem platou, fontana "Mladost" dobila je 1981. godine prema projektu arhitekata Branislava i Marije Jovin. Grad Beograd je u poslednjih pet godina utrostručio broj renoviranih i novoizgrađenih česama, fontana i parkova, gradeći ih po najvišim svetskim standardima i u svim delovima grada. Sada naš grad ima 38 fontana i 124 javne česme.

OBELEŽEN EVROPSKI DAN PARKOVA

U Zemunskom parku održana je manifestacija obeležavanja Evropskog dana parkova koju je organizovalo JKP "Zelenilo – Beograd". Tom prilikom otvoren je novi fitnes park, đaci Muzičke škole "Kosta Manojlović" priredili su koncert na otvorenom, a održana je i kreativna radionica učenika zemunskih osnovnih škola na temu "Moj muzički park".

Na Dan evropskih parkova, predsednik Skupštine grada rekao je da je Zemunski park jedan od najlepših beogradskih parkova i da se može meriti sa svim evropskim parkovima, i najavio kompletnu rekonstrukciju Zemunskog parka za sledeću godinu.

Vladimir Bogićević, v.d. generalnog direktora JKP "Zelenilo – Beograd", podsetio je na značaj Dana parkova i ulogu ovog preduzeća u njihovom održavanju, uz obećanje da će "Zelenilo" i u narednim godinama učiniti sve što je u njegovoj moći da očuva i unapredi parkove kao "pluća grada". Nikola Rajičić, zamenik direktora Kancelarije za mlade, rekao je da je izgradnja fitnes parka finansirana zajedničkim sredstvima Kancelarije i JKP "Zelenilo – Beograd" i naglasio da će u budućnosti biti izgrađen još jedan, ovog puta na Voždovcu.

Dodatak priredila: BILJANA VASIĆ; Fotografije: A. ANĐIĆ, M. MILENKOVIĆ, TURISTIČKA ORGANIZACIJA BEOGRADA, BEOINFO

TEOFIL PANČIĆ

Što ne ide, ne ide

Namera mi je bila da ovaj tekst započnem sasvim drugačije, ali toliko me je razgalila jedna vest iz današnje (28. 5) Politike da moram odmah da je podelim s vama: elem, vlada Turske, koju predvode Redžep Tajip Erdogan i njegova "umereno" islamistička partija, pokrenula je sveopštu ofanzivu na mrska alkoholna pića – tu šejtansku rabotu – a jedna od represivnih mera koje uvodi protiv tog *harama* biće i – sveopšta zabrana prodaje alkoholnih pića od 22h do 6 ujutru! Ako vam ovo zvuči odnekud poznato, dobro vam zvuči: identičnu je meru svojevremeno donela novosadska (demokratska) gradska vlast, i ta je zabrana potrajala dok je sam Ustavni sud nije srušio; onda je štafetu gluposti i drskosti preuzela beogradska ("Đilasova") vlast i, napravivši se blesava, donela istu tu prohibitivnu meru, mada je, posle kraha novosadske, crno na belo imala presudu da ta stvar nije samo idiotska i bezobrazna nego i – protivustavna. I opet je sve to potrajalo dok Ustavni sud nije oborio tu nebuloznu uredbu koja zadire u neotuđiva prava punoletnih građana da slobodno raspolažu svojim vremenom i novcem, uključujući i neograničenu kupovinu legalne robe u legalnim trgovinskim objektima. Iziritirani Đilas se posle vajkao kako je problem tek u neusklađenosti gradske uredbe sa Zakonom o trgovini, ali srediće on to već sa svojim drugarom Rasimom Lj., što samo dokazuje da ama baš ništa nije shvatio: ako bi zaista promenili Zakon o trgovini u korist ovakvih prohibitivnih mera, jedino što bi postigli je to da bi onda taj zakon postao – neustavan! Pa bismo se opet ćerali na sudu, a na pitanju osnovnih ljudskih sloboda. Jer se ovde suštinski radi o nečemu što je mnogo, mnogo veće od "prava na flašu piva". Pivo (ili šta već) tu je samo, što bi se reklo – medijum.

Što se tiče Erdogana i bratije, inspirisanih na svetlom uzoru "đilasovštine", ne znam čemu zgražavanje? Ti ljudi se u osnovi ponašaju kako se i može očekivati: u svetonazoru i praksi islamista (ili klerikalaca bilo koje druge religije) nema mesta za liberalno-demokratsko shvatanje uređenja države i društva te ljudskih sloboda i prava. Oni naprosto smatraju da imaju neko Više Pravo da se ljudima trpaju u postelju, tanjir, čašu ili bilo gde drugde. Isto kao što, na primer, u sistemu vrednosti boljševika nema mesta za parlamentarnu pluralističku demokratiju, jer je sve to samo "buržoaska ujdurma". No, kako Srbijom ni na jednom nivou ne vladaju ni islamisti, ni pravoslavni talibani, ni boljševici ni deklarisani fašisti, onda bi čovek nekako očekivao da postoji kakva-takva svest (barem kod obrazovanih ljudi, a takvi su u prilici da donose odluke) da se temeljne slobode i prava građana naprosto ne mogu ograničavati i ukidati kako se kojem nadrndanom zlojebu ćefne, ni na krupnim ni na "malim" stvarima.

Pravi povod ovom tekstu je, dakako, jedna mnogo sveža odluka Ustavnog suda, ona kojom je suspendovao primenu – a jedva da ima mesta sumnji da će je i trajno staviti van snage – odluke vlasti po kojoj građanin koji nije "izabrao lekara" ne može da ostvari pravo na zdravstveno osiguranje (tj. ne može da mu se "overi knjižica"), mada inače ispunjava sve uslove. Pisaće detaljno o ovoj stvari kompetentniji od mene, ali ovde me zanima jedan aspekt priče koji je izvan tek striktno medicinskog, pa i striktno jurističkog plana. Elem: možda je stvarno *bolje* da građani "izaberu lekara", ali na to ih se naprosto ne može i ne sme (na)terati tako što će im biti uskraćeno pravo na zdravstveno osiguranje, koje su ionako platili! To se **naprosto ne radi**! I tačka. Štaviše, uskličnik! Nijedna vlast ne može da sprovodi svoje Genijalne Zamisli (sve i da su stvarno genijalne!) tako što će suspendovati bilo koje temeljno ustavno pravo građanina, ma koliko se busala u prsa da to čini za njegovo, građaninovo dobro. Fascinantno je koliko je ovu bazično jednostavnu istinu o temeljima na kojima počivaju demokratsko društvo i pravna država vole da ne razumeju čak i ljudi koji bi u svakom smislu i mogli i morali da shvataju o čemu se tu radi.

Zapanjujuće je koliko naši mali i veliki vlastodršci ne žele da razumeju osnove na kojima počiva slobodno, demokratsko društvo

Pošto ne živimo ni u Dembeliji, ni u Utopiji, ni u Diznilendu ni u Grejslendu, razume se da građani nemaju samo prava, nego i obaveze. Puka je mistifikacija ljubitelja tiranskih poredaka da je granicu između jednog i drugog nemoguće razumno povući. Ako hoćeš pivo dužan si da ga platiš, ali niko nema pravo da ti određuje kad ćeš da ga kupuješ; ako hoćeš da se voziš tramvajem dužan si da imaš kartu i prevoznik ima pravo da njenu ispravnost prekontroliše, ali niko nema pravo da te cima sa "validiranjem" (ukoliko je karta za neograničen broj vožnji) niti da postavlja "čekpointe" na kojima će zadržavati vozila van pokreta i drsko krasti tvoje vreme, a za tvoje rođene pare; ako hoćeš "besplatno" lečenje dužan si da uplatiš doprinose, ali niko nema pravo da ti postavlja dodatne, a samim tim i sumanute uslove za nešto što ti pripada. Sve je ovo toliko jednostavno da me pomalo sramota što o tome pišem, to su – sto mu gromova – neki temelji življenja u slobodnom, demokratskom društvu. Pa kako je onda moguće da se malomalo pa spotičemo o jedne te iste stvari? Otuda što uvek iznova moraš da podsećaš ovog ili onog malog ili velikog vlastodršca na to da mu je vlast ograničena mandatom i zakonom, zakoni Ustavom, a Ustav setom osnovnih i nepovredivih ljudskih prava i sloboda. A oni, jebiga, sve iznenadjeni & uvredjeni, nisu tako zamišljali tu demokratiju... A kako su je zamišljali onda?! Tjah, pojma nemam, pitajte Erdogana, on se bolje razume u taj mentalni sklop. ¶

IZJAVA NEDELJE

„Ne varaju vas oči, to sam stvarno ja. Vidite, vaskrs'o sam."

IVICA DAČIĆ, premijer Srbije mitropolitu crnogorsko-primorskom Amfilohiju, aludirajući na nedavnu molitvu „za upokojenje Vlade"

("Kurir")

foto: FoNet

Jelena Karleuša,

foto: Vesna Anđić

pevačica, govori na omiljenu temu: "JK je jedna čudna žena, burna, emotivna, sama svoja suprotnost. Priznajem nije lako biti Jelena Karleuša, ali je i te kako uzbudljivo. Moj mozak radi punom parom i ne staje čak i onda dok deluje da spavam. Dok se odmaram, moj mozak piše kolumne, intervjue, svađa se, peva, igra, glumi, živi svoj uzbudljiv život."

Šta je realno u Srbiji: "Nije mi teško da zarad svojih fanova mesecima pripremam sve ovo, da zbog iscrpljenosti primam infuziju, ulažem mnogo više nego što u ovoj zemlji mogu realno da zaradim, da potrošim litre suza, ali i da krvarim..." ("Story")

Ljubica Arsić,

foto: Vesna Anđić

književnica, na pitanje koji muški "patent" je teško ukinuti: "Muškarac je uvek imao privilegiju da može da bude kao mamut, da ima hiljadu pet stotina godina, i da se oženi devojkom od dvadeset. Žena je kod nas, već posle pedesete godine otpisana – ima unuke, i smatra se da je jednom nogom već u grobu. Ne daj bože ako ima neke erotske prohteve, ako lepo izgleda i hoće nekog da zavede. Odmah potežu za Edipom, ili je proglašavaju vešticom koja proždire muškarce. I ovaj muški patent se, međutim, sve više ruši i kod nas, i sve je više veza u kojima je žena starija, a muškarac mlađi."

Kojoj kategoriji muškaraca pripadaju političari: "Mislim da oni energiju koju bi usmerili ka ženi troše na politiku, i da je politika opsesija erotske prirode. Žene tu dođu usput, kao putnice u vagonu. Ideja moći i vlasti uopšte, deluje mi deprimirajuće, mislim da nije prirodna u čoveku, i da ima nečeg neprirodnog i mesijanskog u tome da želiš da upravljaš narodom. To, naravno, ne znači da političari ne treba da postoje."

Da li su pisci dobri kulinari: "Sada je trend da se mnoge poznate ličnosti pojavljuju na televiziji i da kuvaju, pogotovu u inostranstvu, a i mi to preuzimamo. Ali, mislim da nije dobro za pisce da se tako pokazuju, iako i među njima verovatno ima dobrih kulinara. Uvek se pitam kako bi izgledao, recimo, Andrić koji kuva, ili Crnjanski koji secka luk, i to sigurno ne bi bio lep prizor." ("Večernje novosti")

N. N.

izvor blizak Aleksandri Ilić iz Nove Srbije kaže da se ona i zamenik predsednika SRS-a Nemanja Šarović razvode posle nepune dve godine braka, jer su se, između ostalog, sporili i oko toga da li Aleksandra i dalje treba da se bavi politikom, pošto je predsednik Opštinskog odbora NS na Voždovcu: "Ona ni po koju cenu nije želela da napusti Novu Srbiju, koja je u koaliciji sa SNS na Voždovcu i u Vladi, što je Šarovića sve vreme frustriralo."

Nemanja je izgleda kriv za sve: "Aleksandra je stalno bila pod stresom, neraspoložena i depresivna. Nemanja je bio u stanju da Aleksandri satima drži pridike o svemu i svačemu. Najviše vremena je provodila plačući i jadajući se prijateljicama telefonom. Pogrešno je procenila Nemanju, koji je na početku njihove veze bio pravo jagnje, ali je pravo lice pokazao tek posle raspada SRS." ("Kurir")

Ritual za ljubav

Ako dugo čeznete za pravom ljubavlju, primenite: "Ovo je izuzetno moćan ritual, u čije ćete se rezultate veoma brzo uveriti. Na čistoj beloj hartiji ispišite sve što vas tišti, a na kraju navedite ljubavnu želju, pa hartiju presavijte u trougao. Na poleđini iscrtajte pentagram, ispišite svoje ime, prezime datum rođenja, pa ga opet presavijte i ostavite na nekom skrovitom mestu (spalićete ga kada vam se želja ostvari). Nakon toga uzmite ekstrakt vanile i nakapajte u četiri ugla sobe i ispod kreveta, potom izgovarajte bajalicu: 'Mirisna i slatka, donesi mi pravu ljubav, donesi mi ljubav tajnu.' Potom isecite dve crvene trake, pa jednu uzmite u levu, a drugu u desnu ruku, zatvorite oči i sklopite dlanove. Zamislite kako se konačno spajate sa suđenim i kako ga krase lepota i dobrota. Otvorite oči i lagano vežite trake u tri čvora, a potom ih stavite ispod jastuka!" ("Magična zona")

foto: Vesna Anđić

Marijana Mateus,

poslovna žena angažovana u modnoj industriji, govori o promociji svojih modela na najbolji način: "Kada nešto stvorim, to osećam kao deo mene, pa mi je najprirodnije da moje kreacije baš ja predstavim. Mnoge inostrane kreatorke nose isključivo svoje modele, poput Stele Makartni i Viktorije Bekam. Suština je u tome da vi možete da ponesete svoju kolekciju. Mnogi dizajneri nisu najbolji prezenteri svojih kolekcija, ali na svu sreću meni je Bog dao dobar izgled, pa mogu da ponesem i izreklamiram svoje modele, koji su namenjeni damama od petnaest do sedamdeset pet godina".

Da li svojim "emotivnim partnerima" bira odeću: "Ne, i ne želim. Tu sam po strani, eventualno ako je reč o nekoj zajedničkoj večeri, dogovaramo se o osnovnom uklapanju. Do sada sam imala sreće da je svaki moj partner znao da se brine o sebi." ("Hallo")

Ivan Bosiljčić,

glumac, posle predstave "Zona Zamfirova" Pozorišta na Terazijama na Sterijinom pozorju, u kojoj igra Maneta, pun nadahnuća kaže: "Još kao student maštao sam o mnogo čemu što se tiče teatra, na prvom mestu da igram s bardovima. Zahvalan sam Bogu što s takvim kolegama ne samo stojim na sceni nego s njima ulazim u glumački klinč. Oni su inspiracija i posle scene s njima izlazim bolji kao umetnik, što daje balans mom glumačkom biću. Meni je to dovoljno, nagrada za sav trud koji sam uložio u Maneta." **("Kurir")**

Dušan Savčić,

"poznati srpski kaskader, koji je nedavno snimao film sa Kevinom Kostnerom, a pre toga sa Džeraldom Batlerom, Gajem Pirsom, Markom Rufalom, Rejfom Fajnsom, Adrijenom Brodijem, a ovih dana u Beogradu snima sa Pirsom Brosnanom", kaže da je nepisano pravilo u koje se uverio radeći sa njima, da što su veće zvezde, to čvršće stoje nogama na zemlji. Na pitanje kako u praksi izgleda rad sa zvezdama, kaže: "Tako prijatni razgovori i teme o kojima sam pričao s njima van snimanja podsećaju me kao da pričam sa svojim drugarima iz Koteža. Kevin Kostner je kada snima profesionalac kakav se retko sreće, ali je takođe veoma opušten privatno. Meni je pričao o svom bendu i pokazao mi je gitaru koju nosi uvek sa sobom na snimanja i na kojoj vežba, i mnogi i ne znaju da on ima svoj bend, i da je muzika njegova velika ljubav u kojoj pronalazi svoj mir, kao i na svom ranču. Raspitivao se o znamenitostima Beograda, rekao sam mu da obiđe Kalemegdan, Skadarliju i Knez Mihailovu, što je on i učinio. Uveče smo izašli u jedan jako prijatan restoran, a posle toga smo otišli u poznatu beogradsku diskoteku gde smo se sjajno proveli."

Čime se sem kolačima bavi ministar kulture: "Braca Petković je napravio pozorišni komad 'Kaskader', moja ideja je da se snimi film koji će se zvati 'Kaskader'. Pisanje scenaria je u toku, pa ćemo videti." ("Blic")

Eva Ras,

glumica, književnica, slikarka", govori o rijalitiju "Farma" kome će se ponovo priključiti: "Meni je na 'Farmi' bilo odlično i boravak na tom imanju godio je mom zdravlju, zato želim opet da odem tamo. Tada nisam predstavljala samo sebe, već sve ljude mojih godina potcenjene od društva."

O svom slikarstvu: "Pored pisanja, volim da slikam, ali mi je u poslednje vreme i to sve teže. Pre dva meseca ponovo sam slikala moju čuvenu sliku Jefimija, koju sam ukupno uradila dvesta četrdeset puta. Skoro svi naši Srbi koji žive u dijaspori žele da je imaju na zidu svog doma. Ranije sam Jefimiju završavala za pet ili šest dana, a sada sam je jedva naslikala za dvanaest, jer oči ne da mi suze, nego izlaze kapi krvi zbog napora koji ulažem dok stvaram." ("Hallo")

EUNET HOSTING
PRIRODAN IZBOR

PROFESIONALNE HOSTING USLUGE OD 1996. GODINE

WINDOWS I LINUX NAMENSKI SERVERI
CLOUD SERVERI • PRIVATE CLOUD
MICROSOFT SHAREPOINT, EXCHANGE I
DYNAMICS CRM HOSTING
SHARED HOSTING • DOMENI

EUNETHOSTING.COM • 011 3010 550

EUnetHosting

LJUBOMIR ŽIVKOV

Pismo o namerama

Uzmimo samo pešački prelaz: zar nije bilo jednostavnije kad su pešaci smerno čekali da prođe i poslednje motorno vozilo? Sporiji si, ranjiviji, jeste ti nacrtana zebra, ali nije ti to nikakva kućica u dečijoj igri, to je varljiva staza kojom hodiš samo onda kad ne ometaš nijednog vozača i kad ne usporavaš nijedno motorno vozilo! Jeste zebra bila deo kolovoza posvećen pešacima, ali nije shvatana kao nešto eksteritorijalno, nisi na nju gledao kao na zgradu ambasade gde ti tvoja rođena država ne može ništa ako si utrčao radi traženja azila, ne, obeleženi pešački prelaz podsećao te je tek da možeš biti kažnjen ako prelaziš ulicu igde van njega, ali niukoliko nije govorio: hodaj po meni ako hoćeš napred-nazad, svi vozači ima da te čekaju!

On se samo zvao pešački prelaz, bivajući istovremeno i automobilskim i autobuskim i tramvajskim prelazom, pa zato i nije od pune bele farbe ni danas, nego je napravljena šara koja i simbolično predstavlja nevoljnu podelu teritorije: jeste zakon i ranije nalagao vozačima da uoči prelaza uspore kako bi se mogli bezbedno zaustaviti ako naiđe ma i jedan prolaznik, ali je život, po prirodi politički nekorektan, dokazao da pravo jačega itekako važi u javnom prometu: onako kako se danas seljanka u velegradu pet puta osvrće i levo i desno, triput mereći mrski kolovoz pre nego što će na njega kročiti gumenim opankom, tako su nekad na rubu trotoara i rođeni Beograđani prikupljali hrabrost da preplivaju iole prometnu ulicu: tek kad si siguran da te i najudaljeniji auto ne može stići ni ako doda gas – tek tada se upuštaš u pustolovinu.

Ravnodušni prema zebri vozači vodijahu računa samo o sebi ravnima i jačima od sebe, izbegavahu da se nađu na putu tramvaju koji je sa svoje strane beše zvonio češće nego danas, beštesputa, idebabaljuta, danas je svaki pešački prelaz na kome nema semafora ili saobraćajca poprište sukoba starog i novog, sukoba u kojem savremeni, klasno osvešćeni pešak stavlja na kocku ceo svoj skelet: ako ste radi preći preko ulice Maršala Tolbuhina, a dolazite iz Koče Kapetana, ka vama sa vaše leve strane juri kolona vozila radosna što je prošla semafor kod Katanićeve, oči i srca vozača već su na semaforu u Ivana Milutinovića, i niko nije rad da na sredokraći usporava samo zato što je tu nacrtana zebra.

Trotoar se mic po mic puni pretendentima na prelazak, ali je pešacima potreban vođa, odvažni pojedinac koji će nadirućoj koloni objaviti da kvorum postoji te da će uskoro neki vozač morati da uspori.

Ovde se već mogu uočiti (ali i na prelazima ne toliko prometnim) dve klase i pešaka i vozača.

1. Pešacima ide na dušu što često drežde na trotoaru gotovo krijuć svoju časnu i zakonitu nakanu da pređu na drugu stranu ulice: mnoga gospa stoji kao da čeka neku drugu sa kojom će docnije ruku pod ruku ili nastaviti trotoarom ili će moždamožda poželeti da se okoristi zebrom.
2. Vozači se vladaju kao feudalci koji su odjedared izgubili vekovnu privilegiju: zaista, zar više nije u redu da projure pored kmetova načičkanih na trotoaru, da ih pri tom još išljiskaju mutljagom iz bare?! Ne, više to nije ni zakonito ni lepo, mora se pešaku dati prednost, barem na toj obeleženoj pukotini svekolike vozačke nadmoći! Ali dve trećine vozača se onda zaleće, i tek kad im pešak uputi svoj bilo razočarani, bilo besni, bilo uplašeni pogled (u zavisnosti od toga je li već zakoračio na zebru), tek tada obesni feudalac zategne dizgine, prikaže svoj ABS i ukopa se tik ispred zebre: evo ti, marvo, došlo je tvojih petnaest minuta slave, neću da te gazim, neće udariti Srbin na Srbina!

Nije li nekoć bilo bolje biti čovekom nego danas?

Ne bi li bilo bolje da pripadnici obeju saobraćajnih klasa (ne može marksizam bez tog koncepta, pa to ti je) obelodane blagovremeno svak svoju nameru: pešak da je rad preći ulicu (stoji na ivici trotoara i ako je potrebno rukom daje znak približavajućem se vozilu da brate uspori i blagovremeno ukoči), a vozač koji je rad propustiti pešake zar ne bi trebalo da uspori petnaest metara pre zebre, umesto što uživa da mu se konj nateran u galop propinje pred ubogom i u sebe ionako nesigurnom pešadijom?

Sklon sam, što odrasliji čitaoci uveliko znaju, da smišljam pravne akte, nadao sam se da će me iz Ministarstva saobraćaja zamoliti da napišem vodič kroz zebru, gde bih detaljno propisao (a Skupština bi uz neki možda amandman zakon usvojila) kako se ko ima ponašati na prelazu: od ovde pomenute obznane namera do ponašanja samog pešačkog življa koji nije nikakva cvećka: koliko je puta dobrohotni vozač osetio gorčinu što mu na njegov plemeniti gest druga strana uzvraća upravo bezobrazno sporim hodom? Hrišćanska i građanska želja da se iziđe u susret slabijem istopi se ne jednom pred pešačkom bahatošću (potonja je istinabog češća na semaforima: kad vozač na svoje zeleno hoće da skrene, ali to mu je dopušteno tek kad ispred njega mine i poslednji peshehod), vozač čeka, a osoba iz protivničkog tabora vuče se preko prelaza kao preko dedovine koju mu je vratila nova vlast i čita ili štaviše kucka SMS poruku! U sled. br. biće proučeni vozači koji turiraju svoje cenj. motore i primoravaju netom propušteno pešaštvo da požuri, kao da je i ono povezano sa njihovom svemoćnom pedalom. ¶

SLIKE IZ NAJIZG

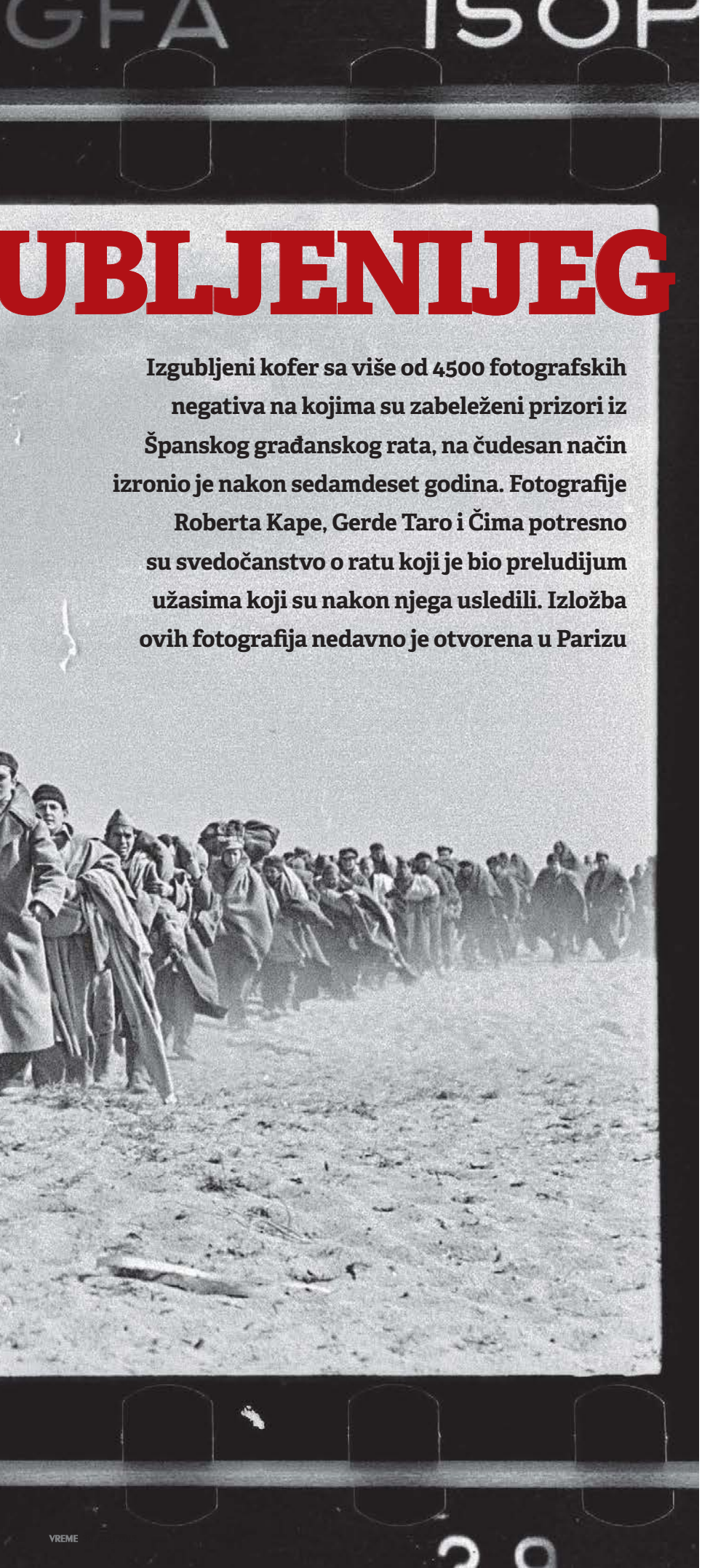

Izgnanici, Barkare, istočni Pireneji, mart 1939.
Foto: Robert Kapa

Izložba: "Meksički kofer"

UBLJENIJEG RATA

Izgubljeni kofer sa više od 4500 fotografskih negativa na kojima su zabeleženi prizori iz Španskog građanskog rata, na čudesan način izronio je nakon sedamdeset godina. Fotografije Roberta Kape, Gerde Taro i Čima potresno su svedočanstvo o ratu koji je bio preludijum užasima koji su nakon njega usledili. Izložba ovih fotografija nedavno je otvorena u Parizu

Za "Vreme" iz Pariza

Od 2007. godine, kada su u Meksiku pronađene tri kutije s više od 4500 negativa iz Španskog građanskog rata, koje su napravili Robert Kapa, Gerda Taro i Čim, na različitim mestima u svetu se poput simptoma neka opasne zaraze pojavilo naglo interesovanje za njihovu priču, a ponajviše za najpoznatijeg od troje fotografa. Iste godine u Španiji, Suzana Fortes objavila je knjigu *Čekajući Roberta Kapu* (*Esperando a Robert Capa*); Triša Zif, čija je uloga u preuzimanju negativa bila odlučujuća, napravila je 2011. godine dokumentarni film o čitavom slučaju (*The Mexican suitcase*), a dva igrana filma su u najavi – *Waiting for Robert Capa* u režiji Majkla Mana i *Close enough* Pola Endrjua Vilijamsa.

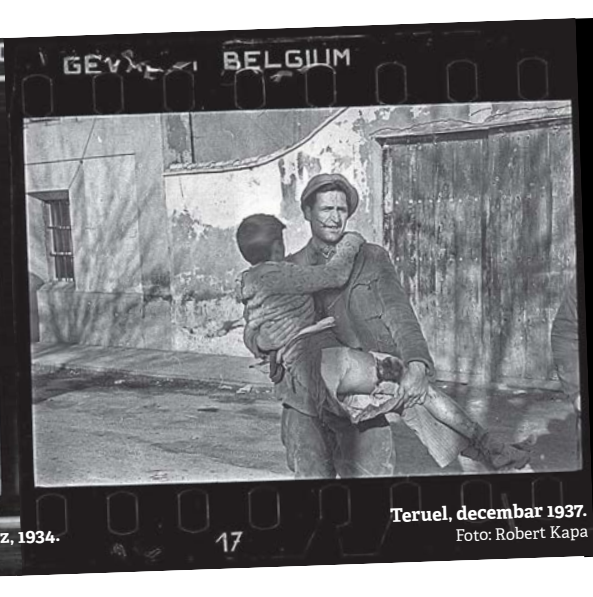
Sve ovo nesumnjivo pokazuje da svet i dalje voli avanturiste, ljubavne priče s ratnom podlogom i slavu. Narativ o mladim Jevrejima praznih džepova koji se borbi protiv fašizma pridružuju s fotoaparatima umesto pušaka jeste onaj koji vlada i izložbom *Meksički kofer*, koja je posle Njujorka, Arla, Barselone, Bilbaoa i Madrida prikazana i u Parizu, u Muzeju jevrejske umetnosti i istorije (*Musée d'art et d'histoire du Judaïsme*).

VIVA LA VIDA

Napuštajući Francusku neposredno uoči nacističke okupacije, Kapa je veliki broj negativa ostavio u svom pariskom ateljeu, u Ulici Froadvo. Njegov prijatelj i asistent Čiki Vajs 1940. godine takođe odlučuje da napusti Pariz jer su nacisti pred vratima grada. On biciklom prenosi negative u Bordo, gde ih poverava opskurnom meksičkom ambasadoru u Višijevskoj Francuskoj, Francisku Agilaru Gonzalesu. Gonzales ih preko okeana prenosi u Meksiko. Njegova ćerka ceo paket 1993. godine poklanja meksičkom »

Gerda Taro i Robert Kapa na terasi kafića "Dom", Pariz, 1934.
Foto: Fred Štajn

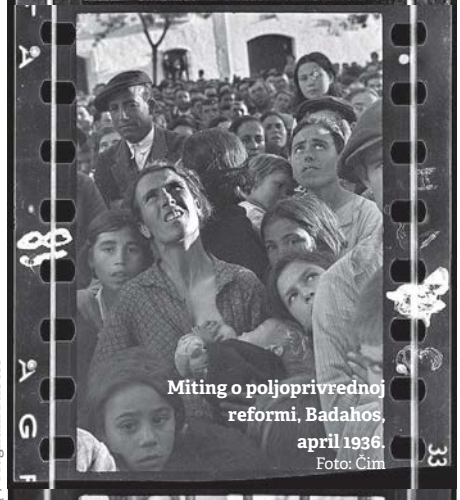
Teruel, decembar 1937.
Foto: Robert Kapa

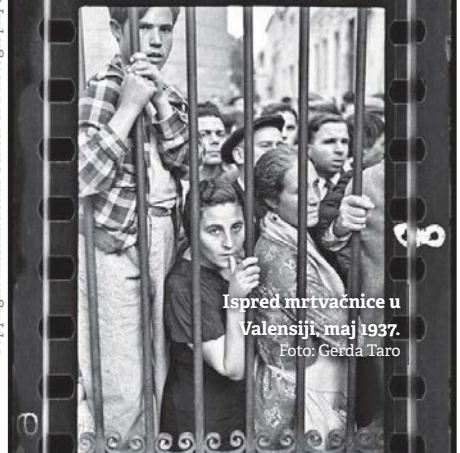
Mrtvačnica u Valensiji, maj 1937.
Foto: Gerda Taro

Lice baskijskog vojnika za vreme mise, Berijatua, januar 1937.
Foto: Čim

Miting o poljoprivrednoj reformi, Badahos, april 1936.
Foto: Čim

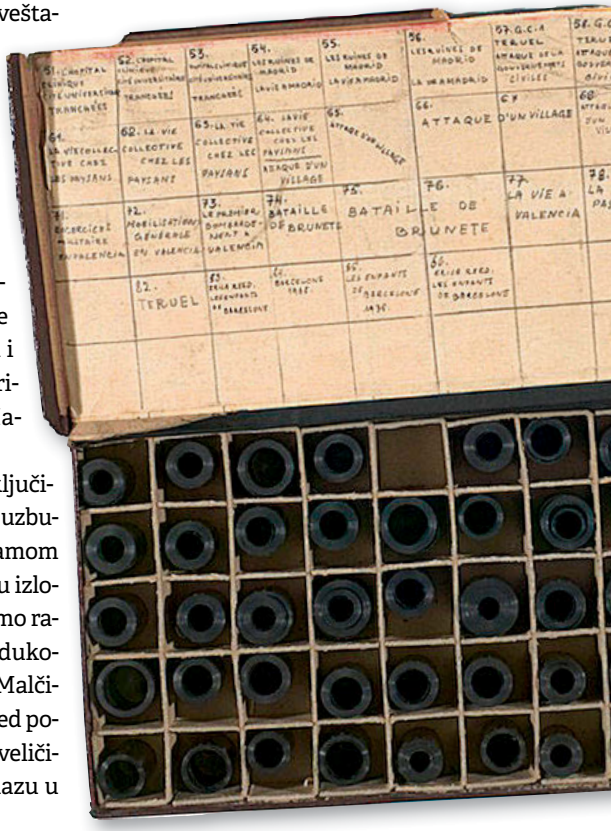

Ispred mrtvačnice u Valensiji, maj 1937.
Foto: Gerda Taro

producentu Benu Tarveru. Na izložbi posvećenoj Španskom građanskom ratu, Tarver primećuje da postoji sličnost između izloženih fotografija i negativa koji kod njega leže u dnu ormara. Obraća se Međunarodnom centru za fotografiju (ICP), čiji je direktor do svoje smrti bio Kapin mlađi brat, Kornel. Iako je Kornel Kapa decenijama pokušavao da pronađe izgubljene negative, na Tarverovo pismo odgovara tek deset godina kasnije, 2007. godine.

Fotografije iz Španskog građanskog rata Roberta Kape, Gerde Taro i Dejvida Sejmura zvanog Čim veoma su poznate. Mnogo pre pronalaska "Meksičkog kofera" one su označile početak foto izveštavanja kakvo je danas nama poznato. Kapina slika *Vojnik koji pada* verovatno je jedna od najpoznatijih slika s ratišta ikad napravljenih (vidi okvir). Osim što su u koferu pronađeni originalni negativi čuvenih fotografija, njegov sadržaj je omogućio i da se afirmiše zaostavština Gerde Taro, koju je Kapa podučio fotografiji u Parizu i čije su slike često greškom bile pripisivane koosnivaču agencije Magnum fotos.

Izložba, dakle, ne daje uvid u isključivo nepoznato blago. Ali grozničavo uzbuđenje koje zahvata posetioca na samom početku, pred postoljem na kom su izložene tri crne kutije s filmovima samo raste dok se lupom zagleda u reprodukovane negative pokačene na zidu. Malčice uvećani negativi izloženi su pored poznatih fotografija. Plastična lupa veličine A4 papira koju dodeljuju na ulazu u izložbu je, nažalost, veoma neadekvatna alatka za proučavanje fotografija koje su manje spektakularne, neuspelije od onih koje su prvobitno objavljivali francuski komunistički i levičarski časopisi, a kasnije i "Lajf" ili "Kolijers". Zbog toga što proces odabira nikad nije neutralan, posmatranjem negativa stiče se utisak da se ponovo piše istorija svakodnevice Španskog građanskog rata. Potresni, ali i uzbudljivi portreti vojnika koje Čim fotografiše na ratištu 1937. godine samo su jedan od primera preispitivanja mita o poslednjem romantičnom ratu. Poluosmesi, spušteni pogledi ili stisnute vilice odaju nespremnost tih neizraslih dečaka koji

Copyright International Center of Photography / Magnum Photos

General Enrike Lister i Andre Malro, katalonski front, decembar 1938. – januar 1939. Foto: Robert Kapa

Sahrana generala Pavela Lukača, komandanta XII internacionalne brigade, Valensija, 12. jun 1937. Foto: Gerda Taro

su se preko noći našli u ulozi boraca protiv fašizma. Gerdu Taro takođe fascinira ti derani u prevelikim uniformama preuzetim s još toplih leševa palih vojnika. Gerdu fascinira i smrt, koje se izgleda ne boji. Bilo da je reč o leševima u valensijskoj mrtvačnici ili vojnicima na frontu, ona im prilazi toliko blizu da iz slika gotovo izbija smrad majskog vazduha pomešanog s mirisom krvi i baruta.

GORČINA HEROJSTVA

Zbog ideološkog opredeljenja, Kapa, Taro i Čim fotografišu isključivo republikansku stranu. Od Čimovih svedočenja o sporednim pojavama rata, komunistički časopisi ubrzo prave propagandne članke; popis umetničkih dela, mise na otvorenom ili kubistički kadrirane fotografije kantine u kojoj se stišću izbeglice pružaju uvid u beznađe civila koji su često na meti frankista. Čimove fotografije su najstatičnije, ali njihova statičnost primorava gledaoca da stane i da se zagleda u detalje, u linije, u lice svakog od likova u kadru. Kapa, koji zahvaljujući fotografijama iz Španskog građanskog rata stiče slavu, isprobava razne tehnike kompozicije, često kadrira subjekte ispod kolena te se stiče osećaj da oni odlučnim korakom idu prema nama. Za vreme njegovog kratkog boravka u Parizu, Gerda Taro gine u povlačenju s fronta. On nastavlja da fotografiše bitke, ali možda su najpotresnije Kapine slike baš one koje prikazuju poraz antifašista. Francuska otvara južnu granicu i pruža privremeno utočište Špancima i pripadnicima Internacionalnih brigada koji beže od represije frankista. U martu 1939. godine u Barkareu, on fotografiše izbegličke logore. Na peščanim plažama, na hiljade iznurenih i poraženih vojnika se poput stonoge, nepomično kreće kroz kadar. Gorčina na njihovim licima jedva da je ublažena smešnim koferima koje nose i s kojima na toj plaži liče na likove iz neke Beketove drame.

Odatle će se mnogi od njih zaputiti u Meksiko. Tim putem će krenuti i kofer s negativima koji je Čiki poverio meksičkom ambasadoru, i koji je na čudesan način izronio sedamdeset godina nakon Španskog građanskog rata.

Dok izlazim iz muzeja, čujem jednog američkog dedu kako pita svoju smežuranu ženicu zašto je izložba prikazana baš u Muzeju jevrejske umetnosti i istorije. Ne uspevam da razaberem njen odgovor, ali me pitanje ne iznenađuje. Mitologija Španskog građanskog rata kao preludijuma užasa Drugog svetskog rata pripada celom svetu. Uz to: pred humanošću, gorkim entuzijazmom i herojstvom s fotografija iz "Meksičkog kofera", nemoguće je odoleti uhronijskim spekulacijama. ¶

TIJANA KRIVOKAPIĆ

Vojnikova smrt

Vojnik koji pada je nesumnjivo najpoznatija fotografija iz Španskog građanskog rata (na sledećoj strani), ako ne i najpoznatija ratna fotografija svih vremena. Autorka dokumentarnog filma o "Meksičkom koferu", Triša Zif, nagađa da je baš ova slika razlog zbog koga se nedavno preminuli Kornel Kapa, direktor ICP-a, s desetogodišnjim zakašnjenjem obratio meksičkom producentu koji je posedovao negative. Naime, čim je fotografija objavljena falangisti su tvrdili da je nameštena. Iako se van Frankove Španije smatralo da je fotografija autentična, nedavno su izneti rezultati istraživanja prema kojima ispada da je Kapa napravio fotomontažu. Ugao pada i položaj ruke vojnika navodno su neprirodni u odnosu na nizbrdicu na kojoj se nalazi. Kapa je zabeležio da je fotografija napravljena u mestu Sero Murijano pokraj Kordobe, ali je Hoze Manuel Susperegi s Baskijskog univerziteta, 2009. godine dokazao da je reč o mestu Espeho, 56 kilometara udaljenom odatle, u kome se u tom trenutku nije vodila niti jedna bitka. Priča se da se Kornel Kapa, koji se od smrti brata u Indokini starao o njegovoj zaostavštini, tajno plašio da bi pronalazak i proučavanje originalnog negativa potkrepili tvrdnje da je fotografija nameštena. Ali negativ čuvene fotografije se nije nalazio u "Meksičkom koferu".

T. K.

Neman je pred vratima

Španski građanski rat poslednji je *romantični* rat u istoriji čovečanstva. Bio je to rat što je istovremeno bio i lokalni i globalni, ali ne zahvaljujući satelitskoj televiziji. Činilo se, naime, da od ishoda tog rata može da zavisi sudbina celog sveta. Ljudi koji su dolazili da se bore u internacionalnim brigadama nisu se borili samo za *pravu stvar*, borili su se i za sebe i svoju decu

Budućnost nas, kaže pjesma, uči da budemo sami, sadašnjost da budemo hladni i uplašeni. Pjesma nam ne kaže čemu nas uči prošlost, usprkos klišejiziranoj mantri o istoriji kao učiteljici života. Ipak, pjesma govori o Španskom građanskom ratu, a time, makar i implicitno, odgovara i na pitanje čemu nas uči prošlost. Prošlost nas uči vrijednosti nade, odnosno važnosti otpora beznađu. Lijepa je i poetična ona Džojsova definicija džentlmena kao čovjeka što se bori za unaprijed izgubljenu stvar, no izvan ljepote i izvan poezije unaprijed izgubljene bitke su besmislene. Uostalom, Džojsa Španija i tamošnji građanski rat – za razliku od njegovog zemljaka i, po našem izvoru, poznanika Goulda Verskojlsa – nisu zanimali. Zanimali su Vistana Hjua Odna, Ernesta Hemingveja, Egona Ervina Kiša, Džona Dos Pasosa, Džordža Orvela, kao i onog velškog rudara koji je otišao da se bori na strani španskih republikanaca, a koji je na pitanje vlastitog brata zašto ide u taj daleki rat odgovorio: *Ako već ubijam zečeve, mogu ubijat i fašiste.*

REKA MANZANARES

Španski građanski rat posljednji je *romantični* rat u istoriji čovječanstva. Bio je to rat što je istovremeno bio i lokalni i globalni, ali ne zahvaljujući satelitskoj televiziji. Činilo se, naime, da od ishoda tog

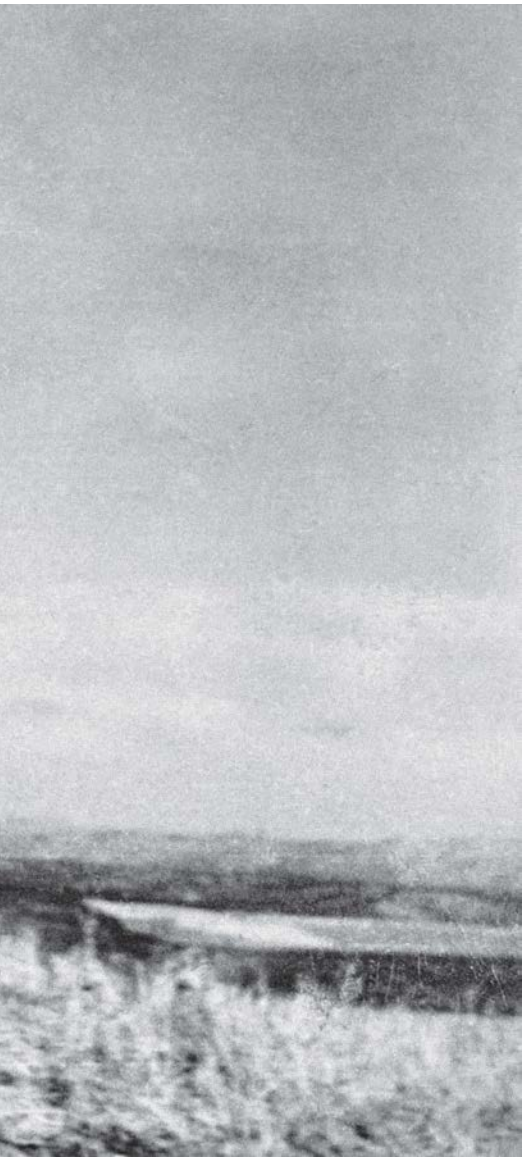

Foto: Robert Kapa

rata može da zavisi sudbina cijelog svijeta. Poruka sa plakata španske republikanske vlade, poruka po kojoj je šezdeset godina kasnije pjesma dobila ime, glasi: *Ako budete tolerisali ovo, sljedeća na redu su vaša djeca*. To nisu bile prazne riječi i bilo je jasno da to nisu bile prazne riječi. Ljudi koji su dolazili da se bore u internacionalnim brigadama nisu se borili samo za *pravu stvar*, borili su se i za sebe i svoju djecu. Ima Španija, naravno, kao zemlja, *prekrasna i bezdušna*, što kaže Kami, i sama od sebe jaku mitološku crtu. Emil Sioran joj posvetio nekoliko lijepih *silogizama gorčine*: "Redom sam obožavao i proklinjao znatan broj naroda; nikad mi nije palo na pamet da poreknem Španca kakav bih voleo da budem..." ili "Katolicizam je stvorio Španiju samo da bi je bolje ugušio. To je zemlja u koju putujemo da bismo se divili Crkvi, i da bismo naslutili ponešto od zadovoljstva koje biste mogli priuštiti sebi kad tamo ubijete nekog sveštenika". Na tu vječnu špansku mitologiju nakalemio se, međutim, ključni istorijski trenutak. Kao u *Gospodaru prstenova* u Španiji su se sukobile sile dobra i sile zla u generalnoj probi bitke za svijet i za ljudske duše. To što su se borile sile dobra i sile zla ne znači da su se na strani dobra borili sveci. Ono Sioranovo "ubijanje sveštenika" nije svim republikancima bilo nužno strano. No pogrešno je tu potezati ideologiju Haškog tribunala. Španski građanski rat nije bio postmoderni rat navijačkih paravojski i pljačkaških plaćeničkih odreda. Bio je to rat u kojem je postojala svijest da se borba tiče nečeg većeg. Ima jedan stih Čedomira Minderovića koji taj podtekst Španskog građanskog rata efektno *hvata*. Kaže Minderović: *Reka Manzanares što celim svetom teče*. Rijeka što teče kroz Madrid u pjesmi, i ne samo u pjesmi, razlila se čitavim svijetom. Postoji cijeli niz knjiga, filmova i ljudskih sudbina koji to ilustruju. Svi znaju za Odnovu pjesmu *Španija*, za Orvelovu knjigu *Kataloniji u čast* i za Hemingvejevu *Kome zvono zvoni*. I nije to pitanje samo savremenika i klasika; *Vojnici Salamine* Havijera Serkasa izvrstan je moderni roman na ovu temu. Nešto je drugo suština. Srž je, naime, u ideji da postoji mogućnost trijumfa, da budućnost zavisi od nas samih. S tom idejom, sa idejom pobjede, su ti silni ljudi onomad krenuli u taj rat.

IDEJA

Zašto i skoro osamdeset godina poslije Španskog građanskog rata postoji ta nostalgična aura koja ga obavija, čak i kad znamo da je rat završio tako kako je završio, da je poslije uslijedio Drugi svjetski rat, holokaust i sve što je s njim išlo, a zatim i cijela istorija hladnog rata, pad Berlinskog zida i čitav ovaj vampirski epilog? Zbog *ideje*, a u onom kratkom vremenskom periodu dok je nije opepelila korozija svakodnevnih zloupotreba. Iza svih ideja, pa i onih najplemenitijih, danas stoji tek *skup interesa nekorisnih ljudi*. Nema više *ideje* vrijedne robije, vrijedne žrtvovanja. Žrtva ima smisla jedino ako se čini u ime nečeg većeg. To je ono Njegoševo: *Neka bude borba neprestana!/ Neka bude što biti ne može;/ nek' ad proždre, pokosi satana!/ Na groblju će iznići cvijeće/ za daleko neko pokolje-nje!* Kao i sva velika poezija, i ovi stihovi imaju smisla jedino ako se izreknu u pravom vremenu i u pravom kontekstu. U suprotnom, pretvaraju se u travestiju i svetogrđe. Ipak, sve naknadne travestije ne mogu da poniš̌te trenutak kad stihovi odjeknu svom snagom i istinom. Kao što i naknadno znanje o ishodu ne mijenja čistotu i svrhu prvobitne namjere. Na pitanje "Zanima me da li bi opet išao u rovove?", a u kontekstu Španskog građanskog rata, odgovor može biti samo jedan. Ljudi kojima sudbina udesi da se rode u pogrešno vrijeme na pogrešnom mjestu često zamišljaju šta bi bilo da su rodili nekad drugo i negdje drugo, pa maštaju, recimo, o Parizu dvadesetih godina dvadesetog vijeka (kao u onom Vudi Alenovom filmu) i kako im Pariz daje sebe, u autentično doživljenom preplitanju grada i života, ne u vještačkom iskustvu turističkih tura. Sretao sam u posljednjih petnaest-dvadeset godina ljude, i one što su se borili u ratu i one što su bježali od mobilizacije, što u trenucima iskrenosti, posredovanih alkoholom ili bliskošću, bez poze ili pomodarstva, uz sekundu zazora zbog takvog povjeravanja, iskreno priznaju kako bi voljeli da su bili mladi »

Naši Španci

Oni su prvi otvorenih očiju pogledali u lice neprijatelja i nisu se plašili da mu se suprotstave

"Verovatno ću biti užasno loš vojnik. Ali kako mogu govoriti njima i umesto njih ako ne postanem jedan od njih?"

Vistan Hju Odn

Evo jedne fascinantne biografije: Baldo Valentić, rođen u Istri (Italija), došao iz Francuske, poginuo u Španiji.

O velikom broju drugih jugoslovenskih interbrigadista, boraca protiv fašizma na strani španske Republike, ne zna se mnogo više.

Ali, evo jedne potpunije priče: Roman Filipčev (Novi Bečej, 1885 – Moskva, 1941). Učesnik Oktobarske revolucije i građanskog rata u Rusiji 1917–1918, Mađarske komune 1919, jedan od osnivača Komunističke partije Jugoslavije 1920, funkcioner i kontraobaveštajac Kominterne, učesnik španskog građanskog rata 1936–1939. i Velikog otadžbinskog rata, poginuo 1941. u odbrani Moskve.

Među životopisima naših španaca ovako živahnih ima još, uključujući i biografiju Koče Popovića, koji je bio gotovo sve što se moglo biti, od francuskog đaka, buržuja i nadrealiste, do salonskog komuniste, španskog artiljerca i komandanta Prve proleterske brigade/divizije/armije, i ministra spoljnih poslova Jugoslavije, uvek dovoljno drčnog da, na primer, nepozvan zbog sukoba s Titom, 1973. godine dođe na proslavu tridesetogodišnjice bitke na Sutjesci u kojoj je komandovao Prvom proleterskom divizijom, vidi se s ratnim drugovima i istog dana vrati u Beograd svojim "spačekom", istim onim u kom je neku godinu ranije, kaže urbana legenda, po gradu vozikao američkog predsednika Ričarda Niksona.

Kratka istorija početka i kraja rata danas zvuči zastrašujuće poznato. Februara 1936. na parlamentarnim izborima u Španiji pobedila je, uz podršku anarhista, koalicija Narodnog fronta koju su činile republikanske partije, socijalisti, regionalne stranke i komunisti. Sukobi sa ultradesničarskim i fašističkim strankama prerastaju u vojnu pobunu koju vode generali Mola, Sanhurho i Franko, uz vojnu pomoć nacističke Nemačke, fašističke Italije i Salazarove diktature u Portugaliji. Velika Britanija i Francuska preko Društva naroda nameću politiku nemešanja, čime se legalna vlast izjednačuje sa pučistima. Običan narod širom sveta podržava Republiku.

Beogradsko Udruženje španskih boraca i prijatelja raspolaže podacima da je u Internacionalnim brigadama u Španiji i

Jugosloveni iz baterije "Karl Libkneht" 1937. u Španiji. U prvom redu stoje treći sleva Robert Domani, komandant baterije; peti sleva Koča Popović

Marko Orešković-Krntija na čelu bataljona "Đuro Đaković"

hiljadudevetstotridesetih da odu u Španiju da se bore. Ima tu, naravno, identifikacije s našim ljudima što su tridesetih zaista otišli u Španiju. Nijedan partizanski nadimak nema tu simboličku težinu kao *Španac*, svejedno naslanja li se na Milana Blagojevića, Žikicu Jovanovića, Antu Šarića ili Fadila Jahića. Ali nije to samo to. Suština je, ponovimo, u *ideji* što je mogla da združi rudara iz Velsa i studenta iz Velesa (dok još nije bio Titov), *ideji* da može da se zaustavi neman što je istovremeno bila i pred krajnjim evropskim sjeverozapadom i pred krajnjim evropskim jugoistokom, što je svuda, na svakoj tački kontinenta, bila na pragu, pred vratima, pred svakim vratima.

NA KRAJU PUTA

U naučnofantastičnoj književnosti, kao i u filmu, uostalom (od *Povratka u budućnost* do *Terminatora*), postoji topos povratka u prošlost, uz pomoć vremenske mašine, a da bi se u nekom značajnom momentu neke stvari napravile drukčije, odnosno bolje, pa da samim tim i budućnost bude drukčija i bolja. Na tom tragu su i svi oni silni fikcionalni ogledi iz alternativne istorije. Mogli bismo to osjećanje nazvati nostalgijom za Kairosom, bogom pravog trenutka. To je osjećanje najjače u vremenu poslije kraja (istorije), poslije Sudnjeg dana. Kako ono kaže Kafka: *Mesija će doći onda kada više nikome ne bude bio potreban. On neće doći posljednjeg, doći će najposljednijeg dana.* Mesija zapravo dolazi umjesto Kairosa, to je ustvari drugi dolazak; kad se niste spasili sami, doći će neko da vas spasi, makar u legendi, makar u

drugim jedinicama republikanske vojske bilo 1775 dobrovoljaca iz Jugoslavije, da je u Španiji poginulo njih 595 a kasnije, u Narodnooslobodilačkoj borbi 1941–1945 – 116. Kao i u svemu drugom, podaci su nepotpuni i međusobno se razlikuju, ali istraživanjima onih koji su u ovoj ili onoj meri sačuvani došlo se do zanimljivih podataka. Tako, jugoslovenski dobrovoljci su u Španiju došli iz 24 zemlje: Jugoslavije (421), Francuske (420), Belgije (191), Sovjetskog Saveza (84), Kanade (83), SAD (57), Čehoslovačke (43), Španije (20), Argentine (13), Alžira (11), Austrije (8), Albanije (6), Irana (4), Italije (3), po 2 iz Švajcarske i Urugvaja, po jedan iz Bugarske, Mađarske, Nemačke, Portugalije, Rumunije, Turske, Paname i Afrike; podaci su poznati za 1376 borca. Po starosnoj strukturi, u šestoj deceniji života bio je 21 (1,3 odsto), u petoj 242 (14,5), četvrtoj 667 (40,1), trećoj 367 (22,1), a najmlađi je bio rođen 1922. Na početku rata najviše dobrovoljaca imalo je 26 godina, zatim 31 i 25. Na nacionalnu pripadnost nije se obraćala prevelika pažnja, ali postojeći podaci govore o najvećem broju Hrvata (48 odsto), zatim Slovenaca (23), Srba (18), Crnogoraca (3,2) i Makedonaca (1,5). Jednako nepotpuni podaci kažu da su po političkoj pripadnosti bili komunisti (561), socijaldemokrate (10 odsto), članovi Hrvatske seljačke stranke (8 odsto), anarhisti (4 odsto) a van stranaka gotovo trećina ukupnog broja (457).

Među dobrovoljcima bilo je i 14 žena: 3 doktorke, 2 medicinske sestre, 4 radnice, 2 studentkinje, jedna službenica i dve bez zanimanja. Pet ih je došlo iz Jugoslavije, 4 iz Francuske, 2 iz Čehoslovačke i po jedna iz Alžira, Belgije i Urugvaja. Nisu raspoređivane na front.

Glupo je sa liste mrtvih – a svi su danas mrtvi – izdvajati pojedinačna imena. Važnije je razumeti da su to ljudi, svih četrdesetak hiljada interbrigadista iz celog sveta, koji su se prvi u Evropi oružjem suprotstavili nacizmu i fašizmu, najčešće protiv politike država čiji su građani bili. Španska republika im je 1939. obećala državljanstvo, zato što, po rečima Rafaela Albertija, "zemlju koja vas sahranjuje vi branite"; to obećanje ispunjeno je više od pola veka kasnije – ali je ispunjeno. Jedva šest meseci pošto su preživeli morali da napuste Španiju, izbio je Drugi svetski rat. Nije nikakvo čudo što je ovde 1941. prvu pušku ispalio Žikica Jovanović, ni što su naši španci bili važan deo borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika, ni što su sva četvorica komandanata armija vojske Jugoslavije 1945. bili španski borci, ni što ih je 60 proglašeno narodnim herojima... Oni su prvi otvorenih očiju pogledali u lice neprijatelja i nisu se plašili da mu se suprotstave.

Evo još jedne kratke biografije sa spiska jugoslovenskih španskih boraca. Milojko Teofilović, s nadimkom Mali Srbin, rođen 1914. godine u Vrčinu kod Beograda, mornar, zatekao se u Španiji 1936. Poslednji naš španac umro je 21. aprila 2009. u Kaliforniji, SAD. On je svake godine Udruženju španskih boraca i prijatelja 22. oktobra, na Dan internacionalnih brigada, slao rođendansku tortu. Sada tortu mese sestre Lenka i Kori, ćerke Lazara Udovičkog, španskog borca. ¶

ALEKSANDAR ĆIRIĆ

Konferencija bataljona "Đuro Đaković", Levante 1938.

Koča Popović, poručnik Španske republikanske armije, vrši osmatranje neprijateljskih položaja, 1937.

priči. U posljednjim danima nema odbrane, u posljednjim danima, uoči najposljednijeg, skoro da postoje samo sjećanje i žal. Skoro, jer u tragovima ima još nečeg, u tragovima ponegdje ima života, ali skoro da postoje samo sjećanje i žal. Najposljednijeg dana nestaju i zadnji tragovi života i tada dolazi mesija, ali on više nikom nije potreban. Tada više nikom ništa i ne treba. A moglo je biti drugačije, da se u pravom trenutku radilo drukčije. Otud zapravo dolazi ta ogromna i zapravo, racionalno gledano, nenormalna popularnost fudbala. Fudbal je najbolja metafora takve vizije života. Sve se odlučuje u sekundi, u djeliću sekunde i najčešće nema popravnog ispita. Bilo bi lakše kad bi tako bilo uvijek, odmah bi se znalo da je poraz – poraz, no ovako uvijek ima nade, makar je i ne bili svjesni, nade što spava na dnu Pandorine kutije, u djetinjstvu čovječanstva. Zato riječ Španija tako moćno zvoni. Zato i poruka sa plakata zvuči dvostruko prijeteće. S jedne strane, da, to je ono što prvo pada na pamet: ako sila zla koja sada ubija djecu po Španiji ne bude zaustavljena, kad pobije djecu tamo, krenuće nekamo drugo da ih ubija. S druge pak strane, ako zlo pobijedi, i mi ćemo postati zli; vampiri pobjeđuju tek kada svi postanu vampiri. Ako bude tako, mi ćemo biti ti koji će pobiti vašu djecu.

Borba za slobodu uvijek je zapravo borba za slobodu izbora između dobra i zla. Ako te slobode nema, ako slobode nema, onda je zlo već pobijedilo.

Razgovarajmo o slobodi. Sjećaš li se Španije? ¶

MUHAREM BAZDULJ

Mi smo oni na koje su nas

"Sve što se dešava sa Pozorjem ove godine, od problematične selekcije, preko ostavke uredništva časopisa 'Scena' do istupanja Bosanskog narodnog pozorišta podsjeća na Sterijino pozorje 1992, a to je strašan udarac nama kao generaciji jer se pokazalo da nismo uspjeli da glasamo, rezonujemo, ili uradimo bilo šta izvan matrica koje su naši roditelji i generacije prije njih kreirali za nas..."

Tanja Šljivar je mlada dramska spisateljica. Rođena 1988, odrasla je u Banjaluci, a diplomirala je dramaturgiju na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. Njenu prvu dramu *Pošto pašteta* igraju u beogradskom Ateljeu 212, a njenu drugu dramu, *Grebanje ili Kako se ubila moja baka* igraju u zeničkom Bosanskom narodnom pozorištu. Selektor ovogodišnjeg Sterijinog pozorja, Igor Bojović, uvrstio je njenu dramu *Grebanje ili Kako se ubila moja baka* u selekciju festivala. Dve-tri nedelje pre početka Pozorja, rediteljka predstave Selma Spahić i jedan od producenata predstave Bosansko narodno pozorište u Zenici, odlučili su da povuku predstavu sa festivala u znak protesta zato što Pozorje otvara režiser Emir Kusturica.

Tako je kulturni događaj, Sterijino pozorje, nepotrebno politizovano, a Tanji Šljivar je onemogućeno da učestvuje na jedinom našem festivalu u čijoj osnovi je vrednovanje domaćeg dramskog teksta.

Ovo je prvi intervju Tanje Šljivar o tome.

"VREME": Šta mislite o politizovanju kulture?

TANJA ŠLJIVAR: Da je neminovno. Ja sam do sada radila isključivo u okviru institucionalnih pozorišta u Bosni i Srbiji, i kako se ona većim dijelom finansiraju iz državnih budžeta, depolitizovano djelovanje unutar njih je nemoguće. I van institucija situacija je slična, jer se razna umjetnička udruženja i kolektivi finansiraju iz fondova koji opet imaju svoje političke zahtjeve. Ne postoji segment umjetničkog djelovanja koji na neki način nije uslovljen cenzurom, počevši od autocenzure, pa sve do onoga što nazivate politizovanjem kulture. Performans Maje Pelević i Milana Markovića *Oni žive* dobar je pokazatelj stvarnog stanja u kulturi

Fotografije: M. Milenković

roditelji upozoravali

u Srbiji. Još jedan vid politizovanja kulture je zahtjev za političkom korektnošću. Rajner Fasbinder je u jednom intervjuu, na primjer, na pitanje kakav je njegov stvaran odnos prema radničkoj klasi, odgovorio – seksualni, a devedeset devet posto umjetnika u Srbiji danas bi na ovo pitanje pričalo o divljoj privatizaciji, zatvaranju fabrika, nezaposlenosti, a onda bi se napilo u krugu dvojke, što sve zajedno nikako ne bi pomoglo radnicima.

Da li se osećate oštećeni zbog diskvalifikovanja vašeg teksta sa Pozorja?

Mislim da je oštećeno pogrešan pridjev. Ovo nije sudski proces, niti ja imam neke tragove po tijelu od toga, ali nakon što sam dvije godine zaredom imala praizvedbe dramskih tekstova na scenama u Srbiji, smatrala sam da je sasvim u redu da predstava u režiji Snežane Trišić *Pošto pašteta*, kao i predstava u režiji Selme Spahić *Grebanje ili Kako se ubila moja baka*, budu izvedene i na ovom najznačajnijem festivalu domaće drame i pozorišta, koji bi, između ostalog, trebalo da ima akcenat na praizvedbama.

Ovaj slučaj posredno priča i o stavu da pisac, onog momenta kad završi tekst, nema uticaja na tok života svog dela. Da li su vas rediteljka i Bosansko narodno pozorište iz Zenice konsultovali pre nego što su doneli odluku kakvu su doneli?

Mislim da je irelevantno da li su me konsultovali ili ne. Formalno-pravno vlasnici predstave su koproducenti Bosansko narodno pozorište iz Zenice, Hartefakt fond iz Beograda i Bitef teatar iz Beograda, te samo oni mogu da donesu odluku o povlačenju predstave iz programa bilo kog festivala, pa je rediteljka Selma Spahić odluku donijela u svoje ime, a Bosansko narodno je tek dvije sedmice pred

Politički je odabir Emira Kusturice da otvori Pozorje, politička je i ovogodišnja selekcija Pozorja, politička je i odluka Selme Spahić da na Pozorju ne učestvuje, politički je i ovaj moj intervju"

prikazivanje predstave na festivalu u ime dijela ansambla Selminu odluku i podržalo. Ono što je zapravo problematično je samo saopštavanje i dalji plasman ovih vijesti, jer ni Selma Spahić u svom pismu redakciji, niti Bosansko narodno pozorište u svom obrazloženju nisu naveli moje ime, kao ime autorke teksta *Grebanje*, što mnogo govori o položaju dramskih pisaca i spisateljica u regionu danas. To nas vodi u situaciju gdje godišnje imamo oko tridesetak ljudi u Srbiji i desetak u Bosni koji se na različitim dramskim akademijama školuju da budu dramaturzi i dramski pisci, i koje u budućnosti čeka ozbiljno propitivanje njihove autorske pozicije. Moj identitet dramske spisateljice, koji je do sad bio jedini koji nikada nisam preispitivala, ovim postupkom je suštinski doveden u pitanje jer sam ostala nevidljiva u ovom slučaju, koji me se i te kako ticao.

Šta mislite o stavu Selme Spahić da izborom Emira Kusturice da otvori Pozorje ovaj festival "pristaje na nacionalističku retoriku i daje joj legitimitet"?

Istupanjem iz selekcije, društveni sistem u kojem svi participiramo, htjeli to ili ne, postao je još očiglednije podijeljen na dva ekstrema. Selmu su zbog njenog stava da predstavu ne treba igrati na Pozorju sasvim sigurno podržali njeni neistomišljenici, nacionalisti u Bosni, mene će zbog mog stava da predstavu treba igrati na Pozorju, podržati moji neistomišljenici, nacionalisti u Srbiji, što je ako uzmemo u obzir inicijalne razloge naše saradnje kao i temu naše predstave, tužno i strašno. Ako sam ja napisala tekst u kojem postoji rečenica "Srbinu, kad se rodi dijete sa zelenim očima, ne zna bi li gled'o il' vadio", ako u toj predstavi djeca koja u Bosni, u Banjaluci 2000. godine imaju deset godina, na školskoj priredbi pjevaju pjesmu "Oj Srbijo", onda mislim da je izvođenje tog teksta na festivalu jača poruka i poštenija borba protiv nacionalističke retorike nego istupanje i igranje predstave na matičnoj sceni u Zenici, gdje će da je vidi dvadeset ljudi po izvođenju.

U pismu koje je BNP uputio Pozorju piše da "teatar danas nužno mora da zna da se nosi sa svojom društvenom odgovornošću", kao i da su "pozorišne daske katedra sa koje treba govoriti o tom problemu i skretati pažnju na klerofašističku ideologiju koja se podmuklo uvukla u sve naše bukvare, čitanke i udžbenike".

Upravo istupanjem BNP-a iz selekcije, niko na festivalu neće progovoriti o tom problemu. Društveno odgovorno bilo bi da se predstava izvela. Sve što se dešava sa Pozorjem ove godine, od problematične selekcije, preko ostavke uredništva časopisa "Scena", do istupanja BNP-a, podsjeća na Sterijino pozorje 1992, a to je strašan udarac nama kao generaciji jer se »

Bosna je tužna zemlja, i to traje i traje i traje. *Grebanje* je generacijska predstava, jer najveći dio autorskog tima nije stariji od trideset godina. Ako je mi nismo uspjeli odigrati u drugoj državi i pokazati naš jasan stav, sumnjam da će i za dvadeset godina išta biti drugačije, kao što je i danas malo šta drugačije od 1992. To nisu devedesete, to je mnogo dublje, strašnije i iracionalnije od toga

pokazalo da nismo uspjeli da glasamo, rezonujemo, ili uradimo bilo šta izvan matrica koje su naši roditelji i generacije prije njih kreirali za nas.

Kako definišete društveno-angažovani teatar? Koja su njegova sredstva?

Sva umjetnost, kao i svaki oblik pozorišta, na izvjestan način je društveno angažovan samim tim što nastaje u određenom društvu, što su njegovi autori i autorke sudionici u društvu i što je njegova publika takođe dio tog društva. Društveno angažovan teatar je onaj koji poziva na odgovornost i reakciju, poput posljednje scene Frljićeve predstave *Zoran Đinđić*, scene povraćanja po srpskoj zastavi. U Selminom obrazloženju u kom ona kaže da je njena odluka etička i umjetnička, a ne politička, leži opasnost od sugerisanja lažne dihotomije u kojoj su umjetnost i politika odvojeni. Iz toga izgleda kao da se politikom bave Srbi nacionalisti na Pozorju (na kom ove godine sa predstavama učestvuju reditelji Janežič, Frljić, Lolić, Liješević i Mladenović), a umjetnošću, koju im ne želimo pokazati, se bavili smo mi u Bosni. Najparadoksalnije je što mi jesmo pravili političku predstavu. Politički je odabir Emira Kusturice da otvori Pozorje, politička je i ovogodišnja selekcija Pozorja, politička je i Selmina odluka, politički je i ovaj moj intervju.

U drami *Grebanje* pričate i o dejstvu devedesetih na decu koja ih nisu iskusila. Da li je i neučestvovanje BNP-a posledica tog vremena?

Istupanje nije posljedica isključivo devedesetih godina. Bosna je tužna zemlja, i to traje i traje i traje. *Grebanje* je generacijska predstava, jer najveći dio autorskog tima nije stariji od trideset godina. Ako je mi nismo uspjeli odigrati u drugoj državi i pokazati naš jasan stav, sumnjam da će i za dvadeset godina išta biti drugačije, kao što je i danas malo šta drugačije od 1992. To nisu devedesete, to je mnogo dublje, strašnije i iracionalnije od toga.

Život današnjih mladih, ljudi vaše generacije i mlađih, kolateralna je šteta ubeđenja iz devedesetih. Pa ipak, čini se da oni slede svoje roditelje. Kako to komentarišete?

Mnogo sam razmišljala, pisala i govorila o tome, pa i dalje nisam sigurna kako da odgovorim na ovo pitanje. Nezadovoljstvo mladih je sasvim razumljivo, jer niti imamo posla, niti volje i mogućnosti da ga nađemo, niti imamo ideju kako da provedemo dan osim da popijemo pivo u parku, razbijemo neki bilbord, prevrnemo trolejbus, postavimo fotku na fejsbuk, istučemo pedera i Ciganina, pa kod mame da nam opere veš i skuva ručak, i onda sutra opet sve ispočetka. Mislim da mladima kao grupi neće biti bolje, samo određeni pojedinci će, zaslugama ili srećnim spletom okolnosti, proći bolje nego drugi i nego sopstveni roditelji. Ali tako je to, valjda, u svakoj generaciji.

Tekstovi mladih autora nisu česta pojava na pozorišnom repertoaru. Vaše obe drame spadaju u tu malobrojnu grupu, sigurno ne samo zato što ste imali sreće. Kako je došlo do saradnje sa Ateljeom 212 i sa BNP-om?

Obe drame su moji ispitni radovi, napisane na trećoj i četvrtoj godini studija dramaturgije na FDU u Beogradu, pa su na preporuke profesora koji su mi bili mentori na komadima, Boška Milina i Biljane Srbljanović, objavljeni u časopisima "Scena" i "Teatron". Tadašnji upravnik Ateljea 212 Kokan Mladenović je, zajedno sa rediteljkom Snežanom Trišić, tragao za neizvedenim savremenim domaćim komadom koji bi se uklopio u koncept sezone *Utopija*, pa su oboje moj tekst nakon objavljivanja u "Sceni" pročitali i odlučili se za njega. *Grebanje* sam pisala kada sam već potpisala ugovor sa "Ateljeom", pa je to bilo i olakšanje i muka u isto vrijeme, a Biljana Srbljanović je mislila da bi bila dobra ideja da nezavisni regionalni fond Hartefakt sa nekim bosanskim pozorištem

koproducira moju dramu u Selminoj režiji. Selmi, kao i upravi BNP-a, komad se takođe dopao i tako je došlo do saradnje. Jako sam zadovoljna i režijama i glumačkim izvedbama u obe predstave i uživam da ih iznova gledam, jer se iz izvođenja u izvođenje mijenjaju i iznenađuju me.

Na beogradsku pozorišnu scenu uneli ste bosanske boje, što se kritičarima, a pre svega publici, naročito dopalo. Da li u tome prepoznajete nostalgiju za vremenom kad smo svi bili zajedno?

Ne. U nekim reakcijama publike prepoznajem smijanje drugom i drugačijem, i smatram da publika u Srbiji lakše podnosi da im se pričaju neke tamo priče o nekim tamo ljudima u Bosni devedesetih, nego o njima samima. Postoje i druge, ljepše reakcije, kao kada smo Snežana Trišić i ja učestvovale u *Školi za publiku*, koju je u okviru "Mucijevih dana", prošle godine, organizovao Atelje 212, gdje je na primjeru naše predstave o različitim aspektima nastanka pozorišne predstave, kroz predavanja o scenografiji, dramaturgiji, režiji, učilo dvadesetak polaznika. Kada su ljudi sa istinskim uzbuđenjem pričali šta su sve osjetili tokom gledanja predstave, bio je to jedan od najljepših trenutaka u mojoj karijeri jer, na primjer, neki ljudi sa kojima sam bila jako bliska u vrijeme dok sam pisala komad nikada nisu došli da vide predstavu, a neko nepoznat je prepoznao nešto sebi blisko u onom što sam napisala, i to je bilo dragocjeno i utješno, i činilo se da nekako umjetnost ima smisla. Jugonostalgija, iako naoko paradoksalno, danas je najviše zastupljena u mojoj generaciji koja ni nema sjećanja na život u zajedničkoj državi i to je naša politička izjava, bijeg u lijevo, utopija o boljem društvu o kojem su nam pričali oni koji su ga srušili.

Da li u vašim tekstovima ima autobiografskih detalja?

Naravno, ali mislim da ih ima u manjoj mjeri nego što to čitaoci mojih drama ili gledaoci predstava, a naročito oni koji me poznaju, mogu da pomisle. Ja sam odrasla u Bosni devedesetih, i gotovo da ništa drugo u životu osim tog odrastanja i nemam, pa o tome i pišem.

Predstava *Pošto pašteta*, između ostalog, priča o neuzvraćenoj i nedostižnoj ljubavi mesara prema manekenki, ljubavi zbog koje, baš zato što se nije desila, on zida budistički hram, a ona karijeru kako bi zauvek pobegla iz zabiti. Da li ćete i vi zahvaljujući nelagodnom događaju s *Grebanjem* uspeti da dostignete nešto pozitivno kao što su uspeli junaci vaše prve predstave?

Počela sam da pišem novi komad radnog naslova *Mi smo oni na koje su nas roditelji upozoravali* i nadam se da ću tokom ljeta da ga konačno i završim.

U jednom intervjuu nagovestili ste odlazak u Evropu nakon master studija. Da li još o tome razmišljate?

Dobila sam stipendiju za master studije u Njemačkoj, gdje zapravo i odlazim za par dana, a u procesu sam prijavljivanja na fakultete. Voljela bih da upišem interdisciplinarni master studij na Institutu za primijenjene pozorišne studije u Gisenu, čiji je direktor Hajner Gebels. ¶

SONJA ĆIRIĆ

U potrazi za iskrenošću

“Današnja muzika se uglavnom svodi na nastojanje da se udovolji zahtevima ‘komercijalnog’. U svemu tome ima manje srca nego u muzici koju su nekada stvarali Porodica Karter i njihovi savremenici. O njima govori moj strip”

Jedan od zanimljivijih predstavnika strip scene Sijetla, Dejvid Laski (David Lasky), krajem maja i početkom juna je “gostujući umetnik” pančevačkog alternativnog prostora “Elektrika”. Posle otvaranja izložbe u krajnje netipičnom ambijentu, Holu gradske uprave u Pančevu (dakle, u javnom prostoru, kroz koji prodefiluje priličan broj građana, neko zbog administrativnih potreba, a često i mladenci tokom venčanja, itd.), Laski će svoj rad putem serije slajdova predstaviti 1. juna u “Elektrici”, tokom festivala nesvrstanog stripa Novo doba. Festival se održava na različitim lokacijama u Beogradu i Pančevu. Dejvid Laski je u Srbiju stigao posle objavljivanja veoma zapažene strip knjige *Porodica Karter – Ne zaboravi ovu pesmu*, u izdanju renomirane izdavačke kuće “Ejbrams”. Iako u novije vreme objavljuju i odabrane stripove, “Ejbrams” su, od poslератnog perioda do danas, poznati po katalogu ilustrovanih knjiga iz različitih oblasti umetnosti i dizajna. Strip koji je Laski kreirao u saradnji sa scenaristom Frenkom M. Jangom, govori o prvim megazvezdama kantri muzike, koji su nastupali pod imenom Porodica Karter, zapravo ljudima sa sela, koji su prodavali milionske tiraže ploča u periodu između 1927. i 1944. godine, sve dok nisu odlučili da jednostavno napuste svet estrade (tada još uvek u začetku), kada im je to dojadilo.

“VREME”: Za početak, možeš li nam nešto reći o reakcijama na strip o Porodici Karter, delu koje je nastajalo tokom čitavih desetak godina?

DEJVID LASKI: Knjiga je naišla na veoma dobre reakcije. Neki od prijatelja su nam rekli da ih je čitanje završnog dela dovelo do suza, što je za mene ipak bilo prilično iznenađenje. Robert Kramb mi je rekao da crteži dobro izgledaju, ali da su slova suviše sitno ispisana (smeh). Mislim da je njegova zamerka na mestu.

Porodica Karter ima divan, iskren pristup muzici, što mi se od početka činilo nekako bliskim. Mislim da su oni živeli u skladu sa stvarnim svetom, zato što dolaze iz stare tradicije sviranja muzike u kućnom ambijentu i u crkvi, i na nastupima koji su bili predviđeni za lokalnu zajednicu. Oni su počeli da se time bave bez namere da svoju muziku objavljuju na pločama ili da im to bude zanimanje, svirali su uglavnom za malobrojnu lokalnu publiku, kao što su to radili brojni muzičari iz naroda, generacijama pre njih. Razlika je u tome što su se oni pojavili u trenutku kada je tehnologija za snimanje i umnožavanje zvuka postala raspoloživa. Takođe, oni su bili veoma daroviti. Na kraju, sve je dovelo do toga da je tradicionalna muzika, nastala u devetnaestom veku, ili možda i ranije, recimo u sedamnaestom za sva vremena zabeležena u dvadesetom i umnožena na nosačima zvuka.

Pa ipak, Porodica Karter je u dobroj meri zaboravljena u Americi. Frenk Jang i ja često dolazimo u priliku da objašnjavamo ljudima ko su oni bili, kada govorimo o ovoj knjizi. Najlakše to objašnjavamo tako što spomenemo ženu Džonija Keša, Džun Karter. Njena majka bila je Mejbel Karter, gitarski virtuoz Porodice Karter. Nedovoljno je poznato da je Porodica Karter značajno uticala na Vudija Gatrija – on je ponekad samo smišljao drugačiji tekst koristeći njihove melodije. Vudi Gatri je bio značajan folk muzičar, koji je izvršio ogroman uticaj na Boba Dilana.

Dakle, Porodica Karter je bila aktivna u vremenu pre nego što su bila uopšte i formirana pravila šoubiznisa. Možeš li to da uporediš sa onim što nam se danas nudi u produkciji popularne muzike?

Današnja muzika se uglavnom svodi na nastojanje da se udovolji zahtevima “komercijalnog”. U svemu tome ima manje srca nego u muzici koju su stvarali Porodica Karter i njihovi savremenici. Karterovi su bili zemljoradnici, koji su se muzikom bavili iz čistog zadovoljstva, a ispostavilo se da su manje-više slučajno došli u priliku i da to sve zabeleže na snimcima.

Neke od strip storija koje si objavio u časopisima zapravo su autobiografske. Šta te je privuklo ka toj vrsti izražavanja?

Pokušavao sam da sebi postavim izazov da kreiram što više različitih tipova stripa. Tako sam došao i do autobiografskog stripa, prepričavajući situacije koje su mi se zaista desile. Dopada mi se što takav materijal uvek zrači iskrenošću. Ukoliko crtam biografiju Pikasa ili Porodice Karter, ja zapravo ne znam šta se sve dešavalo u nekim situacijama, ali u autobiografskoj priči crtam scene koje su mi se zaista dogodile, postavljajući pred čitaoca delić vlastitog iskustva. Jedna od mogućnosti je da se na taj način stekne dublji uvid u živote drugih ljudi, i možda nam to pomaže da shvatimo da nismo usamljeni, već da delimo zajedničke probleme i interese, čak i ako često izbegavamo da o tome govorimo sa drugima. ¶

SAŠA RAKEZIĆ

Koncerti

Pokisao, ali pobednik

***Đorđe Balašević*, 24. V**
Kalemegdan, Beograd

Foto: A. Anđić

Prethodni vikend u glavnom gradu Srbije uokvirila su dva velika koncerta – sasvim različita, ali povezana istim poprištem, organizatorom i regionalnom privlačnošću. Lokalitet im je istorijski (bojno polje = turski: kale megdan), u Donjem gradu podno lepo osvetljene tvrđave. Napravila ih je produkcija Avalon (osn. '93) iz Makedonije, poslednjih godina vodeća i u regionu, posebno za gostovanja zvezda svetske rok-scene u zoni Skoplje-Sofija-Bukurešt-Zagreb; tako je punila i Beogradsku arenu (Bob Dilan itd.), a dosad posebno zapamćena po odjavnom koncertu Ejmi Vajnhaus, takođe između zidina i Dunava.

Kakogod prigovarali, Đorđa Balaševića ne možete istisnuti iz šačice najkvalitetnijih kantautora Balkana, a najpopularniji ostaje nepobitno. Nakon gotovo 150 koncerata u Sava centru, početkom ovog milenijuma i u Beogradu se otisnuo u druge prostore; pre nekih godinu dana završio je neformalni, mesečni kamerni serijal "Kalendar mog detinjstva" u pozorištu Madlenianum u Zemunu (ugođaj većeg kluba, samo klavirska pratnja, *Vreme* 1113). A malo posle napunjenih 35 godina karijere, i nekoliko dana stariji od 60 sopstvenih, stigao je i na svoj prvi koncert pod otvorenim nebom u Beogradu, ujedno glavnogradsku premijeru njegovog aktuelnog pratećeg sastava Panonska mornarica.

I Đole je 2012. nove pesme počeo (osim uživo) da pušta u promet na internet-kašičicu, pa je ovaj koncert naslovljen jednom od njih – *Osmeh se vratio u grad*. Čak se i na TV pojavljivao, probrano i efektno; malo oglašavanja, taljige s jedrima tek da se vide, i ulaznice (1990-3200 d.) se razgrabljuju. Odlično organizovani prilazi i obezbeđenje kakvi i priliče arheo-parku između bedema beogradske tvrđave i ušća Save, pa se s lakoćom okupilo oko 30.000 posetilaca, one vrste kojoj pun mesec obasjava romantičnu a ne tamnu stranu. Dosad najveći Balaševićev nastup u Srbiji imao je sve izglede da bude besprekorno prijatan, samo da je ostala na snazi ona fraza *pod vedrim nebom*. Znalački postavljena pozornica – kao što je isti organizator uradio i unutar te tvrđave za Simply Red 2009 – omogućila je ušuškani osećaj, a Đorđe Balašević Big Band bez zatezanja krenuo je nižući uglavnom hitove s majstorovih singlova i ranih albuma (kasnih 70-ih), protkane ponekom retko izvođenom tačkom njegovog bogatog opusa (*Citron pesma*).

A onda je maj 2013 – varljiv da bi i Koljčickog zamajao – naglo naoblačio Mesec i izbušio nebo kontra svim prognozama, pa se plaha prolećna kiša u navratima goropadila u letnje pljuskove, nanošene olujnim vetrom baš iz Pokrajine. Verna i vatrena publika je zbijala redove i cvetala kišobrane, s par varljivih intervala za uklanjanje tog neobičnog mozaika, čak je i Đole prestao da se šali glede padavina, i skratio svoje monologe. Program se pouzdano odvijao dalje, i u 4-i-kusur sata svako je mogao da izabere vrhunac po svom ćefu, meni recimo završnica neformalnog kantri-bloka s *Čovek za koga se udala Buba Erdeljan*. Ipak, ono što je dobro za poljoprivredu i Vojvodinu, umanjilo je i doživljaje na Kalemegdanu, pa ni izuzetno ozvučenje nije uvek najbolje opsluživalo 20-ak članova posade Panonske mornarice (uz postavu uobičajenu za pop/rok, tamburaši i drugi žičani akustični itd.), te ostavilo donekle pokisao utisak o raskošnim novim aranžmanima (npr. *Olivera*)

Niti je odronjavio papirni brodić oslikan u scenografiji, niť su za kulminaciju nedostajali oni u međuvremenu odliveni; a prisutni sigurno nisu zažalili što to veče ne ostadoše na suvom (Satriani, i Ring Ring festival). Štaviše, u inat preovlađujućem '...ali šteta zbog pljuska' ostatka sveta, zagriženi će ovaj izuzetan događaj veličati sve više kako vreme prolazi. Nije prvi put da provala oblaka pretvori pesak obožavanja u cement odanosti. ¶

DRAGAN KREMER

Nemačka: 150 godina Socijaldemokratske partije

SOCIJALDEMOK ŠTA TO BEŠE

Foto: REUTERS

Nemački drugovi i uvaženi gosti prisećali su se slavnih dana Socijaldemokratske partije kao kičme nemačke demokratije, istorijske borbe za ljudska i socijalna prava, za humanu radnu nedelju, za ženska prava. Oživljavali su duhove Ferdinanda Lasala, Augusta Bebela, Fridriha Eberta, Vilija Branta, Helmuta Šmita... Sećali su se i Vilhelma Libknehta i njegovog sina Karla, Roze Luksemburg... Ali na staroj slavi se ne dobijaju izbori. Četiri meseca pred parlamentarne izbore u Nemačkoj socijaldemokrate nisu dale odgovor na pitanja: zašto bledi socijaldemokratska ideja i koja je njena uloga danas

RATIJA –

LICA SOCIJALDEMOKRATIJE: Izazivač Angele Merkel Per Štajnbrik, Vili Brant, Helmut Šmit i Gerhard Šreder

Dve decenije otkad socijaldemokratske partije bezuspešno tragaju za novim identitetom, četiri meseca pre parlamentarnih izbora u Nemačkoj, Socijaldemokratska partija Nemačke (SPD) prošle nedelje slavila je samu sebe: 23. maja pre 150 godina SPD je osnovan u Lajpcigu. U mestu njenog rođenja slavi se istorija nemačke, a samim tim i evropske socijaldemokratije. Podseća se na borbu za slobodu, za mir, za demokratiju i socijalnu pravdu. Na staru slavu. Sviraju se stare socijaldemokratske pesme, upliće se i melodija *Marseljeze*. Ali, novih ideja nema.

Oko 1600 gostiju iz osamdeset zemalja prisustvuje rođendanu "stare tetke", kako neki od milošte zovu SPD. U prvim redovima sedi socijalistički predsednik Francuske Fransoa Oland, pored njega još devet šefova evropskih država i vlada, tridesetak predsedavajućih socijaldemokratskih i socijalističkih partija i američkih demokrata. Tu je predsednik Nemačke Joahim Gauk. Tu su nekadašnji socijaldemokratski kancelari Helmut Šmit i Gerhard Šreder. Predsednik Evropskog parlamenta Martin Šulc. Među socijaldemokratama i socijalistima sede i predstavnici iz Burme, iračkog Kurdistana i Meksika. Negde u glavnoj sali lajpcišKog Gevandhausa sedi i Boris Tadić, bivši predsednik Srbije i počasni predsednik Demokratske stranke, partije koja je na papiru socijaldemokratska i članica Socijalističke internacionale.

NEPOKORNI GLAS DEMOKRATIJE

Komešanje nastaje kada se pojavljuje sadašnja kancelarka Angela Merkel. Njeno prisustvo na proslavi stopedesetgodišnjice ljutih političkih protivnika nije se samo po sebi podrazumevalo. U autorskom tekstu objavljenom u "Lajpciškim narodnim novinama" Merkelova je SPD-u odala priznanje kao "borbenom i nepokornom glasu demokratije u Nemačkoj". U svečanoj sali kancelarka se rukuje sa svojim socijaldemokratskim izazivačem Perom Štajnbrikom. Čestita mu na jubileju njegove partije. Kada se svečanost završi, okomiće se ponovo jedno na drugo. Ne preterano, jer ni velika koalicija posle izbora nije isključena.

I predsednik Nemačke, formalno vanstranačka ličnost, nekada evangelistički sveštenik Gauk, veliča nemačke socijaldemokrate: "SPD se umesto za revoluciju opredelio za reforme." Tako se ova partija upustila u mukotrpnu borbu da korak po korak poboljšava život ljudi, "umesto da proklamuje utopističke ciljeve negde u daljini". Pohvala socijaldemokratije, šamar za sve levlje od toga.

Atmosfera je nabijena emocijama. Ponosom. Ponekome se vidi i suza u oku, dok se priča o istorijskoj borbi SPD-a za ljudska i socijalna prava, za humanu radnu nedelju, za ženska prava. I šef partije Zigmar Gabriel za govornicom nekoliko puta vadi maramicu iz džepa, očigledno dirnut slavnim danima kojih se priseća, ponosan što je na čelu takve partije. Obraćajući se Olandu, bez šmrktanja govori o tesnoj vezi nemačkih socijaldemokrata i francuskih socijalista. Obe partije su dale svoj doprinos integraciji Evrope, priča Gabriel. Istovremeno kritikuje »

politiku nemačke savezne vlade i kancelarke Angele Merkel: "Za banke se izdvajaju stotine milijardi evra, a mere koje se preduzimaju za suzbijanje nezaposlenosti među mladima u poređenju s tim izgledaju kao homeopatske doze." Ipak se SPD nalazi u predizbornoj kampanji. Merkelova kao primerena gošća na slavlju protivnika sve to mirno sluša neprekidno se smeškajući.

I nema razloga za preteranu brigu. Sa oko 29 odsto podrške SPD trenutno debelo zaostaje za njenom Hrišćansko-demokratskom partijom (CDU) i vlasti može da se nada samo u koaliciji sa Zelenom partijom. Ili u velikoj koaliciji. O koaliciji sa Levom partijom, naslednicom istočnonemačke komunističke partije, u SPD-u ni ne razmišljaju. Neke to podseća na istorijske događaje u vezi sa Rozom Luksemburg, na Vajmarsku republiku, kada je socijaldemokratama bilo važnije da se obračunaju sa komunistima, nego sa nacionalsocijalistima. Uslovno rečeno, naravno, jer CDU za socijaldemokratskim rivalima danas ne zaostaje u parolama o neophodnosti socijalne pravde i ravnopravnosti među ljudima u državi blagostanja. Bliži primer su vanredni izbori 2005, posle kojih je predvodeći veliku koaliciju zavladala Angela Merkel. Ni tada SPD nije hteo ni da čuje za bivše komuniste koji su ušli u savezni parlament.

"SPD sigurno nije uradio sve ispravno u svojoj istoriji, ali nikada nije učinio ništa zbog čega bismo morali toliko da se stidimo da bismo promenili svoje ime", kaže Gabriel. Posle gromoglasnog aplauza nastavlja: "SPD je, pošto ju je Ferdinand Lasal osnovao u Lajpcigu, postala kičma nemačke demokratije (...), demokratska konstanta nemačke istorije."

Kolumnista austrijskog socijal-demokratskog dnevnog lista "Standard", Paul Lendvaj, piše da su "prekomerne pohvale i iskazivanje razumevanja" za SPD nekako zvučale kao oproštaj od nekog "dragog pokojnika". Na staroj slavi se ne dobijaju izbori.

A "slavna" istorija socijaldemokratije u Nemačkoj jeste istovremeno i istorija evropskih radničkih pokreta. Ideja socijaldemokratije je već dugo u defanzivi. Izbledela je linija koja je socijaldemokrate razdvajala od konzervativnih, demohrišćanskih partija. Mnogi nezadovoljni članovi i birači traže povratak na socijaldemokratske korene, manje kompromisa, više borbe za radnička prava. Veća prava za zaposlene, manja za poslodavce. U nedostatku novih pobeda, i bez vizije za budućnost, drugarice i drugovi u Lajpcigu se pre svega prisećaju kako je sve počelo.

POČECI I RAZLAZ: Fridrih Ebert (1871-1925), predsedavajući socijaldemokrata i predsednik Vajmarske republike, Konrad Adenauer (1876-1967), kao gradonačelnik Kelna a od 1949-1963. prvi kancelar Savezne Republike Nemačke (gore), i najbolji Marksovi učenici Karl Libkneht (1871-1919) i Roza Luksemburg (1871-1919)

NEPOUZDANI PRIJATELJ I RADNIČKI CAR

Karl Marks i Fridrih Engels su 1847. osnovali "Savez komunista" promenivši ime "Saveza pravednika" Vilhelma Vajtlinga, a Marks je 1848. kao program te stranke objavio "Komunistički manifest", koji se smatra prvim i osnovnim aktom levih partija. Ubrzo posle toga Marks i Engels su morali da se presele u Francusku, a zatim u Englesku, da ne bi bili uhapšeni.

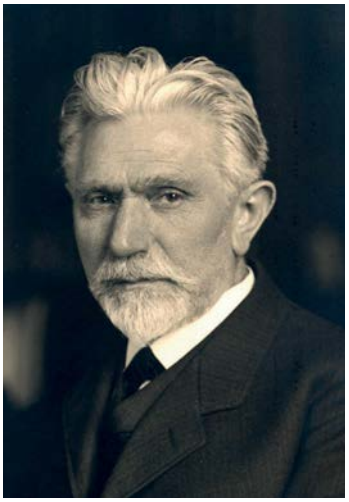
U Nemačkoj su ostavili Ferdinanda Lasala, koji je 23. maja 1863. u Lajpcigu osnovao Opšte nemačko radničko udruženje (*Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein* – ADAV) i taj datum se proslavlja kao rođendan socijaldemokratije. Jer, Lasal se ubrzo po nekim bitnim pitanjima razišao sa svojim učiteljima. Svoje udruženje zasnovao je na principu zadružne organizacije i prihvatao je prusku, nacionalnu orijentaciju. U tom smislu je pregovarao sa kancelarom Bizmarkom, dok su se Marks i Engels zalagali za borbu protiv države u svakom pogledu i shodno tome za internacionalizam, za ujedinjene proletere svih zemalja. Kad je Lasal 1864. poginuo u dvoboju do koga je došlo zbog jedne ljubavne afere, Engels je pisao Marksu: "Bio nam je nepouzdani prijatelj, ali neka je lično, literarno, naučno bio štogod je bio, politički je sigurno bio jedan

od najznačajnijih momaka u Nemačkoj."

Potom je August Bebel sa Vilhelmom Libknehtom 1869. osnovao Socijalističku radničku partiju, koja je bila "levlja", bliža Marksu, od ADAV-a, ali je 1875. uspeo da fuzioniše te dve stranke u "Socijalističku radničku partiju Nemačke". Nazvali su ga "radničkim carem". Uspeo je da socijaliste uvede u parlament, ali uz opasku: "Ja sam, gospodo, kao što svi znate, odlučan protivnik sistema, borim se protiv njega svim sredstvima koja mi stoje na raspolaganju i ne vidim drugačiji spas za narod, nego da se taj sistem pobedi i razbije." Tu borbu je, međutim, tražio i vodio unutar samog sistema, parlamentarnim sredstvima. Postavio je suštinsku granicu između komunista i anarhista na jednoj i socijaldemokrata na drugoj strani.

Kada je Tito u leto 1974. godine posetio kancelara Helmuta Šmita na zidu njegovog kabineta visio je Bebelov portret. Tito je prokomentarisao nešto o Bebelu, Šmit odgovorio, pa je susret započeo razgovorom o istoriji radničkih pokreta i različitim putevima kojim su krenuli. Putem "promene sistema", ili pak njegovog rušenja, putem revolucije.

OSNIVAČI SPD: Ferdinand Lasal (1825-1864), August Bebel (1840-1913); mladi Gerhard Šreder, Vili Brant i Ginter Gras (dole)

KO JE KOGA IZDAO

Socijaldemokratska frakcija u nemačkom imperijalnom parlamentu je avgusta 1914. glasala zajedno sa svima ostalima za takozvane "ratne kredite", odnosno za rat. Karl Libkneht je sa još nekolicinom istomišljenika zapravo bio protiv toga, ali se pokorio partijskoj liniji, pa je u plenumu takođe glasao za predlog vlade. Posle toga je nezadovoljan zajedno sa Rozom Luksemburg 1915. godine osnovao "Grupu Spartak", koja će se 1918. i formalno odvojiti od socijaldemokrata i preimenovati u "Savez Spartak" (*Spartakusbund*), što je bio začetak Komunističke partije Nemačke i definitivno obeležio razdor u nemačkom radničkom pokretu. Od početka 1919. "spartakisti" se i formalno utapaju u KP Nemačke.

Pošto je posle poraza nemački car Vilhelm II dao ostavku, socijaldemokrata Filip Šajdeman je samoinicijativno izašao na balkon parlamenta i objavio da će član SPD-a Fridrih Ebert sastaviti "radničku vladu". Pretekao je Libknehta, koji je samo sat kasnije u berlinskom parku Tirgarten proklamovao "Slobodnu socijalističku republiku Nemačku". Vojska se nije predavala, pa su 15. januara 1919. oficiri gardijskog puka ubili Rozu Luksemburg i Karla Libknehta i njihove leševe bacili u kanal. Vojni sud je oslobodio ubice, a novi socijaldemokratski ministar odbrane, Gustav Noske, potpisao je tu odluku.

Kratko i pojednostavljeno rečeno: iz borbe socijaldemokrata i komunista kao pobednik će 1933. godine izaći "Nemačka socijalistička radnička partija" (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* – NSDAP) na čije je čelo dospeo austrijski moler, kaplar u Prvom svetskom ratu, Adolf Hitler. Socijaldemokrate su tada smatrale da je borba protiv komunista važnija od borbe protiv nacista, koje dosta dugo nisu shvatili ozbiljno. Komunisti su izašli sa parolom: *Wer hat uns verraten? Sozialdemokaten!* ("Ko nas je izdao? Socijaldemokrate!") Na nacističkim gubilištima i u koncentracionim logorima su se ponovo sreli. Bila je to neslavna, ispostaviće se pogubna epizoda u istoriji nemačke socijaldemokratije.

VILI BRANT

Posle Drugog svetskog rata Kurt Šumaher, koji je već 1933. zatvoren u koncentracioni logor, a preživeo kao težak invalid, izabran je na čelo SPD-a i postao ozbiljna konkurencija prvom, konzervativnom predsedniku vlade zapadne, Savezne Republike Nemačke, Konradu Adenaueru. Posle njega je partiju preuzeo simpatični, ali bezlični Erih Olenhauer. U istočnoj Demokratskoj Republici Nemačkoj Socijaldemokratska partija je prisiljena da se sa komunistima ujedini u Jedinstvenu socijalističku partiju Nemačke (SED – *Sozialistische Einheitspartei Deutschlands*).

Iz Norveške, gde se protiv fašizma borio kao partizan, u uniformi norveškog majora, vratio se i Herbert Ernst Karl Fram, rođen kao vanbračno dete u Libeku, koji je u »

ilegali uzeo pseudonim Vili Brant. U prvo vreme bio je oficir za medije norveške vojne misije u Berlinu. Pre bekstva u Skandinaviju bio je član raznih levih ogranaka socijalista. Pristupio je Socijaldemokratskoj partiji i 1948. ponovo uzeo nemačko državljanstvo i zvanično pseudonim pretvorio u svoje ime i prezime. Ime Vilija Branta i danas je sinonim za sve što bi socijaldemokratija trebalo da predstavlja.

On je 1957. postao gradonačelnik zapadnog Berlina, 1966. bio ministar inostranih poslova i zamenik kancelara, od 1969. do 1974. kancelar Nemačke. Povod za njegovu ostavku na tu funkciju bila je afera sa istočnonemačkim špijunom Ginterom Gijomom, ali se politička literatura u glavnom slaže da to nije bio pravi razlog. U intervjuu novosadskom listu "Dnevnik" 1981. godine, na pitanje zašto je stvarno dao ostavku, rekao je: "To niko ne zna i nadam se da niko nikada neće saznati." Razočaran je 1987. godine dao ostavku i kao predsednik SPD-a, a kasnije i kao počasni predsednik te partije.

Zajedno sa austrijskim predsednikom vlade Brunom Krajskim i norveškim premijerom Olofom Palmeom, obeležio je značajan period Socijalističke (zapravo socijaldemokratske) internacionale. Dok su bili živi njih trojica su predstavljala "lice socijaldemokratije". Posle njih socijaldemokratija je postala bezlična. Njihova "internacionala" je bez njih gotovo nestala iz javnosti. SPD je još član, ali je svoju članarinu sveo sa 100.000 na 5000 funti i praktično više ne učestvuje u njenom radu. Umesto nje je gotovo neprimetno na marginama proslave stopedesetogodišnjice SPD-a osnovana "Progresivna alijansa" sedamdesetak "levo-liberalnih" i socijalističkih partija, o kojoj se u javnosti još malo toga zna.

IDEALI, PRAGMATIZAM, RASULO

Posle "idealiste" Branta zapadnonemački predsednik vlade postao je "pragmatični" socijaldemokrata Helmut Šmit i na tom mestu ostao do 1982. Sledi sušni period za socijaldemokrate. Posle Šmita pa sve do 1998. vladao je njegov imenjak iz suparničkog, demohrišćanskog tabora, Helmut Kol, koji je u istoriju ušao kao "kancelar ujedinitelj". Zatim kancelar sada već ujedinjene Nemačke postaje socijaldemokrata Gerhard Šreder, koji na vlasti ostaje do prevremenih izbora 2005. godine. Posle Šmita, koji je svojom politikom relativizovao pojam "socijaldemokratskih ideala", Šreder partiju odvodi još više udesno. Mediji mu daju nadimak *Der Genosse der Bosse* ("drug bosova", "drug kapitalista"). Tu liniju sledi i Toni Bler na čelu britanskih laburista. Evropska socijaldemokratija gubi svoj identitet.

Zli jezici tvrde da je Šreder 2005. godine postavio pitanje poverenja vladi sa namerom da izgubi, jer se sa ruskim predsednikom Vladimirom Putinom prethodno dogovorio da preuzme mnogo bolje plaćenu funkciju predsednika upravnog odbora naftovoda kroz Baltičko more *Nord Stream AG.* (Severni tok). Činjenica je da je SPD za dlaku izgubio od CDU, da ni jedni ni drugi sa tradicionalnim koalicionim partnerima nisu imali većinu, da SPD ni po koju cenu nije hteo da ide u koaliciju sa Levom partijom (naslednicom istočnonemačkih komunista koja ulazi u parlament sa 8,7 odsto glasova, svakako na račun SPD-a), da je ipak hteo pošto-poto da ostane kancelar, te da je podneo ostavku kada je naišao na otpor i u sopstvenoj partiji, a SPD i CDU su se sporazumeli oko velike koalicije. Bez Šredera. Od tada vlada Angela Merkel.

LETEĆE IZMENE

Za poslednjih devet godina predsednici SPD-a bili su Franc Mintefering, Matijas Placek, Kurt Bek, Frank-Valter Štajnmajer, opet Franc Mintefering, pa sadašnji Zigmar Gabriel. Prosečni građanin Nemačke više nije mogao da pohvata ko je na čelu SPD-a. Stalne promene govore o kolebljivoj političkoj liniji u opoziciji. SPD čestim promenama na vrhu gubi prepoznatljivo lice, čoveka sa kojim birači identifikuju partiju. Do poslednjeg trenutka nije se znalo ni koga će kao svog kandidata poslati na parlamentarne izbore ove godine.

Izbor je pao na Pera Štajnbrika. Mnogi mediji smatraju da je to odraz odsustva borbenosti, taktičkog odricanja od pristalica sa levice radi nesigurnog osvajanja glasova iz "centra". Rukovodstvo partije je smatralo da levičari prosto moraju da glasaju za "svoju partiju". Levičari, međutim, kao alternativu imaju Levu partiju, koju sve manje tišti balast istočnonemačke prošlosti i koja postaje realna opcija i na zapadu Nemačke, i zelene. Potpuno razočaranim socijaldemokratama ostaje beg u apstinenciju.

Štajnbrik je u velikoj koaliciji pod kancelarkom Angelom Merkel od 2005. do 2009. bio ministar finansija i tesno sarađivao sa njom. Posle se kao poslanik isticao ogromnim zaradama, na sve strane držao predavanja za koja je uzimao i do 35.000 evra. Kada je prvi put pominjan kao kandidat za kancelara, pitao je kolika je plata za tu funkciju. Mediji su socijaldemokratskog pretendenta na mesto kancelara adekvatno dočekali na nož.

Kako se nalazio u različitim nadzornim odborima velikih privrednih preduzeća smatra se da je pored poslaničke plate zarađivao preko milion evra godišnje, što je po nemačkim važećim zakonima bio dužan da prijavi samo predsedniku parlamenta, ali ne i da objavi javno. Iako nesumnjivo važi za finansijskog stručnjaka, nije jasno kakva je on uopšte alternativa popularnoj Angeli Merkel. Neki analitičari čak ne isključuju da bi posle izbora ponovo moglo da dođe i do velike koalicije CDU-SPD sa Štajnbrikom kao potpredsednikom i ministrom finansija – ako liberali ministra spoljnih poslova Gvida Vestervelea (tradicionalni saveznik CDU-a) ne pređu cenzus, a CDU sam ne bude dovoljno jak. To bi, bar za neko vreme, bio kraj socijaldemokratske i uopšte socijalističke ideje u Nemačkoj. Nemačkoj politici "kroćenja" ostatka Evrope, a pre svega evrozone, u samoj zemlji ne bi bilo alternative.

KO SE U KOGA PRETVORIO

Politički komentatori u Nemačkoj su utvrdili da je Merkelova uspešno "pokrala" većinu ideja na kojima je prvobitno počivala nemačka socijaldemokratija. Jedan od najpoznatijih levih publicista, Jakob Augštajn, u onlajn-izdanju časopisa "Špigel" konstatuje: "Levice nema baš nigde" i "Sadašnje stanje socijaldemokratije je deprimirajuće." Pa nastavlja: "Današnja socijaldemokratija nema više hrabrosti da se digne protiv sistema, u njoj nema radikalizma, a rečnik o 'ispravljanju nekih slabosti' sa ciljem približavanja interesa, pre svega radnika, preuzeo je CDU." Augštajn današnje stanje u demohrišćanskoj partiji označava kao *CDU-light*. U vrtlogu krize CDU je uspeo daleko više da

pridobije poverenje levih, nego SPD desnih birača.

Nadu učmaloj evropskoj socijaldemokratiji ulila je pobeda predsednika Francuske Fransoa Olanda sa parolom: "Ja nisam umereni socijalista, ja ne nastupam umereno socijalistički, ja sam prosto naprosto socijalista." Samo: rastrzan između neophodnih reformi i štednje sa jedne, i predizbornim obećanjima sa druge strane, u Francuskoj je trenutno manje popularan, nego što je njegov konzervativni prethodnik Nikola Sarkozi ikada bio.

GOŠĆA I DRUGOVI MEĐU SOBOM: Angela Merkel, predsednik SPD-a Zigman Gabriel i Fransoa Oland Foto: REUTERS

Širom Evrope se izgubila klasična podela na levicu i desnicu. Nezadovoljni građani hrle antipolitičkim partijama kao što su Pirati u Nemačkoj, ili Bepe Grilo sa svojim pokretom Pet zvezda u Italiji, radikalnoj levici, kao što je SIRIZA u Grčkoj, ili radikalnoj desnici, koje se definišu kao antievropske i spas od socijalnog sunovrata vide u jačanju nacionalnih država.

Tržišna privreda se upravo zahvaljujući socijaldemokratiji, ali i strahu od pretakanja komunizma iz istočnog bloka, u zapadnoj Evropi odavno pretvorila u "socijalnu tržišnu privredu", koju ne osporavaju ni konzervativne partije. Demohrišćanske partije nastupaju sa devizom da država mora da izađe u susret poslodavcima, jer su samo uspešni poslodavci u stanju da stvaraju nova radna mesta i dobre uslove za rad, pristojne plate za zaposlene. Ako im se takvi uslovi ne obezbede u matičnim zemljama, premestiće proizvodnju u Indiju, Kinu, Koreju ili Bugarsku, tamo, gde je radna snaga jeftinija, pa samim tim profit veći. Levica nije pronašla odgovor na ovaj relativno novi argument. Partije koje su tradicionalno zastupale interese "radnog naroda", moraju da prave ustupke onima koji narodu daju posao.

O Marksovom pojmu "višak vrednosti", o tome kako nastaje, kako se u kapitalizmu deli, a kako bi ga valjalo deliti, u politici više ne raspravlja niko. Ta terminologija je rezervisana za leve intelektualne kružoke. Baš kao i bolećiva sećanja na Bebela i Lasala, ili pak Libknehta i Rozu Luksemburg.

U Nemačkoj i Austriji su zeleni, koji su nastali kao ekološke partije, u početku fokusirane pre svega na zaštitu čovekove okoline, otkrili brige "malog čoveka" i izlaze sa jasnije izraženim socijalnim programom, od samih socijaldemokrata. Za sada oni mogu da budu zapaženi korektiv kao koalicioni partner velikih, ali privlače pre svega građansku inteligenciju, a mnogo manje radničku klasu.

Jakob Augštajn smatra da u Nemačkoj SPD sada mora da donese odluke bitne za njenu budućnost: "Trenutno baš kancelarka iz redova CDU-a prisiljava SPD da se odredi prema svojoj prošlosti. U tome ima čudne ironije. Međutim, pragmatizam Merkelove je prokletstvo za SPD. Hteli ili ne, socijaldemokrate moraju da se odluče šta hoće."

Četiri meseca pre izbora u Nemačkoj trećina njenih građana još ne zna da li će uopšte izaći na izbore, a ako hoće, kome će dati svoj glas. Desetak odsto će iz protesta protiv svekolike dosadašnje politike glasati za neku od malih, novopečenih partija. To znači da blizu polovine odraslih Nemaca više nema definisan politički stav.

Augštajn kliče: "SPD mora da se seti šta zapravo znači socijaldemokratija – emancipacija!" Pritom misli i na dominantan položaj Nemačke unutar EU, na to da je samo ujedinjena Evropa konkurentna u odnosu na SAD, Japan, ali i na Kinu i sve jače Indiju, Brazil i Južnu Koreju.

Bebel se pre ravno 110 godina vajkao: "Ah, ti sitničavi pogledi, to večito smirivanje, temporiziranje, diplomatiziranje, traženje kojekakvih kompromisa!" To bi mogao da dovikne i današnjoj vodećoj garnituri svoje stare partije.

Koliko je oprezan SPD u predizbornoj kampanji, pokazuje i nesigurno traganje za konkretnim temama u predizbornoj borbi. Predsednik SPD-a Zigmar Gabriel – koji ne nastupa kao kandidat svoje partije za predsednika vlade na predstojećim izborima – ubacio je tako ideju o nužnom opštem ograničavanju brzine na nemačkim autoputevima na 120 kilometara na sat. Smesta je u njegovoj partiji nastala vika da ne sme da zaplaši one birače koji vole da dodaju gas do daske i on je "za sada" povukao svoju ideju. Limit brzine na autoputevima postoji u svim evropskim zemljama, Nemačka je jedini izuzetak. Ispitivanje javnog mnjenja pokazuje da je tek oko 45 odsto građana za ograničavanja brzine. Međutim, SPD nije ispitao koliko potencijalnih njihovih birača bi rado ograničilo ludovanje u besnim automobilima. Samo da se nekome ne zameri! Što reče Bebel, takvim "sitničavim kompromiserstvom" teško da mogu da se pridobiju radničke mase, najizvesnija rezerva glasača za SPD.

Nije reč samo o limitu brzine na autoputevima, nego o limitu brzine ostvarivanja prava radnika, seljaka i armije od preko 19 miliona nezaposlenih unutar evrozone. O periferiji Evrope da i ne govorimo. Ako socijaldemokratija ne pronađe način da postane prepoznatljiva alternativa konzervativnim partijama, nezadovoljni birači počeće masovno da se okreću radikalnoj levici i desnici. Taj trend se već prepoznaje.

O tome na 150. rođendanu Socijaldemokratske partije Nemačke nije bilo reči. ¶

ANDREJ IVANJI

Hladno oružje i usijane glave

Zapaljeno je stotinak automobila. Napadnute su policijske stanice, demolirane škole. Demonstranti su gađali policiju kamenicama. U požaru je stradao i čitav jedan stambeni kvart. Bes imigranata izazvala je policijska brutalnost, ubistvo jednog starijeg čoveka, a iza toga se kriju očaj, beznađe i siromaštvo dela stanovništva u državi poznatoj po socijalnoj pravdi i blagostanju

Uzrok nereda u Švedskoj je incident koji se desio 19. maja, kada je policija, prema zvaničnom saopštenju, u samoodbrani ubila čoveka koji je imao 69 godina. On se prvo zaključao u stanu sa jednom ženom, a potom navodno mačetom napao policajca. Veza između žene, koja je nepovređena uspela da napusti stan, i čoveka koji je stradao ostala je nepoznata javnosti. Policija nije želela da otkrije ni nacionalnost žrtve. Nakon ovog događaja stanovnici kvartova pretežno naseljenih imigrantima u medijima su opisali ubistvo muškarca kao primer policijske okrutnosti.

"Razumem zašto ljudi ovako reaguju", rekao je Rami al Hamisi iz organizacije Megafonen, koja predstavlja stanovnike stokholmskog predgrađa Husbi. Ova organizacija optužuje policiju da je u vezi sa incidentom koji je bio inicijalna kapisla nereda u Stokholmu najpre izdala lažno saopštenje da je muškarac prenet u bolnicu, iako su stanovnici videli njegovo beživotno telo posle pucnjave nekoliko sati pre nego što je odneto s mesta na kom je ubijen. Reza al Bazi (14) i njegov prijatelj Sebastijan Hornijak (15) dva dana kasnije posvedočili su za švedske medije da su bili svedoci policijskog nasilja tokom noći. Hornijak je rekao kako je video policajce da pucaju u vazduh u znak upozorenja i da nazivaju jednu ženu "majmunom" dok je tuku pendrekom. Urednica lokalnog lista "Severna strana" Rouzb Đalai rekla je da je razgovarala sa liderima protesta koji su joj potvrdili rasističke uvrede. "Ako ne želi da sarađuje, policija bi trebalo to da kaže, a ne da vređa ljude i tuče ih pendrecima", rekla je Đalai.

U protestima koji su usledili policija je očigledno upotrebila prekomernu silu protiv učesnika protesta, slučajne prolaznike je napadala pendrecima i na njih puštala pse. Grupe mladih besne na policiju, u nekoliko predgrađa Stokholma iz noći u noć su palili automobile, kontejnere, gađali policiju i vozila hitne pomoći kamenicama. Požar je zahvatio i čitav jedan stambeni kvart, koji je morao da bude evakuisan. Neredi su sedmog dana počeli da jenjavaju. Prema švedskim medijima, tome su doprineli napori policije, kiša koja je ometala izgrednike, ali i mreža dobrovoljaca, takozvana "noćna patrola", koju su pre oko trideset godina oformili građani Švedske. Međutim, slika Švedske kao mirne zemlje blagostanja i jednakosti je promenjena.

IZVAN KONTROLE: Izliv besa u predgrađu Stokholma Foto: REUTERS

VEĆ VIĐENO

Ova "pobuna" je svetske medije podsetila na događaje koji su zadesili Pariz 2005. i London 2011. godine, kada su na površinu isplivali segregacija i zapostavljanje beznadežno siromašnih imigranata.

Mačetom na policiju

Dva muškarca su 22. maja u Londonu napala i mačetom ubila jednog britanskog vojnika. Potom su njegovo telo odvukli na saobraćajnicu te su, mašući oružjem, od šokiranih prolaznika tražili da ih fotografišu. Policija je ustrelila napadače, za koje se pretpostavlja da su azilanti. Na snimcima koje su prikazali svetski mediji, njih dvojica mašu mačetom i krvavim rukama dok objašnjavaju prolaznicima da je to bilo ubistvo iz osvete. Na snimku prete i narednim ubistvima jer, kako kažu, zbog britanskih vojnika muslimani ginu svakog dana. "Oko za oko, zub za zub. Izvinjavam se ženama koje su svedočile napadu, ali u našoj zemlji žene su takođe svedoci napada. Vaš narod nikada neće biti siguran. Uklonite vašu vladu – njoj nije stalo do vas", rekao je jedan od napadača na amaterskom video snimku napravljenom mobilnim telefonom.

Pripadnici antiterorističkih jedinica nedavno su istakli da pojedini radikalni islamisti predstavljaju veliku opasnost po sigurnost Britanije.

Samo tri dana nakon ovog incidenta, 25. maja, u Parizu je nožem napadnut vojnik. Povređen je dok je bio u patroli u Defansu. Anititerorističko tužilaštvo u Parizu otvorilo je istragu o nasilju, a predsednik Francuske Fransoa Oland izjavio je da za sada ne postoji veza sa ubistvom u Londonu, "ali da bi trebalo da se razmotre sve pretpostavke".

U oba slučaja su mladi i ogorčeni, prevashodno tamnoputi imigranti, u sličnom raspoloženju kakvo je zahvatilo Švedsku, pljačkali i palili ostavljajući za sobom brojne žrtve. U stokholmskim neredima, međutim, skoro niko nije povređen, a nijedna institucija ili objekat nisu opljačkani. Ono što ipak dovodi u vezu sedmodnevne proteste u Švedskoj sa Parizom i Londonom jeste pozadina priče iz koje je potekao bes mladih koji su demolirali Stokholm.

U Londonu je policija 2011. godine, prema zvaničnom saopštenju, u razmeni vatre usmrtila 29-godišnjeg Majka Dugana. Umesto da obavesti porodicu ubijenog mladića, oni su ovu vest čuli iz medija. Nakon što su se roditelji i prijatelji okupili na mirnom protestu ispred policijske stanice opštine Totenhem, policija je odlučila da ih na silu rastera. Nekoliko dana kasnije policija je priznala da mladić, iako je imao oružje, nije pucao na policiju, a da je metak koji je završio u policijskom radiju bio ispaljen iz policijskog pištolja, te da je Dugan verovatno usmrćen kada je već ležao na betonu. To je bio neposredan povod za nerede koji su se proširili na čitav London, a veče posle toga na čitavu Englesku.

Varnica u Parizu je planula u severoistočnom pariskom predgrađu Kliši, posle pogibije dvojice adolescenata.

Oni su navodno u begu pred policijom preskočili visoku ogradu trafo-stanice gde ih je usmrtio visoki napon koji napaja ceo taj kraj električnom energijom. Preko mobilnih telefona i interneta pročula se vest da je policija naterala dvojicu "klinaca iz kraja" da se sklone u trafo-stanicu, gde su i poginuli. Policija je proglašena glavnim krivcem, a u izlivu besa i mržnje iz osvete su organizovani protesti u toj imigrantskoj četvrti. Okupljanje je izmaklo kontroli, zapaljeni su automobili i kontejneri, došlo je do sukoba sa policijom.

NA MARGINI

Pojedinačni slučajevi policijske nepravde i nasilja izazvali su lavinu besa kod mladih ljudi u pomenuta tri grada kod kojih je eskaliralo akumulirano nezadovoljstvo. Uzorni švedski socijalni model, koji, između ostalog, predviđa 480 dana porodiljskog za svako dete, ima i svoju mračnu stranu. Kako izveštava Rojters, u razgovoru sa stanovnicima imigrantskog naselja otkrilo se da su oni kivni na švedsku reputaciju otvorenosti i tolerancije, jer se zapravo osećaju kao da žive na margini društva. Neuspešna potraga za poslom, rasna diskriminacija i policijsko uznemiravanje predstavljaju njihovu svakodnevicu. Tome u prilog ide i to što su tokom sedam godina vladavine političara desnog centra i premijera Fredrika Rajnfelta beneficije presušile, a smanjena je i državna pomoć.

Imigranti čine oko 15 odsto stanovništva Švedske. Iako su mnogi od njih iz susednih skandinavskih zemalja, veliki je broj azilanata iz Iraka, Somalije, Avganistana i Latinske Amerike koje je u tu zemlju privukla švedska politika prihvatanja azilanata. Rezultati istraživanja koje je švedska vlada nedavno sprovela pokazuju da trećina mladih od 16 do 29 godina iz najsiromašnijih delova velikih gradova u Švedskoj ne studira i ne radi. Nezaposlenost među rođenim Šveđanima iznosi šest odsto. Prema Organizaciji za ekonomsku saradnju i razvoj, jaz između bogatih i siromašnih u Švedskoj se povećava brže nego u bilo kojoj drugoj razvijenoj zemlji, mada je potpuno siromaštvo za tu zemlju i dalje neuobičajeno. Švedskim "gostima", koji su trenutno bez perspektive, očigledno je postalo jasno da su teret za socijalnu državu. ¶

SANJA ZRNIĆ

Foto: Milenkovic Milovan

Protiv greha i slobode

Nedavno su se u Beogradu susrela dva najveća svetska autoriteta u oblasti bioetike, a možda i dva međusobno najviše suprotstavljena savremena mislioca, Džulijan Savulesku i Džon Heris. U dinamičnoj debati o mogućnostima poboljšanja ljudi, ova dva engleska profesora suočila su se na najstarijem od svih frontova – na pitanju slobode

I made him just and right /
Sufficient to have stood, though free to fall.

JOHN MILTON, *Paradise Lost*

Zamislite jedno sredstvo protiv praroditeljskog greha. Ili, nešto lakše – kako u sasvim običnoj, lokalnoj apoteci postoje lekovi koji menjaju zločinačke umove. I koji, preventivno uzeti, mogu da spreče teroristu, razbojnika ili pedofila da izvede svoje zločine. Da li biste bili za takve medikamente ili ne? Kako biste ubedili psihopate da se njima posluže? Da li biste bili za opštu vakcinaciju protiv terorizma, pedofilije, silovateljstva protiv neprirodnih težnji, avanturizma, izveštačene umetnosti ili čak homoseksualnosti, judaizma ili ljubavi prema leptirima?

"Načinio sam ga u svakom detalju / Dovoljnim da uspravno stoji, ali slobodnim da padne", izgovara Bog u stihu 98 treće knjige *Izgubljenog raja* Džona Miltona. Kultno delo engleskog pesnika iz 1667. opisuje genezu praroditeljskog greha, a pomenuti stih, gotovo jednako poznat kao cela poema, predstavlja jezgro Miltonovog doživljaja slobodne volje. Međutim, zamislite da Miltonov Adam, pre nego što upotrebi ovu od Boga datu slobodu i donese svesnu odluku da li će pasti ili ostati u raju, u apoteci nabavi medikamente koji će mu takav težak izbor učiniti lakšim ili mu potpuno onemogućiti da zagrize jabuku.

Nekoliko medikamenata ove vrste već postoji na tržištu – lekovi sa ženskim hormonima koji smanjuju agresivnost su samo jedan primer, a izuzetan napredak biotehnologije nagoveštava da će ovakvih sredstava za "pristojno" ponašanje uskoro biti na pretek. Čini se da smo na pragu epohe kad će ljudi farmakološkim sredstvima menjati svoju inteligenciju, moral, i na kraju krajeva, lekovima ograničiti sopstvenu slobodu. Kako da se postavimo prema ovom pitanju?

PAKLENA POMORANDŽA

Dva najveća svetska autoriteta u oblasti bioetike, nove discipline koja se bavi ovakvim dilemama, imaju sasvim različite odgovore. Može se reći da njih dvojica

predstavljaju i dva međusobno najviše suprotstavljena savremena mislioca. Jedan od njih, bioetičar Džulijan Savulesku sa Univerziteta Oksford smatra da je ljude neophodno popraviti upravo na ovaj, farmakološki način. Savulesku, poreklom iz Rumunije, odrastao u Australiji, okuplja oko sebe školu zagovornika moralnog poboljšanja koji veruju da je ono neophodno kako bi ljudi mogli da prate izazove tehnološkog napretka i da je samo pitanje vremena kad će otpočeti (videti okvir).

Sa druge strane, njegov glavni oponent, profesor Džon Heris sa Univerziteta u Mančesteru, smatra da bi takav program moralnog poboljšanja ljudi neminovno ugrozio čovekovu slobodnu volju. Heris, britanski filozof i autor većeg broja vrlo uticajnih knjiga, smatra da je mnogo bolje ulagati u poboljšanje intelekta, a ne morala. Heris se poziva na Miltonovu sliku slobode čoveka da ako želi – padne. Monstruoznost ideje o jednoj opštoj "moralnoj vakcinaciji" on poredi sa scenama iz Kjubrikove *Paklene pomorandže* i sa "pravom na izbor sve dok birate crno".

Poslednji sukob između ova dva viđenja skorije budućnosti, Herisovog i Savuleskuovog, dogodio se, verovali ili ne – u Beogradu. Njih dvojica su 15. maja učestvovali na otvorenoj tribini koju je u okviru manifestacije "Maj mesec matematike" organizovao Centar za promociju nauke. Događaj je okupio veliki broj zaljubljenika u bioetičke i filozofske glavolomke ove vrste i bez sumnje je jedan od najkvalitetnijih naučnopopularnih događaja kakve Beograd dugo neće videti.

TREĆA POZICIJA

U dinamičnoj debati o mogućnostima poboljšanja ljudi, Džulijan Savulesku i Džon Heris suočili su se na pitanjima koja se protežu od opstanka civilizacije, preko pravnih normi do saosećajnosti. Bitka se, naravno, okončala na najstarijem od svih frontova – pitanju slobode. "Pitanje dobijanja debate je način na koji se ljudi podstiču da više razmišljaju o samoj debati", kaže za "Vreme" Džulijan Savulesku. "Meni je svejedno da li dobijam ili gubim. To nije bitno. Ono što je važno jeste da pitanje moralnog poboljšanja podvrgnemo jednoj racionalnoj analizi, objašnjava, dodajući kako je bitno i da

Džulijan Savulesku, Univerzitet Oksford

(NA SLICI LEVO)

Svet danas je potpuno drugačiji nego što je bio bilo kada u ljudskoj istoriji. Dostigli smo ogroman tehnološki napredak, ali stekli i brojne probleme. To su problemi koji su nastali sa globalizacijom, ali takođe i sa tehnološkim razvojem. Ljudska bića su evoluirala da žive u malim grupama do 150 ljudi, da budu altruistična i pažljiva prema rodbini i prijateljima, ali istovremeno i neprijateljski raspoložena prema onima koji nisu članovi grupe.

Zbog toga se suočavamo sa velikim moralnim ograničenjima kad govorimo o problemima XXI veka. U narednih deset godina stotine hiljada ljudi će biti u stanju da napravi sopstveno biološko oružje u kućnoj laboratoriji. Takođe, imamo velike probleme sa klimatskim promenama i sa pitanjem globalnog siromaštva. Jedan odsto stanovništva čine psihopate, fanatici. Ako ova vrsta ljudi dođe u posed oružja za masovno uništenje to može biti kraj ljudske vrste. I klimatske promene, sa druge strane, mogu dovesti do kraja civilizacije.

Da bismo načinili napredak u ovakvim problemima, nije dovoljno samo da usvojimo nove politike, da izvršimo pravne reforme, već je neophodno da "pogledamo" u unutrašnjost ljudskog mozga i shvatimo šta je uzrokovalo ovakve probleme. Kao i da možda izmenimo prirodu koja je dovela do tih problema XXI veka.

Donedavno je jedan čovek sa automatskom puškom bio u mogućnosti da ubije sto drugih ljudi, međutim, sa razvojem biotehnologija, samo jedan pojedinac će uskoro moći da ubije sedam milijardi ljudi ako, na primer, u svom dvorištu napravi virus malih boginja. Imamo moć kakvu nismo imali nikada pre, ali nemamo moralne kvalitete da se nosimo sa takvom vrstom moći.

Džon Heris, Univerzitet u Mančesteru

(NA SLICI DESNO)

Džulijan Savulesku je u pravu oko glavnog pitanja – čovečanstvo se danas zaista suočava sa ogromnim izazovima i to bukvalno sa pitanjem samog svog opstanka. Mi smo kao vrsta tokom različitih etapa razvoja promenili ulogu i od vrste koju priroda i okruženje ugrožavaju postali vrsta koja ugrožava sve druge, celu planetu, pa i same sebe.

Međutim, za razliku od Džulijana, ja smatram da rešenje naših problema leži pre svega i isključivo u povećanju naših intelektualnih kapaciteta, naših kognitivnih mogućnosti, ali ne i moralnih. U to verujem zato što je reč o našem spasenju, i drugo, zato što dometi moralnog poboljšanja nisu dovoljno veliki. Uprkos izuzetnom razvoju, u ovom trenutku naša nauka još nije dostigla takav nivo da moralno poboljšanje bude sprovedeno na uspešan način.

Zašto nam je pak potrebno intelektualno poboljšanje? Iz dva razloga. U stvarnoj budućnosti, u zaista dalekoj budućnosti, neće više biti ljudi i drugo, neće biti planete Zemlje. To su činjenice, onako kako bilo koja predikcija budućnosti može biti činjenica. Dopustite da objasnim. Mislim da ljudi neće biti zato što će ljudi nastaviti da evoluiraju i kako se događa u evoluciji, da bi opstali, ljudi će morati da se menjaju. A ta promena će nas verovatno učiniti jednom bitno drugačijom vrstom. To je neminovno. Međutim, da bi mi, odnosno ta vrsta opstala, ona mora postati više inteligentna, otpornija i zdravija.

Drugi razlog je što jednom u budućnosti neće biti ni planete Zemlje. Doduše tek za pet milijardi godina, ali šta je pet milijardi godina među prijateljima. U svakom slučaju, Sunce će uginuti, a naši naslednici, ako žele da opstanu, moraće da pronađu novu planetu na kojoj će biti moguće živeti ili čak da sami konstruišu novu planetu za život.

Iz oba ova razloga, radije stavljam svoj ulog na jačanje kognitivnih sposobnosti i budućnosti nauke. Za razliku od Džulijana, ja ne želim da stavim bilo kakvu prepreku razvoju nauke koju on želi da postavi, sve do onog trenutka dok ne popravimo našu moralnu prirodu.

»

JDP REPERTOAR
JUN 2013.

PREMIJERA
Fjodor Mihajlovič Dostojevski
ZLOČIN I KAZNA
Režija: Ana Tomović
8. jun u 20.30

Scena „Ljuba Tadić"

01. Subota u 20.00	SKAKAVCI
04. Utorak u 20.00	NIJE SMRT BICIKLO (da ti ga ukradu)
09. Nedelja u 20.00	GOSPOĐICA
10. Ponedeljak u 20.00	VIŠNJIK
11. Utorak u 20.00	BUBA U UHU
13. Četvrtak u 20.00	BUBA U UHU
17. Ponedeljak u 20.00	OTELO
18. Utorak u 20.00	SUMNJIVO LICE
19. Sreda u 20.00	SUMNJIVO LICE
20. Četvrtak u 20.00	METAMORFOZE
21. Petak u 20.00	BUBA U UHU
22. Subota u 20.00	BUBA U UHU
23. Nedelja u 20.00	ŠINE
24. Ponedeljak u 20.00	GOSPOĐICA
25. Utorak u 20.00	OTELO
26. Sreda u 20.00	OTELO
27. Četvrtak u 20.00	TARTIF
28. Petak u 20.00	GOSPOĐICA
29. Subota u 20.00	GOSPOĐICA

Teatar „Bojan Stupica"

02. Nedelja u 20.30	SHOPPING & FUCKING
08. Subota u 20.30	ZLOČIN I KAZNA – premijera
09. Nedelja u 20.30	HISTERIJA
12. Sreda u 20.30	SAMO NEKA BUDE LEPO
15. Subota u 20.30	DRAMA O MIRJANI I OVIMA OKO NJE
16. Nedelja u 20.30	SAMO NEKA BUDE LEPO
19. Sreda u 20.30	POKOJNIK (produkcija FDU)
21. Petak u 20.30	HADERSFILD *
22. Subota u 20.30	ŠVABICA
24. Ponedeljak u 20.30	ZLOČIN I KAZNA
26. Sreda u 20.30	ZAPISI IZ PODZEMLJA
29. Subota u 20.30	HADERSFILD
30. Nedelja u 20.30	ZLOČIN I KAZNA

* predstava je titlovana na engleski jezik / English subtitles

Studio JDP

13. Četvrtak u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
14. Petak u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
21. Petak u 20.30	HINKEMAN: ŠTA MORA NEKA BUDE (koprodukcija JDP i FDU)
23. Nedelja u 20.30	HINKEMAN: ŠTA MORA NEKA BUDE (koprodukcija JDP i FDU)

Gostovanja

07. ELIJAHOVA STOLICA	16. Teatar fest „Petar Kočić" Narodno pozorište Republike Srpske, Banja Luka
13. ELIJAHOVA STOLICA	21. Pozorišni maraton Sombor
15. SUMNJIVO LICE	37. Dani satire Fadila Hadžića Satiričko kazalište Kerempuh, Zagreb, Hrvatska

Jugoslovensko dramsko pozorište
Kralja Milana 50
www.jdp.rs
Radno vreme blagajne:
ponedeljak – subota
10h – 15h i od 17h do početka predstave
nedelja od 19h do početka predstave
Tel. 011 30 61 957 / 011 26 44 447

Raiffeisen BANK

se debata vodi otvorenog uma i sa uzajamnim razumevanjem.

Sa druge strane, Džon Heris nimalo ne sumnja da je debatu dobio on. "Apsolutno. Naravno, naravno da sam ja dobio debatu", kaže uz osmeh, u razgovoru za "Vreme". Međutim, kako je Džulijan rekao, i bio u pravu, debate su zabavne i, istovremeno, one su instruktivne. "Mi ne debatujemo samo da bismo dobili diskusiju, već to činimo iz istog onog razloga iz koga želimo svoju slobodu, da oprobamo naše stavove, naša mišljenja, pred najboljim umovima koji se sa nama ne slažu. I tek onda i sami postižemo samouverenje u sopstvena gledišta. Debata je esencijalni deo putovanja ka istini".

"Profesor Heris vrednuje slobodu kao nešto što je iznad svih drugih vrednosti. Ja na slobodu gledam kao na samo jednu podvrednosti", kaže Savulesku reagujući na komentar da je jedna od glavnih tema beogradske debate bila sloboda. Sa druge strane, Heris se na ovaj komentar osmehuje: "Sloboda je dobra stvar. Niko pojedinačno nije protivnik slobode", da bi zatim objasnio: "Slažem se da to nije jedina vrednost, ali smatram da je ključna."

Savulesku i Heris su u Beogradu boravili kao gosti naučne konferencije *Enhacemenet: Cognitive, Moral and Mood* (Poboljšanje: Kognitivno, moralno i poboljšanje raspoloženja), koju je od 14. do 16. maja u Hotelu Park organizovao Centar za bioetičke studije i Oksfordski centar za neuronauke. Konferencija je, pored ova dva autoriteta, okupila dvadesetak vodećih bioetičara, a na njoj je učestvovao i jedan od najvećih mislilaca današnjice Piter Singer.

Centar za promociju nauke je iskoristio priliku i Herisa i Savuleskua pozvao na "javni okršaj", koji je moderirala Dubravka Vejnović iz CPN-a, zajedno sa Vojinom Rakićem, našim najuglednijim bioetičarem, koji je konferenciju i organizovao, a inače zagovara "treću poziciju".

BOŽJA MAŠINA

Jedan od glavnih povoda za diskusiju kako na konferenciji tako i na debati Centra za promociju nauke, bilo ja Savuleskuova ideja o Božjoj mašini – imaginarnoj spravi koja bi se ljudima u budućnosti ugrađivala u mozak i koja bi izlučivala sredstvo protiv agresivnosti svaki put kad čovek dobije neku zločinačku zamisao.

"Već danas je ponekad neophodno da napravimo kompromis sa svojom slobodom kako bismo zaštitili javnu bezbednost", smatra Savulesku i dodaje "možda ćemo morati da napravimo neke slične kompromise u vezi sa slobodom i kada dođemo do pitanja daljeg opstanka celog čovečanstva. Potrebno nam je mnogo više od kognitivnog poboljšanja. Ljude moramo učiniti više čovekoljubivim i saosećajnijim. Moramo uticati i na brojne moralne aspekte, ne samo na inteligenciju."

Heris sa svoje strane pod slobodom ne podrazumeva samo mogućnost izbora nego i moralnu i političku slobodu. "Verujem u slobodu koja nam omogućuje da mislimo o svojoj sudbini i da pokušamo racionalno, bez zapreka, da biramo svoju budućnost koja će nam omogućiti da opstanemo. Zbog toga nam je sloboda neophodna. Plašim se, mada dopuštam da grešim, da će metode moralnog poboljšanja, ovako sirove kakve su danas, ograničiti ljudsku slobodu. I to na način koji će biti nefukcionalan za naš opstanak", smatra Heris.

Oba učesnika u diskusiji se slažu oko nekoliko stvari – da je čovečanstvo ugroženo, da se mora menjati i da su farmakološke intervencije neizbežne, ali se ne slažu oko načina na koje bi se ljudi mogli poboljšati. "Profesor Heris veruje da je sasvim dovoljno samo poboljšanje kognitivnih sposobnosti kod čoveka, sposobnosti ljudi da bolje misle, kako bi se u budućnosti rešili ovakvi problemi. Moje viđenje je sasvim drugačije – što je terorista pametniji, to će on biti efikasniji", objašnjava Savulesku.

"Džulijan i ja se slažemo oko vrlo važnih stvari. Slažemo se da je opstanak tema, ali se ne slažemo koji je najracionalniji način da se opstanak čovečanstva postigne. Zato mislim da je naša diskusija vrlo plodna. Očigledno, vrlo je malo verovatno da sam ja sasvim u krivu, kao što je vrlo malo verovatno da je Džulijan sasvim u krivu (on je pametan momak)", zaključuje Heris, dodajući da je "oni diskutuju o različitim prioritetima koji se moraju dati različitim strahovima koje imamo". Strah od uništenja, ili pak strah od slobode. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

MILOŠ VASIĆ

Papučić

Reč je o muškarcu kojega optužuju da je preterano podložan, poslušan, odan itd. svojoj ženi. Dokazi za takve optužbe nebitni su, a optužbe su najčešće plod zavisti. Naime, iz okolnosti da se muškarac tu i tamo uhvati nekog kućnog posla zavidljivci će odmah zaključiti da je papučić; naročito oni koji su bacili oko na njegovu lepu, pametnu i seksi ženu. A i oni drugi koji bi – na njegovom mestu – bili isti takvi, ako ne i gori papučići, ama nemaju papuču pod koju će pasti. Muški su uopšte svet zavidljiv i pakostan, da vam kažem.

Jednom sam tako prao prozore u jednom od mnogih stanova u kojima sam živeo, a dole, Skadarskom ulicom, prolazi pijanac i dere se: "Šta je papučiću? Prozore pereš?" Nahranim ga govnima uredno i nastavim, jer volim čiste prozore, a onda se zamislim. Šta njega zabole što ja perem prozore? Pa se utešim: šta će mu ona njegova reći kad dođe kući tako urađen.

"Ženu je svoju u tolikoj meri uvažavao i toliko se od nje bojao da ju je čak voleo"

Uobičajena argumentacija kad nekoga nazovu papučićem je da se plaši svoje žene. A koji se normalni muškarac ne plaši svoje žene? Ima Dostojevski jednu antologijsku rečenicu, polurečenicu, u "Idiotu": oženio se tako jedan važan general pametnom i otresitom ženom i; "... kasnije nikad nije žalio što se mlad oženio, nikad o svom braku nije govorio kao o zanosu nepromišljene mladosti i *ženu je svoju u tolikoj meri uvažavao i toliko se od nje bojao da ju je čak voleo*" (kurziv je moj). Razmislite o ovoj dubokoj rečenici koja će neopreznom čitaocu lako promaći. Ima li bolje definicije savršenog braka?

Papučić je – da budemo sasvim iskreni – muškarac veoma lukav i promišljen. Pametan pritom: takvom pametnom ubrzo mu postaje jasno da je daleko lakše, prijatnije i duže živeti u skladnom odnosu sa izabranicom srca svojega ako se samo malo potrudi oko kućnih poslova i – što je mnogo važnije – njoj prepusti donošenje onih životno važnih odluka za koje je većina muških netalentovana i mnogo češće lenja i neodgovorna. Muškarci su – to smo već ovde ustanovili – lenje bube u principu; zato izmišljaju "hobije", zato se prave da ih zanima fudbal (od čega se bogate pivari i televizije) i uopšte izmišljaju "strasti", ne bi li našli izgovor da važne odluke prepuste ženama. Žene na to – na moje veliko iznenađenje – pristaju veoma lako; izgleda da tu dolazi do one vrste prećutnog pakta kakav, na primer, sklapaju partneri u dogovornom BDSM (sadomazohističkom) seksu: ja, kao fol, gospodarim, a ti se, opet kao fol, potčinjavaš; ko tu nad kim gospodari nije, međutim, nimalo jednostavno pitanje.

Papučić, dakle, uvažava svoju ženu i boji se nje toliko da je "čak voli". Pakosnog Fjodora Mihajloviča na stranu, mislim da on nju voli svakako. Zato hrabro preuzima na sebe rizik od podsmeha okoline i ponaša se – kao papučić. Tako mu život postaje i lakši i duži, a okolina neka jede govna; nije to mala hrabrost. Za razliku od budala koje misle da žene preziru papučiće, istina je drugačija: papučić (svoj, a ne tuđ, molim da primetite) pojava je korisna i olakšava ženski život – ako je sve ostalo u redu, naravno.

Muškarcu je takođe lakše: sve i da prizna – kao pametni papučić – da jeste papučić, pa da onda to dopunski zakuca izjavom da "ko ne bi bio papučić sa ovakvom ribom", opet će bolje proći od drkadžije (o njemu iduće nedelje), koji se pravi važan da kako je on "gazda u kući", da on "nosi pantalone" i ostale budalaštine. Drkadžijina žena, međutim, ako je dobro posmatrate, imaće smiren stav i izraz lica; poruka je jasna: ma pustite budalu da se pravi važna, znam ga kakav je kod kuće... Papučićeva žena, pak, neće biti tako smirena: na primedbu da joj je muž papučić imaće uglavnom dvostruku reakciju (u sebi barem, ali i javno). Pametna žena kazaće: naravno da jeste i nasmejaće se zajedno sa mužem-papučićem; manje pametna pokušaće da tvrdnju ospori. Biće tu onih tradicionalnih kuknjava tipa "kamo lepe sreće, sestro slatka i drugo moja; on je tiranin i paša u kući, a ovamo se pravi fini pred vama" itd. jevtin izgovor bez pravog razloga.

Ne razumem zašto bi se neka žena stidela od činjenice da joj je muž papučić – osim ako je ne hvata sramota na tradicionalno-patrijarhalnoj osnovi; nije nju mama tako vaspitala i već to; ona je, eto, požrtvovana mučenica, "oči gu se od testo ne vide" (Bora Stanković, valjda), a njenoga čoveka papučićem nazivaju. Biće da je to od onog inače popularnog uzimanja uloge "žene-mučenice", uloge veoma udobne i proširene. Sve i da ima muža korisnog i pažljivog, ona se u ulogu uživi iz banalnog konformizma i malograđanštine, pa to onda uglavnom loše završi.

Ima i glupih žena, kako da vam kažem. ¶

NEUSTAVNI PRESTOLONASLEDNIK

Poslednje počasti... VREME 1168

Ne u famoznoj Preambuli (koja deluje kao onaj skaredni vic o čoveku kome je upravo amputirana noga, a koji skakuće na onoj preostaloj i viče "Nije mi ništa, nije mi ništa!"), već u onom obavezujućem delu Ustava, odmah u prvom članu kako i priliči, lepo stoji da je Srbija republika. A to znači da u njoj niko ne može biti ni kralj, ni princ, ni prestolonaslednik, a još manje šepuriti se tim praznim titulama, a pogotovo ne na osnovu njih uživati nepostojeća prava o trošku države, odnosno poreskih obveznika.

Razumem da država finansira dovoženje u zemlju posmrtnih ostataka ljudi koji su deo njene istorije. Razumem i da crkva sahrani tih ostataka obezbedi obred koji se razlikuje od obreda rezervisanih za obične građane (i da ne licitira, u koracima od po sto evra, cenu svoje usluge kao sa mnom kad sam ja sahranjivao svoje roditelje, obične smrtnike). Ali ne razumem da država u tu ceremoniju uključi i svoje najvažnije organe, čak i vojsku. Ta ista država čiji predstavnici, kad neko kaže "Kosovo", a ne doda "... i Metohija", odmah kriknu "Izdaja!", dok sopstveno učestvovanje u monarhističkom cirkusu ne vidi kao kršenje republikanskog ustava. Uključujući i sve one silne pare koje baca na bucmastog građanina koji stanuje u skupom državnom objektu i sebe naziva naslednikom prestola koji ne postoji.

Takav politički kičeraj kao da malo kome smeta. Kao da niko u tome ne vidi svojevrsnu privatizaciju države. Ne razumem narod koji gunđa zbog minornih stvari (Bus-plus, na primer), a ne smeta mu bacanje para na neustavnog "prestolonaslednika" ili školarina od hiljadu evra godišnje na državnim univerzitetima, nezamisliva u normalnim državama. Dilovanje opijuma za narod moralo bi se kažnjavati baš kao i dilovanje ostalih psihoaktivnih supstanci.

Vladimir Pavlović

DOJAVIO BRAT ĐURA

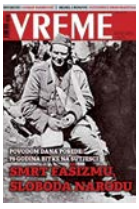
Još prisluškivanja, VREME 1168

Gospodo Urednici i Novinari uglednog nedeljnika "Vreme", čitam, dojavio Vam Brat Đura da je TeamViewer neki mnogo Veliki Špijun a i on izgleda do te spoznaje nije došao sam nego mu reče jednom jedan Wiki? Isto Brat valjda. Pa bi sad valjalo združenim snagama da blokirate aerodrom, odnosno TeamViewer? Čitam i ne verujem. A da se prethodno ipak konsultujete sa vašim divnim Slobodanom Bubnjevićem? Cenim da će čovek znati čemu ova đavolja stvar zapravo služi. TeamViewer ništa ne "kontroliše", već pomoću njega možete pristupiti drugom računaru samo ukoliko je na tom drugom program instaliran i ako imate dva pristupna parametra za konkretnu radnu stanicu – što nemate ako je niste već sami opremili sa programskim paketom ili ako vam korisnik te udaljene radne stanice parametre nije dao. Drugo, TeamViewer ne "presreće" elektronsku komunikaciju sa drugog ("remote") računara jer sam ne radi ništa, a i ako ga pokrenete za tu sumnjivu radnju, pored pristupnih parametara za remote računar morate znati i pristupne parametre za tuđu elektronsku poštu (to je ono "username&password"). Teško da će u ozbiljnim institucijama, što privatnim što državnim, gde je ustanovljen poredak nivoa pristupa što serveru što lokalnim radnim stanicama, baš TeamViewer doći glave.

TeamViewer je, treba reći, i naročito zgodan za primeniti u slučaju starih i zanemoćalih roditelja koji imaju tu životnu sreću da su im deca sa stalnim prebivalištem svetlosnu godinu udaljena od Srbije, da im, ne pomerajući se sa sopstvene stolice, aktivirate Skype ili nešto slično za komunikaciju na daljinu u slici&reči, u situacijama kada im "stalno nešto iskače po ekranu i neće ništa da radi kako treba".

Otkako me je pre godinu dana moj "remote" brat *itwebista* prosvetlio i opismenio TeamViewerom, na čemu sam mu beskrajno zahvalna, ja ga više ne isključujem ni na jednom računaru, što kod kuće što na poslu. Toliko mi je koristan. Nego, da i meni Brat Đura sad ne zakuca na vrata?

Branislava Lekić

KO TE PLAĆA

DeMode, VREME 1168

Nema ničeg lošeg u tome da Dragan Kremer objavi tekst na temu kako je Depeche Mode očajna i dosadna grupa koja skoro nikad ništa nije dobro snimila – to je njegov stav, iako se sa njim uopšte ne slažem. Ali zašto slati kritičara na koncert benda koji prezire i plaćati ga za to da napiše kritiku, kao da je ikada postojala mogućnost da mu se koncert dopadne ili da kritičar objektivno proceni vrline i mane tog koncerta? Da i ne pominjem to što je tekst pun netačnih navoda, npr. da je set lista Depeche Mode (od 23 pesme i preko dva sata svirke) "skraćena" (u odnosu na šta, listu muzičkih želja nekog Kremerovog poznanika koji voli Depeche?), i notornih besmislica, poput one da nema nikakvog bluza na novom albumu Depeche Mode, što znači da renomirani muzički kritičar ili ima iznenađujuće rupe u muzičkom obrazovanju, ili nije album preslušao niti obratio pažnju na to koje su pesme na koncertu bile sa novog albuma, ili se isuviše zaneo pljuvanjem pa mu je tačnost navoda iz teksta bila manje važna. Pitanje koje se postavlja je: kome je ovaj tekst namenjen? Kritičar se na kraju teksta obraća onima "kojima su Depeche Mode odavno dosadili", a u ostatku teksta ne krije da njemu nikad nisu bili zanimljivi. Oni koji slično misle o Depeche Mode kao Dragan Kremer najverovatnije nisu ni kupovali (za naše prilike skupe) karte za njihov koncert. Onima koji vole Depeche Mode, a nisu imali prilike da budu na koncertu, ništa neće značiti to što im neko ko prezire bend kaže da ništa nisu propustili. Oni koji vole Depeche Mode, a bili su na koncertu i uživali samo će se pitati zašto o koncertu nije pisao neko kome se muzika ovog benda makar donekle dopada, i ko bi mogao da napiše objektivniju i tačniju kritiku.

Ivana Cvetanović

PRIVIĐANJE SRBA

Nije nego, VREME 1168

Pretpostavljam da je knjiga *Njemačka i "njezini" Hrvati* bila prvenstveno namenjena hrvatskom tržištu. Zbog toga me je u prikazu Lina Veljaka začudilo pominjanje Memoranduma SANU-a i olako izjednačavanje Draže Mihailovića i Ante Pavelića. Ali kada je u reakciji Gojka Borića niotkuda iskrsao srpski nacionalizam, više nije bilo sumnje da se Hrvatima priviđaju Srbi kad god im nešto nije po volji.

I prikaz i reakcija se pojavljuju u beogradskom nedeljniku, što najbolje govori o razmerama srpskog nacionalizma. A s obzirom na to da gorepomenuta knjiga govori o kontinuitetu geopolitičkih interesa i ambicija, nije zgoreg prisetiti se demonstracija protiv ćirilice u Zagrebu aprila ove godine, gde su fotografi ovekovečili čak i nacističko salutiranje.

Mihajlo Jovanović

DUBOKA POVREDA

Neprijatelji, VREME 1168

Poštovani gospodine Žarkoviću, nedeljnik "Vreme" čitam više od dvadeset godina i smatram ga delom svoje šire porodice. Duboko me je povredilo to što ste izvesnom Dragomiru Olujiću Oluji dozvolili da me u rubrici Pošta izvređa i nazove lažovom. On je očigledno isfrustrirana osoba čim tako olako iznosi najteže kvalifikacije. Mislim da je Vaša obaveza bila da tu njegovu rečenicu izostavite.

Ivica Đurović

POSVEĆENOST I LJUBAV

Četvrt veka bez Četa Bejkera, VREME 1168

Đorđe Matiću, hvala vam na radosti i ljepoti koji su me prožimali dok sam čitao vaš tekst... Stilski osebujno i nepretenciozno. S ljubavlju. Publicistička lakoća zaogrnuta literarnom draži. I džezerska posvećenost i ljubav... Ovakvih osvrta i tekstova je malo! Posvuda je beživotno, trulo i tvrdolažno neoliberalno estetsko i medijsko smeće... Treba nam više medijske izvornosti, vitalnosti, hrabrosti i objektivnosti/istine...

Nikola Janković

OD DAVNIJEH DANA

Ljudi s četiri prsta, VREME 1168

Mnogo puta sam u poslednje vreme bila ljuta na D. Ž. Ali, Bogu hvala, posle ovih izbora postao je, bar što se mene tiče, ono što je bio od onih davnijeh dana kada je list počeo da izlazi, a ja ga gladno kupovala. Hvala!

Nikola Janković

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME DVD). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

ČOVEKOMRZAC

ALEKSANDAR ZOGRAF.

UVEK JE NEZADOVOLJAN I ŽELEO BI DA SAM PROŽDERE CEO KOLAČ ILI SVINJU, A PRI ČAŠI GOVORI MNOGO, NAJVIŠE O MUDROSTI I SKROMNOSTI... NAKON SVEGA BLJUJE DOK GA NE IZBACE SA GOZBE...
O, TIMONE! HTEDOH DA TI UPUTIM SAVET DA PAZIŠ DA TE BOGATSTVO NE POKVARI. NAJBOLJE BI BILO DA SVE VREDNE ŠTVARI BACIŠ U MORE, JER BLAGO UOPŠTE NIJE POTREBNO TAKO DOBROM ČOVEKU KAO ŠTO SI TI, ČOVEKU KOJI ZNA DA UŽIVA U BOGATSTVU FILOZOFSKE NAUKE. NE MORAŠ TO DA BACAŠ BAŠ U NEKU VELIKU DUBINU, NEGO NEKA BUDE TAKO DO POJASA, I NE DALEKO OD OBALE, I SAMO DA JA VIDIM GDE SI BACIO...
MORE, SAD ĆU PESNICOM DA TE MLATNEM, A POSLE JOŠ I PIJUKOM!!!
U STVARI, ZANIMLJIVO JE DA JE JOŠ U ANTIČKO VREME POSTOJALA TA VRSTA IRONIČNOG ODMAKA OD DRUŠTVA PA I DVOLIČNOSTI UČENIH AUTORITETA, IAKO VOLIMO DA MISLIMO DA JE TO DOSTIGNUĆE SAVREMENOG SVETA, LIŠENOG ILUZIJA STARIH VREMENA...

Zaljubljenost

Mora se pisati satira, kaže Miloš Crnjanski u svojim *Pismima iz Pariza.* Vi mislite da to nema veze sa onim što ću vam ja pisati? Videćete, da ima.

Moja baka je imala običaj da ponavlja kako su činjenice jednostavno činjenice i da tu nema mnogo polemike. Jedna od neprikosnovenih istina je za nju bila i ljubav. Često mi je napominjala da u životu treba da radim isključivo stvari koje volim, pa čak i onda kada se okolnosti ne poklapaju sa mojom željom. Jedan Davičov romaneskni junak nas upozorava da svaka ljubav mora biti dezerterstvo. U suprotnom, verovatno nije ljubav. Za razliku od svoje babe, ja nažalost, ne mogu ništa da doživim kao apsolutnu činjenicu, te sam sklona da svaku pojavu stavim pod lupu besomučnog promatranja. Ali, ponekad me pomete kiša. Jutros sam dva puta uspela da pokisnem.

Foto: J. Robinson

Lutajući po hodniku Gradske biblioteke, slučajno sam načula razgovor dvojice mladića, konkretno rečenice: *Ne znam, brate, šta mi se dešava, ne mogu ni pasus da upamtim. Ja bih po ceo dan samo bio zaljubljen i ništa drugo.* I tada sam osetila kako sam tog nepoznatog momka upoznala zauvek, dok smo se u zajedničkom trenutku predaha od napornog učenja, bledi, isušeni i neispavani, stopili u onom osećanju najsočnijem od svih. On je u svojim mislima možda imao nekoga, ja sam u svojim imala nekog drugog, ali smo oboje znali da na celom svetu ne može postojati ništa lepše od ovoga što nam se oboma dešavalo iako nismo razumevali zašto baš to i zašto baš sad kad treba da budemo posvećeni knjizi. Jer, jednako, i ja sam samo želela da budem zaljubljena i ništa drugo.

Nekoliko puta sam pokušala da zaključim šta je u srži lektire moje generacije, odbivši da se pomirim sa tim da mi nemamo svoju lektiru. Ili još gore, da nemamo svoju generaciju. Do nekog celovitog odgovora još nisam došla, ali se pojedina imena ne mogu preskočiti. Možda me najviše od svega iznenađuje jedan kolektivni povratak Bori Stankoviću i to isključivo njegovom nedovršenom romanu *Gazda Mladen.* Verujem da sam, u poslednjih godinu dana, bar sa desetak ljudi razgovarala o ovoj knjizi. I ne radi se toliko o neobičnoj pojavi represije jedne babe, koliko o potisnutom, zajedničkom strahu koji se uprizoruje zajedno sa gazda Mladenovom otkrivenom zabeleškom: *Umreću ranjav i željan.* Ova rečenica se, kako primećujem, neobično često citira i po fejsbukovskim statusima. Neko će reći da je paradoksalno, drugi da je neprimereno, ali status je status. Status je činjenica.

Prijatelj mi je skoro pričao o tome kako je njegov deda mangup, nakon besomučnog čitanja i ispisivanja ljubavnih pisama, oteo jednu Italijanku i doveo je zauvek u Šumadiju. Moj deda, jednako mangup, obožavao je da saleće žene po kukuruzima i ambarima, dok se moja baka nije ošišala na paž (dotad neviđenu pojavu u selu). A moj divni petogodišnji prijatelj Jovan se tokom proteklih praznika prvi put nesrećno zaljubio. Poklonio je curici, duplo starijoj, debljoj i višoj od njega, cvetić. Devojčica je bacila cveće, rekavši mu da je previše mali, kako bi on na kraju teatralno zaključio da nikada više neće voleti *devojčice koje gaze po cveću.*

A i ta Gradska biblioteka. Počela sam da razmišljam o tome kako su biblioteke prevashodno prostor ljubavi. Sve se u njima koncentriše. Od erosa, preko agapea, filije, knjigofilije, čega god hoćete. Možda bismo u onom divnom recepcioneru mogli da vidimo i jednog savremenog Amora, malo starijeg i svevidećeg, ali šta fali. Gospodin vrlo rado pomaže u ljubavnim intrigama. Jer on poseduje znanje, da ne kažemo totalitet informacija. Na primer, možete da ga priupitate kako se zove mladić za stolom broj četiri, koji prevrće *Ustavno pravo*, već nedeljama bez prestanka. Pa nakon toga, možete da budete romantični, ili da istog mladića pronađete na fejsbuku, ili čak da budete romantični na fejsbuku. Pitam se što niko još nije napisao knjigu o ljubavnim životima naših fejsbuk naloga. Ili knjigu o propalim ljubavima sa naših fejsbuk naloga, jednog ultrasavremenog *Gazda Mladena*, koji zatvara profil ranjav i željan neophodnog lajka ili smajlija.

Možda sam ja previše gledala Diznijeve ekranizacije, ili preterano slušala Bitlse (ali one što ne bole) tokom svog odrastanja. Ko će ga znati. A zatim sam se preterano otrovala sopstvenim verzijama viteških romana. Ili je najviše od svih kriva moja baba koja mi je govorila da mi je *džabe* sve što radim ako to *ne volem* ili nemam za koga *da volem*, jer onda neću dobro ni da radim. Ili smo mi, Vojvođani, preterani mekušci odrasli na princis krofnama i štrudlama, te nas svaka kišica raspekmezi.

Da, mora se pisati satira. Mora se pisati zbog svih onih ljubavi koje gajimo prema svetu i ljudima oko nas. Mora se pisati i zbog potrebe da se sačuvaju vrednosti koje počivaju na svrhotvornoj zaljubljenosti. U suprotnom će moj Jocke nailaziti samo na devojke koje gaze po cveću, a priče koje su nam prepričali naši matorani postaće mitovi za proučavanja, a ne verovanja koja daju stvaralački impuls. I toliko o lektirama. Verovatno bih imala još nešto da zaključim, ali ne mogu, pošto sam opet rešila da celog dana budem samo zaljubljena i ništa više. Neće se ono *Ustavno pravo* naučiti samo od sebe. Konačno, književnost ne bi bila ovoliko potrebna, da nema sopstvenu, unutrašnju potrebu, da u svakoj čorbi bude mirođija. Da, htela sam samo da vam kažem koliko ja volim Biblioteku grada Beograda, čak i kada ne mogu da mi pronađu knjigu koju želim, što je gotovo uvek. ¶

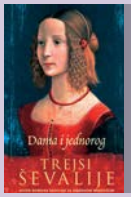
IVANA PEŠKO

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi” i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje do 6. juna 2013.

DAMA I JEDNOROG
Trejsi Ševalije
Priča o tajnama srednjovekovnih tapiserija

VEČNA ČAROLIJA POČETKA
Alojz Princ
Biografija Hermana Hesea

ŠEKSPIR
Bil Brajson
Ko je zaista bio Šekspir

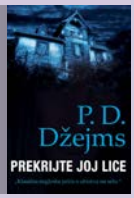

LJUBAV JE UŠETALA
Marisa de los Santos
Bajka za odrasle o ljubavi i filmovima

NOVAC
Martin Ejmis
Roman o samoubilačkoj pohlepi

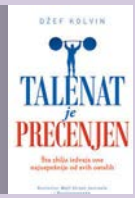
PREKRIJTE JOJ LICE
P. D. Džejms
Roman najvećeg živog pisca klasičnih krimića

PODUHVAT INDIJA
Erik Orsena
Roman o Kolumbu i njegovim putovanjima

TALENAT JE PRECENJEN
Džef Kolvin
Šta zaista izdvaja one najuspešnije od svih ostalih

MAJČINA RUKA
Igor Marojević
Roman o sudbini folksdojčera u Jugoslaviji

SURFING SERBIA
Ana Vučković
Roman o nepoznatoj i magičnoj Srbiji

ČIK
Volfgang Herndorf
Lep i tužan pustolovni roman o zagonetnim predelima Nemačke

GIBRALTARSKI LJUBAVNICI
Dominik Bodis
Špijunsko-ljubavna priča o arapskom osvajanju Španije

PREOKRET
Čip i Den Hit
Šta raditi kad ništa ne ide od ruke

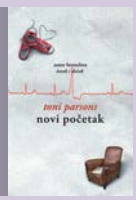
PRONAĐENA ATLANTIDA
Klajv Kasler
Klasik majstora avanturističkog žanra

(R)EVOLUCIJA 2012
Diter Brers
Zašto se svet nalazi na evolutivnoj prekretnici

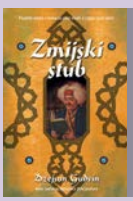

NOVI POČETAK
Toni Parsons
Tipična parsonsovska gorkoslatka ljubavna priča

OSTRVO NA DVA MORA
priredila: Ljubica Arsić
Antologija priča o moru

ZMIJSKI STUB
Džejson Gudvin
U Istanbulu 1838. otomanski detektiv Jašim Togalu istražuje zločin

HVALA ZA USPOMENE
Sesilija Ahern
Od autorke bestselera P.S. Volim te

KATALINA
Markus Orts
Pustolovna priča iz vremena kolonizacije Latinske Amerike

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. “Kod Vuka” (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “SKC” (Kralja Milana 48, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Terazije” (Terazije 38, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Zemun” (Glavna br. 20, Beograd), .
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna” (Makedonska 12, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna Kragujevac” (Kralja Petra I 12, Kragujevac),
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna Niš” (Voždova 4, Niš),
Delfi knjižare d.o.o. “Super Vero” (Milutina Milankovića 86a, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Kalča” (TC Kalča, lamella E, local 11, Niš),
Delfi knjižare d.o.o. “Kod sata” (Kneza Miloša 33, Valjevo),
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna Čačak” (Gradsko šetalište bb, Čačak),
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna Novi Sad” (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad),
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna” (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. “Pančevo” (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. “Rodić” (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. “Zira” (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. “KNEZ” (Knez Mihajlova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. “Bulevar“ (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Immo” (Gandijeva 21, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Subotica” (Korzo 8, Subotica),
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. “Miljakovac” (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. “Banovo Brdo” (Požeška 118a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. “Banovo Brdo” (Požeška 118a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. ”27 Mart” (Stanoja Glavaša 1, Beograd).

MOŽE!

TEKUĆI RAČUNI

BEZ KAMATE
POZAJMICA DO
10.000 DIN

BESPLATNO
PLAĆANJE RAČUNA
ELEKTRONSKIM PUTEM

PRAKTIČNO
ČEKOVI

Raiffeisen BANK

Besplatan broj za informacije
0800-111-000
www.raiffeisenbank.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec